

**T.C.
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**KAMU POLİTİKASI ANALİZİ ÇERÇEVESİNDE
TÜRKİYE’DE ÇOCUK SUÇLULUĞU İLE MÜCADELE**

**DOKTORA TEZİ
Sibel ÖZDEMİR CAN**

**Danışman
Prof. Dr. Orçun İMGA**

Ankara - 2018

**T.C.
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**KAMU POLİTİKASI ANALİZİ ÇERÇEVESİNDE
TÜRKİYE’DE ÇOCUK SUÇLULUĞU İLE MÜCADELE**

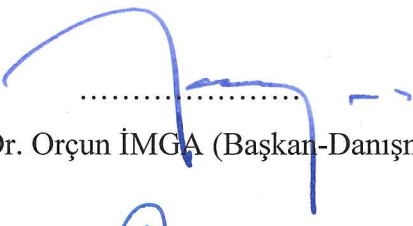
**DOKTORA TEZİ
Sibel ÖZDEMİR CAN**

**Danışman
Prof. Dr. Orçun İMGA**

Ankara – 2018

ONAY

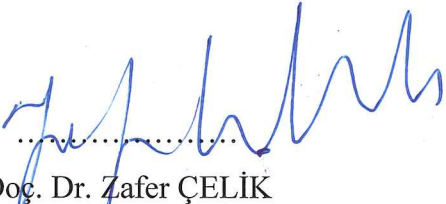
Sibel ÖZDEMİR CAN tarafından hazırlanan “Kamu Politikası Analizi Çerçevesinde Türkiye’de Çocuk Suçluluğu İle Mücadele” başlıklı bu çalışma 12/09/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda (oybirliği / oyçokluğu) ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Anabilim dalında Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

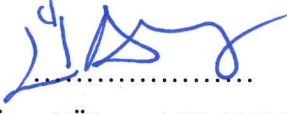
.....
Prof. Dr. Orçun İMGA (Başkan-Danışman)

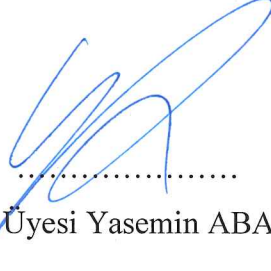
.....
Doç. Dr. Coşkun TAŞTAN

.....
Doç. Dr. Zafer ÇELİK

.....
Dr. Öğr. Üyesi Ülgen ASLAN DÜZGÜN

.....
Dr. Öğr. Üyesi Yasemin ABAYHAN

TELİF HAKLARI BEYANNAMESİ

GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doktora tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlardan her seferinde yollama yaparak yararlandığımı belirtir; bunu şerefimle beyan ederim.

Enstitü veya başka herhangi bir mercii tarafından belli bir zamana bağlı kalmaksızın, tezimle ilgili bu beyana aykırı bir durumun tespit edilmesi durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

Tarih...12.09.2018...

Sibel ÖZDEMİR CAN

ÖNSÖZ

Bu doktora tez çalışmasında; politika belgeleri ve hukuki belgelerin analizi doğrultusunda çocuk suçluluğu ile mücadelede Türkiye'nin uyguladığı politikanın değerlendirilerek öneriler geliştirilmesi amaçlanmıştır. Toplumsal sorun olarak çocuk suçluluğunun gündeme gelmesi, Türkiye'nin son yüzyılda yaşadığı önemli sosyal, ekonomik ve kültürel sorunların neticesi veya artçısı olarak ortaya çıkmıştır. Bu süreç içerisinde çocuk suçluluğu sorununun ciddi anlamda gündem oluşturması ve önemli bir toplumsal sorun olarak algılanması diğer sorunların varlığı nedeniyle çok fazla mümkün olmamıştır. Zaman zaman yaşanan toplumsal olaylarda “taş atan çocuklar” betimlemesinde olduğu gibi dikkat çekse de etkisi çok uzun sürmemiştir.

Türkiye’de hâkim olan bu anlayışın temelinde yatan bazı sebepler çocuk suçluluğu ile mücadelenin yapısını da etkilemektedir. Sorunun varlığının toplumsal anlamda kabul edilerek kamuoyu oluşturması aşamasında bile ilk sorunlar belirmektedir. Suça sürüklenen çocuk olgusunda, toplumun dikkati “çocuk” kavramından ziyade “suçlu” kavramına yönelmektedir. Gerek bu algının ortadan kaldırılmasında gerekse geleceğimizin teminatı olarak nitelendirdiğimiz çocuklarımızın suçtan uzak ve sağlıklı bir ortamda gelişimlerini tamamlamaları için toplumun ve devletin her kesiminin sorumluluk üstlenmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda çalışmayı çocuk suçluluğu ile mücadelede uygulanan ve uygulanması planlanan politikalara katkı sağlaması temennisi ile hazırlama gayreti gösterdim.

Öncelikle bu süreçte bana önerileri ve yapıcı eleştirileri ile destek olan, yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen kendime olan güvenimi yitirmeye başladığım anda bile bana güvenen tez danışmanım saygıdeğer Prof. Dr. Orçun İMGA’ya sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Yine aslında yolun sonuna geldiğimi düşündüğümde bana güvenen anlayış gösteren ve çok daha iyi bir çalışma yapabileceğim konusunda beni cesaretlendiren, yoğun çalışma tempoları içinde bile her zaman bana vakit ayırarak değerli görüş ve önerileri ile bana yol gösteren birbirinden değerli Doç. Dr. Coşkun TAŞTAN’a, Doç. Dr. Zafer ÇELİK’e, Dr. Öğr. Üyesi Yasemin ABAYHAN’a ve Dr. Öğr. Üyesi Ülgen ASLAN DÜZGÜN’e şükran ve saygılarımı sunuyorum.

Tez çalışma süreci boyunca bana yardım ve kolaylık sağlayan ve desteklerini esirgemeyen başta Asayiş Dairesi Başkanı 1. Sınıf Emniyet Müdürü Sayın Levent TUNCER olmak üzere tüm sıralı amirlerime şükran ve saygılarımı sunuyorum. Özellikle benden desteklerini eksik etmeyen, en çok ihtiyacım olduğu anda bana moral veren Sema ELİGÜN'e ve Komiser Yardımcısı İbrahim TOPRAK'a teşekkür ediyorum.

Son olarak tez süreci boyunca çoğunlukla ihmal ettiğim yine de bana destek ve moral vermekten vazgeçmeyen annem ve kardeşlerime hep yanımda oldukları için sonsuz minnet ve teşekkürü borç bilirim.

ÖZET
T.C.
Polis Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Anabilim Dalı
Kamu Politikası Analizi Çerçevesinde
Türkiye’de Çocuk Suçluluğu İle Mücadele
Hazırlayan: Sibel ÖZDEMİR CAN
Doktora Tezi
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Orçun İMGA
2018 ve 160 sayfa (Ekler hariç)

Çalışmanın temel amacı; Türkiye’de çocuk suçluluğu ile mücadelenin kamu politikası çerçevesinde analizini yaparak değerlendirmek ve öneriler geliştirmektir. Bu amaca yönelik çalışmada, çocuk suçluluğuyla mücadelede aktif rol alan kurumların stratejik amaç ve hedefleri, faaliyet ve uygulamaya yönelik bilgileri içeren politika belgeleri ve yasal düzenlemeleri ele alınmıştır. Politika yapma sürecini anlamak için mevcut çocuk suçluluğu ile mücadele politikası; kamu politikası analizi çerçevesinde ele alınarak sorunun gündeme getirilmesi, değerlendirilmesi, yasal ve yönetsel düzenlemelerin yapılarak uygulanması ve değerlendirilmesi aşamaları doğrultusunda incelenmiştir. Çalışmada öncelikle çocuk suçluluğu ile mücadele politikasını içeren ve bu alanda resmi politika belgeleri olarak kabul edilen stratejik planlar, kalkınma planları, ulusal eylem planları, projeler ve faaliyet raporları ile hukuki belgeler kategorik olarak araştırma kapsamına alınıp içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Bu doğrultuda gerçekleştirilen çalışmanın temel bulgusu; çocuk suçluluğunun nedenlerine yönelik bütüncül bir yaklaşım olmaması ve sorunun tüm boyutları ile ele alınmasını sağlayacak yeterli işbirliğinin olmamasının etkili bir politikanın belirlenmesi ve uygulanması açısından sorun teşkil ettiğidir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Politikası, Politika Analizi, Çocuk Suçluluğu, Çocuk Suçluluğu ile Mücadele, Suç.

ABSTRACT
Police Akademy
Institute of Security Sciences
Department of Security Strategy and Management
Struggle with Juvenile Delinquency in Turkey
Within the Framework of Public Policy Analysis
Prepared by: Sibel ÖZDEMİR CAN
Ph. D. Dissertation
Supervisor: Prof. Dr. Orçun İMGA
2018 and 160 pages (Excluding appendices)

The main purpose of this research is; assess by analyzing public policy within the framework of the struggle with juvenile delinquency in Turkey and develop the recommendation. In this endeavor, the strategic targets and goals of institutions that actively participate in the struggle with juvenile delinquency, policy documents containing information on action and practice and legal regulations are addressed. In order to understand the policy making process current policy for struggle with juvenile delinquency was taken up within framework of public policy analysis while examined in line with taking up the problem to agenda, its assessment, implementation by the realization of legal and governative regulations and evaluation processes thereof. During the research foremost strategic plans, development reports and activity reports including struggle reports and accepted as official policy documents in this field alongside legal documents are taken categorically within scope of research and examined with content analysis. In this respect the main finding of the research is that the non-presence of a holistic approach to reasons for juvenile delinquency and the lack of sufficient co-operation to address the problem at all dimensions poses a problem in the terms of identifying and implementing an effective policy.

Keywords: Public Policy, Public Policy Analysis Juvenile Delinquency, Struggle with Juvenile Delinquency, Crime.

KAMU POLİTİKASI ANALİZİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE’DE ÇOCUK SUÇLULUĞU İLE MÜCADELE

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ ONAY SAYFASI.....	II
TELİF HAKLARI BEYANNAMESİ.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET.....	VI
ABSTRACT	VII
İÇİNDEKİLER LİSTESİ.....	VIII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XII
TABLolar LİSTESİ.....	XIV
EKLER LİSTESİ	XVI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI

1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI	6
1.2. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	7
1.3. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMI VE SORULARI	8
1.4. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEM.....	8
1.5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	12

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. ÇOCUK VE ÇOCUK SUÇLULUĞUNA İLİŞKİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	16
2.1.1. Çocuk Kavramı.....	16
2.1.2. Çocuk Suçluluğu Kavramı.....	20
2.1.3. Çocuk Suçluluğunun Nedenlerine Yönelik Yaklaşımlar	23
2.1.4. Çocuk Suçluluğuna İlişkin Kuramsal Açıklamalar.....	32
2.2.KAMU POLİTİKASI ANALİZİNE İLİŞKİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	36
2.2.1. Kamu Politikası Kavramı	36
2.2.2. Kamu Politikası Süreci.....	37
2.2.3. Kamu Politikası Analizi	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURAMSAL YAKLAŞIMLAR ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE’DE ÇOCUK SUÇLULUĞU

3.1.TÜRKİYE'DE ÇOCUK SUÇLULUĞU OLGUSUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	47
3.2. TÜRKİYE' DE ÇOCUK SUÇLULUĞUNU ETKİLEYEN KOŞULLAR ..	53
3.2.1. Çocuk Refahı ve Yoksulluk.....	54
3.2.2. Çalışan ve Çalıştırılan Çocuklar	55
3.2.3. Göç ve Çarpık Kentleşme.....	57
3.3. ÇOCUK CEZA ADALET SİSTEMİ	59
3.4. TÜRKİYE'DE ÇOCUK SUÇLULUĞUNUN BOYUTLARI	65
3.4.1. Çocuk Suçluluğunun Yaygın Tipleri.....	66
3.4.2. İnfaz Kurumlarındaki Çocuklar	69

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TÜRKİYE’ DE ÇOCUK SUÇLULUĞU İLE MÜCADELE
POLİTİKASININ ANALİZİ: BULGULAR VE
DEĞERLENDİRME

4.1. ARAŞTIRMANIN BULGULARI	72
4.1.1. Hukuki Belgelerden Elde Edilen Bulgular	73
4.1.2. Stratejik Planlardan Elde Edilen Bulgular	78
<i>4.1.2.1. Adalet Bakanlığının Stratejik Planları</i>	<i>80</i>
<i>4.1.2.2. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Stratejik Planları</i>	<i>83</i>
<i>4.1.2.3. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Stratejik Planları....</i>	<i>84</i>
<i>4.1.2.4. Gençlik ve Spor Bakanlığının Stratejik Planları</i>	<i>86</i>
<i>4.1.2.5. İşçileri Bakanlığının Stratejik Planları</i>	<i>88</i>
<i>4.1.2.6. Millî Eğitim Bakanlığının Stratejik Planları</i>	<i>89</i>
4.1.3. Faaliyet Raporlarından Elde Edilen Bulgular	90
<i>4.1.3.1. Adalet Bakanlığının Faaliyet Raporları</i>	<i>90</i>
<i>4.1.3.2. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Faaliyet Raporları ...</i>	<i>92</i>
<i>4.1.3.3. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Faaliyet Raporları..</i>	<i>93</i>
<i>4.1.3.4. Gençlik ve Spor Bakanlığının Faaliyet Raporları</i>	<i>95</i>
<i>4.1.3.5. İşçileri Bakanlığının Faaliyet Raporları</i>	<i>96</i>
<i>4.1.3.6. Millî Eğitim Bakanlığının Faaliyet Raporları.....</i>	<i>97</i>
4.1.4. Strateji Belgeleri ve Ulusal Eylem Planlarından Elde Edilen Bulgular.....	98
<i>4.1.4.1. Çocuk İşçiliği İle Mücadele Ulusal Programı.....</i>	<i>102</i>
<i>4.1.4.2.Çocuk Koruma Hizmetlerinde Korrdinasyon Strateji Belgesi ..</i>	<i>103</i>
<i>4.1.4.3. Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi Strateji Belgesi Eylem Planı</i>	<i>104</i>
<i>4.1.4.4. Ulusal Gençlik ve Spor Politika Belgesi</i>	<i>105</i>
<i>4.1.4.5. Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı.....</i>	<i>107</i>
4.1.5. Projelerden Elde Edilen Bulgular	108
4.1.6. Kalkınma Planlarından Elde Edilen Bulgular	112

4.1.7. Avrupa Birliği İlerleme Raporlarından Elde Edilen Bulgular	114
4.2. BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	118
4.2.1. Hukuki Belgelerden Elde Edilen Bulguların Değerlendirilmesi.....	118
4.2.2. Stratejik Planlar ve Faaliyet Raporlarından Elde Edilen Bulguların Değerlendirilmesi.....	120
4.2.3. Strateji Belgeleri ve Ulusal Eylem Planlarından Elde Edilen Bulguların Değerlendirilmesi	123
4.2.4. Projelerden Elde Edilen Bulguların Değerlendirilmesi.....	124
4.2.5. Kalkınma Planlarından Elde Edilen Bulguların Değerlendirilmesi	125
4.2.6. Avrupa Birliği İlerleme Raporlarından Elde Edilen Bulguların Değerlendirilmesi.....	126
 SONUÇ VE ÖNERİLER.....	128
KAYNAKÇA	138
EKLER.....	161

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ASPB	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BİSİS	: Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi
BM	: Birleşmiş Milletler
CTEGM	: Ceza Tevkifevleri Genel Müdürlüğü
ÇETUS	: Çocuk Erken Tanı ve Uyarı Sistemi
ÇHS	: Çocuk Hakları Sözleşmesi
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
ÇOĞEM	: Çocuk ve Gençlik Merkezleri
ÇOĞEP	: Çocuk ve Gençler Sosyal Koruma ve Destek Projesi
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DENGE	: Denetimli Serbestlik Gençlik Programı
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DSDB	: Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı
GSB	: Gençlik ve Spor Bakanlığı
GSYH	: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
ILO	: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
OECD	: Organization for Economic Cooperation and Development (Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü)
R	: Referans
SİR	: Sosyal İnceleme Raporu

STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNICEF	: United Nations International Children’s Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu)

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1.1: Araştırmada Kullanılan Politika Belgeleri.....	10
Tablo 1.2: Araştırmada Kullanılan Hukuki Belgeler	11
Tablo 1.3: Araştırmada Değerlendirilen Projeler	12
Tablo 1.4: Analiz Temaları ve Sınıflandırılması.....	14
Tablo 3.1: Yaş Grubu, Cinsiyet ve Sektöre Göre Ekonomik Faaliyetlerde Bulunan Çocuklar (2006-2012)	56
Tablo 3.2: Çocuk Mahkemelerinde Yargılanan Suça Sürüklenen Çocukların Mâhkumiyet Kararı Türleri (2009-2017)	63
Tablo 3.3: Güvenlik Birimlerine Gelen/Getirilen Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Yıllara Göre İsnat Edilen Suç Türleri (2008-2017).....	66
Tablo 3.4: Güvenlik Birimlerine Birden Fazla Kez Suça Sürüklenme Sebebiyle Gelen/Getirilen Çocukların Yıllara ve Suç Türlerine Göre Durumu	68
Tablo 3.5: Yıllara Göre Tutuklu ve Hükümlü Çocuk Sayısı (2000-2017)	69
Tablo 3.6: 2017 Yılında Tutuklu ve Hükümlü Bulunan Çocukların Suç Profilleri ..	70
Tablo 4.1: Hukuki Belgelerden Elde Edilen Temalar	74
Tablo 4.2: Stratejik Planlardan Elde Edilen Temalar.....	78
Tablo 4.3: Adalet Bakanlığının Stratejik Planlarında Tehdit/Hedef/ Strateji Temaları	81
Tablo 4.4: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Stratejik Planlarında Tehdit/Hedef/Strateji Temaları	83
Tablo 4.5: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Stratejik Planlarında Tehdit/Hedef/Strateji Temaları	85
Tablo 4.6: Gençlik ve Spor Bakanlığının Stratejik Planlarında Tehdit/Hedef/Strateji Temaları	87
Tablo 4.7: İçişleri Bakanlığının Stratejik Planlarında Tehdit/Hedef/Strateji Temaları	88

Tablo 4.8: Millî Eğitim Bakanlığının Stratejik Planlarında Tehdit/Hedef/Strateji Temaları.....	89
Tablo 4.9: Adalet Bakanlığının Faaliyet Raporlarından Elde Edilen Temalar	90
Tablo 4.10: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Faaliyet Raporlarından Elde Edilen Temalar.....	92
Tablo 4.11: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Faaliyet Raporlarından Elde Edilen Temalar.....	94
Tablo 4.12: Gençlik ve Spor Bakanlığının Faaliyet Raporlarından Elde Edilen Temalar	96
Tablo 4.13: İçişleri Bakanlığının Faaliyet Raporlarından Elde Edilen Temalar.....	96
Tablo 4.14: Millî Eğitim Bakanlığının Faaliyet Raporlarından Elde Edilen Temalar	97
Tablo 4.15: Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planlarından Elde Edilen Temalar	98
Tablo 4.16: Strateji Belegesi ve Ulusal Eylem Planları Hedefleri.....	101
Tablo 4.17: Projelerden Elde Edilen Temalar	108
Tablo 4.18: Bakanlıkların Tamamlanan Projeleri Amaç/Faaliyetleri	110
Tablo 4.19: Bakanlıkların Tamamlanan Projeleri Amaç/Faaliyetleri	111
Tablo 4.20: Kalkınma Planlarından Elde Edilen Temalar.....	112
Tablo 4.21: AB İlerleme Raporlarından Elde Edilen Temalar.....	115

EKLER LİSTESİ

EK 1: Polis Akademisi Başkanlığı İlgili Kurumlardan İstatistiki Bilgi Talep Yazısı

EK 2: Adalet Bakanlığı Ceza Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Cevap Yazısı

GİRİŞ

Çocuk suçluluğu birçok ulusal ve uluslararası kuruluşun uzun yıllardır mücadele ettiği bir alandır. Birçok devlet ve sivil toplum kuruluşunun aktif olarak yürüttüğü programlar ve politikalar bu mücadelenin en önemli ayaklarından birisi olmasına rağmen sorunun varlığı artarak devam etmektedir.

Sürekli değişen toplumsal yapı içinde meydana çıkan sorunlar etkisini en fazla çocuklar üzerinde göstermekte ve çocuk suçluluğu oranları sürekli artış göstermektedir. Ayrıca çocukların suça sürüklenme nedenleri nitelik ve nicelik yönünden sürekli farklılaştığından sorun daha karmaşık hâle gelmektedir. Genç bir nüfusa sahip olan Türkiye açısından ülkenin geleceğini şekillendirecek çocukların suça sürüklenmesinin önlenmesi, suça iten sebeplerin ortadan kaldırılmasına yönelik yerinde ve etkili politikaların uygulanması suçlulukla mücadelenin temelini oluşturmaktadır.

Türkiye’de çocuk suçluluğu ile mücadelede bütüncül yaklaşımların belirlenmemesi, sadece çocuğun kanunla ihtilafa düşmesinin ardından önlemlerin alınmaya çalışılması, sosyal ve ekonomik diğer yönlerinin göz ardı edilmesi sorunun çözümünde karşılaşılan en önemli engel faktördür. Bu konuda genel görüş ise uygulanacak politikanın ağırlık merkezinin suça zemin hazırlayan faktörlerin ortadan kaldırılması, önleyici ve koruyucu yaklaşımların benimsenmesinin gerekli olduğudur.

Günümüzde yaşanan sosyal, siyasi ve ekonomik sorunlardan en fazla etkilenen kesim olarak çocuklar; yaşanan bu sorunlardan dolayı korunmaya muhtaç duruma gelmekte, sokağa itilerek sokakta çalışmak, yaşamak ve daha kötüsü suça sürüklenmektedirler. Çocuk suça sürüklendiği zaman pek çok şey için geç kalınmış olmakta ve topluma kazandırılma süreci ise daha zor gerçekleşmektedir. Ayrıca yapılan araştırmalar yetişkin suçluların önemli bir kısmının ilk suçlarını çocukluk döneminde işlediğini vurgulamaktadır. O halde suça yönelme eğilimi ve suça iten etkenlerin daha çocukluk döneminde iken önlenmesi yetişkin suçluluğu sorununun da büyük oranda çözülmesi anlamına gelecektir. Bu doğrultuda, risk grubunu

oluşturan çocuklar açısından suçla mücadelede uygulanan politika ve hizmetlerin önemi ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’de çocuk suçluluğu olgusunu konu edinen çalışma ve araştırmalar genel olarak değerlendirildiğinde, önemli bir kısmının sadece çocuk suçluluğunun nedenlerini açıklamaya yönelik çalışmalar olduğu görülmüştür. Genel olarak çocukların neden suça karıştıkları kuramsal yaklaşımlar ve çocukların karıştıkları suç türleri çerçevesinde ele alınarak bu yaklaşımlar doğrultusunda öneri geliştirmektedirler. Çalışmaların bir kısmı ise çocuklara yönelik uluslararası sözleşmeler ve yasal düzenlemeler çerçevesinde çocuk haklarını ele almaktadır. Çocuk suçluluğu ile mücadeleyi bir kamu politikası çerçevesinde analiz ederek değerlendirmede bulunan ve öneriler geliştiren bütüncül bir çalışmanın olmadığı görülmüştür.

Sayılan bu sebepler doğrultusunda çalışmanın temel amacı; Türkiye’de çocuk suçluluğu ile mücadelenin kamu politikası çerçevesinde analizini yaparak değerlendirmek ve öneriler geliştirmektir. Bu amaca yönelik çalışmada, çocuk suçluluğuyla mücadelede aktif rol alan kurumların stratejik amaç ve hedefleri, faaliyet ve uygulamaya yönelik bilgileri içeren politika belgeleri ve yasal düzenlemeleri ele alınmıştır. Bu bağlamda çalışmanın, çocuk suçluluğu ile mücadele konusunda izlenen plan ve programları yanlış veya doğru diye sınıflandırmak gibi bir amacı yoktur. Amaç; Türkiye’de çocuk suçluluğu ile mücadele politikasının değerlendirilmesinin yapılarak önleme ve mücadele yöntemlerinin tartışılmasıdır.

Çalışmada, politikanın daha sistemli olarak incelenebilmesi için kamu politikası süreci çerçevesinde değerlendirilmiştir. Politika sürecini oluşturan; politikaya konu edilen sorunun gündeme gelmesi ve tanımlanması, formülasyonu ve yasalaşması, uygulama ve değerlendirme aşamalarından oluşan politika süreci ile Türkiye’de çocuk suçluluğu ile mücadele politikası değerlendirilirken bu aşamalar doğrultusunda bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır.

Çocuk suçluluğu ile mücadelenin tek bir kurum ya da kuramsal çerçevede ele alınması durumunda sağlıklı bir değerlendirme gerçekleştirilemeyeceği anlayışı ve analiz edilemeyeceği gerçeği doğrultusunda çalışmada farklı yöntemlere başvurulmuştur. Çocuk suçluluğunun toplumsal bir sorun olarak gündeme gelmesi

aşamasından itibaren yasal düzenlemelerin oluşturulup uygulanması aşamaları kamu politika süreci çerçevesinde değerlendirilmekle birlikte politikanın uygulanması aşamasında aktif rol alan kurumların faaliyetlerinin ele alınmasında içerik analizi ve doküman değerlendirilmesi yöntemine yer verilmiştir.

Çalışmada kavramsal çerçevenin oluşturulmasında yöntem olarak literatür taramasına başvurulmuş, ayrıca yukarıda sayılan gerekçeler doğrultusunda içerik analizi yöntemi kullanılarak Türkiye'nin çocuk suçluluğu ile mücadele politikalarının yer aldığı politika ve strateji belgelerinin, eylem planlarının, faaliyet raporlarının içeriği incelenerek değerlendirmeler yapılmıştır. Çocuk suçluluğu ile mücadele politikasına açıklık getirebilmek için politika belgeleri, içeriğinde yer alan faaliyetler, benimsenen stratejiler, uygulanan proje ve programların ne olduğu ve ne şekilde ifade edildiği analiz edilmiştir.

Dört bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde, araştırmanın amacı, sınırlılıkları, varsayımı ve belirlenen temel soruya dair açıklamalar yapılmıştır. Ayrıca araştırmanın örneklemini hakkında bilgi verilerek neden bu örneklemin seçildiği ifade edilmiş, araştırmada kullanılan yöntemle dair bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, çalışmanın temel ögeleri olan çocuk suçluluğu ve kamu politikası analizine yönelik kavramsal ve kuramsal çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın temel konusu olan çocuk suçluluğunun nedenleri ve çocuk suçluluğunu etkileyen faktörlere yönelik literatür taraması yapılarak uzman akademisyenlerin görüşleri başta olmak üzere daha önce yapılan çalışmalar ve açıklamalara yer verilmiştir. Bu bölümde çalışmanın temel ögesi olan çocuk kavramının süreç içinde yüklendiği anlamları ve sosyokültürel bir kategori olarak çocukluk kavramının tarihsel süreç içinde nasıl şekillendiği açıklanmıştır. Ayrıca çalışmanın yine temel ögelerinden “suç” ve “suçluluk” kavramları açıklanarak çocuk suçluluğunun sosyal ve hukuki anlamda neyi ifade ettiği değerlendirilmiştir. Çalışmanın odak noktası olan çocuk suçluluğunun nedenleriyle ilgili bireysel ve çevresel olarak sınıflandırılan yaklaşımlar açıklanarak çocuk suçluluğu olgusu ve suçluluk nedenlerine ilişkin kuramsal yaklaşımlarla çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Ayrıca yine aynı bölümde, “kamu politikası” ve “politika analizi” kavramları açıklanarak çocuk suçluluğu ile mücadele politikasının kamu politikası

analizi çerçevesinde takip ettiği süreci ve uygulama aşamasının kavramsal açıklaması yapılarak Türkiye'nin çocuk suçluluğu ile mücadele politikasının daha açık bir şekilde ifade edilmesi hedeflenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde; kuramsal yaklaşımlardan yola çıkarak süreç içinde çocuk suçluluğunun Türkiye'deki gelişim seyri açıklanmaya çalışılmıştır. Bu süreç içinde çocuk suçluluğu olgusunun Türkiye'de özellikle 1950'li yıllardan itibaren yaşanan sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel sorunların etkisi ile artış göstererek yaşadığı kırılma noktalarının üzerinde durulmuştur. Kuramsal açıklamalar ve çocuk suçluluğunun nedenlerine yönelik yaklaşımlar doğrultusunda Türkiye'de genel anlamda çocuk suçluluğunu en çok etkileyen iç göç gibi süreçlerle bu sürecin sonunda yaşanan ekonomik yetersizlikler ve çarpık kentleşme gibi faktörlerin yansımaları ele alınmıştır. Bu yansımaları teyit edebilmek amacıyla Türkiye'de suça sürüklenen ve infaz kurumunda bulunan çocukların istatistikleri analiz edilerek sorunun boyutları ortaya konulmuştur. Kamu politikası süreci açısından; sorunun gündeme gelmesi aşamasını ya da ne şekilde gündeme geldiğini açıklamak amacıyla başlangıç noktası oluşturulmuştur. Ayrıca çocuk suçluluğunun nedenleri olarak sayılan bu sebeplerin mücadele politikasına dönüşebilmesi açısından politika yapım sürecinde etkilerinin neler olduğuna açıklık getirmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın araştırma bölümünü oluşturan son bölümünde; Türkiye'de uygulanan çocuk suçluluğu ile mücadele politikasının, politikaya konu olan toplumsal sorunun sosyal, ekonomik ve siyasal yönleriyle ilişkili olması sebebiyle bu alanlarda hizmet veren kurumlarla, uygulanan yöntemlerin her biri ayrı ayrı ele alınmıştır. Politika yapıcılarının ve uygulama aşamasında görev alan kurumların soruna bakış açılarını ifade edebilmek için sundukları hizmetlerin neler olduğu ve ne kadar etkili olduğu kamu politikası analizi çerçevesinde ele alınmıştır. Bu anlamda kurumların önemli politika belgeleri niteliğinde olan yasal düzenlemeleri, stratejik planları, faaliyet raporları, strateji belgesi ve ulusal eylem planları ile kalkınma planları doküman analizi yöntemi ile detaylı şekilde incelenerek çocuk suçluluğunu nasıl ele aldıkları, çocuk suçluluğunun önlenmesi adına gerçekleştirdikleri faaliyetlerin ve önleme amaçlı belirledikleri hedeflerin neler olduğu, hangi noktalar üzerine vurgu yaptıkları araştırılmıştır. Çalışmaya katkı sağlayacağı düşüncesi ile çocuk suçluluğu ile mücadelede uygulanan politika üzerinde Avrupa Birliği'ne (AB)

üyelik sürecinin Türkiye’deki etkisi göz önüne alınarak Avrupa Birliği (AB) ilerleme raporları da bu kapsamda değerlendirilmiştir.

Son olarak kamu politikası süreci çerçevesinde; çocuk suçluluğunun toplumsal bir sorun olarak gündeme gelişi, yasal düzenlemeler, politikanın belirlenip uygulanması aşamalarının kurumların politika belgeleri ve faaliyetleri doğrultusunda Türkiye’de nasıl işlediği ve mevcut durumun bir bütün olarak değerlendirilmesi yapılarak politikanın yönelimleri açıklanmaya çalışılmıştır.

Türkiye’nin çocuk suçluluğu ile mücadelede uyguladığı politikanın; çocuk suçluluğunun gündeme gelme veya bir sorun olarak hissedilmesi aşamasından itibaren politikanın belirlenme süreci, politikaya yön veren veya etki eden dinamikleri ve politikayı belirleyen ve belirten yasal çerçevesi tüm boyutlarıyla açıklamaya çalışması, bu amaç doğrultusunda oluşturulan politika belgelerinin analiz edilerek değerlendirmelerde ve çıkarımlarda bulunulması açısından çalışmanın bu alanda gerçekleştirilecek politikalara katkı sağlaması amaçlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI

Çocuk suçluluğu ile mücadele politikasının ele alındığı çalışmanın bu bölümünde; yapılan araştırmanın amacı, sınırlılıkları, varsayımları ve örnekleme ilişkin bilgiler verilmiştir.

1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Çalışmanın temel amacı; Türkiye’de çocuk suçluluğu ile mücadelenin kamu politikası çerçevesinde analizini yaparak değerlendirmek ve öneriler geliştirmektir. Bu amaca yönelik çalışmada, çocuk suçluluğuyla mücadelede aktif rol alan kurumların stratejik amaç ve hedefleri, faaliyet ve uygulamaya yönelik bilgileri içeren politika belgeleri ve yasal düzenlemeleri ele alınmıştır. Bu bağlamda çalışmanın, çocuk suçluluğu ile mücadele konusunda izlenen plan ve programları yanlış veya doğru diye sınıflandırmak gibi bir amacı yoktur. Amaç; çocuk suçluluğu ile mücadelede rol alan ilgili kurumların stratejik amaç ve hedefleri, faaliyet ve uygulamaya yönelik bilgiler içeren politika belgeleri ve yasal düzenlemeler çerçevesinde Türkiye’de çocuk suçluluğu ile mücadele politikasının değerlendirilmesinin yapılarak önleme ve mücadele yöntemlerinin tartışılmasıdır.

Çocuk suçluluğunun önlenmesi veya suçlulukla mücadele edilmesi yönünde yapılan çalışmaların genellikle suç kuramları çerçevesinde ele alınarak, suçluluğa neden olan faktörler açısından araştırma yapan, bazı yasal düzenlemeler çerçevesinde değerlendirilmelerde bulunan ve çoğunlukla suçluluğun sosyal yönüne ağırlık veren çalışmalar olmaktadır. Bunların önemini göz ardı etmemekle beraber konu; bir kamu politikası şeklinde ele alınarak ve ağırlıklı olarak politika belgeleri çerçevesinde çocuk suçluluğu ile mücadele politikasının belirlenmesi ve uygulanmasında rol oynayan kurumlar ve faaliyetleri, politikaya etki eden unsurları ve uygulamalarının etkilerine yönelik bütüncül bir yaklaşımla ele alınarak değerlendirilmiştir.

1.2. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Çalışmanın konusunu oluşturan çocuk suçluluğu ile mücadele politikasında öne çıkan unsurlardan ilki çocuk suçluluğu, diğeri ise mücadelede uygulanan kamu politikasıdır. Bu doğrultuda kamu politikası, “meşru bir toplumsal sorunu ve/veya ihtiyacı gündeme getirerek, çözüm seçeneklerini ve en uygun seçimi (politikayı ya da programı) ortaya koyma ve bu sorunu çözme ya da ihtiyacı giderme yönünde kamusal aktörlerin ya da onların denetimi ya da gözetimi altındaki diğerk aktörlerin planlı kararlarını ve eylemlerini içerir.” (Gül; 2015: 8) şeklinde tanımlanmaktadır. Kamu politikasında rol alan aktörler konusuna açıklık getirmek gerekirse Parsons’ın (1995’ten akt. Yıldız ve Sobacı: 2015: 30) da belirttiğı gibi aktör kavramı; kamu sorunlarını çözmek amacıyla devletin, sivil toplum örgütlerinin ve yerel yönetimlerin, resmî, sivil ve uluslararası aktörleri ile onların siyasi nitelikli uygulama ve faaliyetlerini kapsamaktadır.

Sayılan aktörler arasında yer alan sivil toplum kuruluşlarının; toplumsal taleplerin dile getirilmesi için kamuoyunun oluşturulmasında toplumsal örgütlenme sağlayarak sosyal refah, eğitim ve toplumun dezavantajlı kesimlerinde yaşanan sorunlara yönelik çözüm yolları bulmak, bu doğrultuda plan ve projeler hazırlayarak hayata geçirmek ve hükûmetlere bu amaçlara yönelik politika geliştirmeleri ve uygulanmaları yönündeki talepleri iletmek gibi işlevleri bulunmaktadır (Güneş, 2004: 2). Fakat sivil toplum örgütlerinin bu bağlamda çocuk suçluluğu ile mücadele politikasında uygulamaları ve etkilerini değerlendirmek açısından sınırlılıklar mevcuttur. Öncelikle Türkiye’deki sivil toplum örgütlerinin çalışmalarının doğası gereğı tek bir merkezde veya çatı altında olmaması ve her birine tek tek ulaşılmasının zaman ve çalışmanın konusu itibarıyla mümkün olmaması ve mevcut hâli ile objektif bir değerlendirme yapılamayacak olması nedenleri ile sivil toplum kuruluşları çalışma kapsamına dâhil edilmemiştir.

Çalışmanın diğerk sınırlılığını ise yine benzer nedenlerden dolayı yerel yönetimler oluşturmaktadır. Erhan ve Aydın’ın (2009: 77-78) da belirttiğı gibi politika aktörlerinden sayılan yerel yönetimlere mevcut bazı yasal düzenlemeler; çocuk suçluluğunun önlenmesi ekseninde yönetim sınırları içinde ikamet eden çocukların yaşam kalitelerini yükseltme, yeterli ilgi ve alakayı görmeyen çocukları

yakından takip etme, bu çocuklara sosyal ve psikolojik desteklerde bulunma, toplum içinde sosyal ve ekonomik açıdan barınabilmelerinin önünü açma ve yönlendirilme gibi uygulama ve faaliyetlerde bulunma sorumluluğu yüklemiş durumdadır. Fakat Türkiye genelindeki tüm yerel yönetimlerin çocuk suçluluğunun önlenmesi ve suçlulukla mücadele anlamında uygulamış oldukları faaliyetlerin neler olduğunun ayrı bir çalışma konusu olacak kadar kapsamlı olması, birbirlerinden bağımsız olması ve tümüne ulaşmanın zaman ve çalışma konusu açısından mümkün olmaması nedenleriyle bu durum araştırmanın ikinci sınırlılığını oluşturmaktadır.

1.3. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMI VE SORULARI

Araştırmanın temel varsayımı, Türkiye’de çocuk suçluluğu ile mücadelede, çocuk suçluluğunun nedenleri ve çözümüne yönelik tüm yönlerini kapsayan bütüncül anlamda bir yaklaşımın olmadığıdır. Araştırma, bu varsayım doğrultusunda “Çocuk suçluluğu ile mücadele politikasında yer alan kurumların çocuk suçluluğunun önlenmesi çerçevesindeki temel politikaları nelerdir?” sorusuna cevap aramaktadır. Bu temel soruyu destekler nitelikteki şu sorulara da cevaplar aranmaktadır:

- Çocuk suçluluğu ile mücadele çerçevesindeki yasal düzenlemelerin odak noktaları nelerdir?
- Çocuk suçluluğu ile mücadelede politika belgelerinde yer alan suçluluğun önlenmesi yönünde belirlenen stratejik hedefler ve amaçlar nelerdir?
- Kurumların çocuk suçluluğunun önlenmesi yönündeki faaliyet ve projeleri hangi konular üzerinde yoğunlaşmaktadır?
- Kurumların faaliyetleri ve projeleri, belirledikleri stratejik hedef ve amaçları ile örtüşmekte midir?

1.4. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEM

Araştırma, çocuk suçluluğu ile mücadele politikasını kamu politikası analizi çerçevesinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede araştırma evrenini Türkiye’de çocuk suçluluğu ile mücadele politikasını belirleyen ve belirten resmî belgeler oluşturmaktadır. Derinlemesine araştırma yapabilmek için araştırma örnekleminde kullanılacak belgelerin seçiminde araştırmacının kendi yargısını,

önceki bilgi ve tecrübelerini kullanarak ortalama olarak istenilen özellikleri taşıyan ve amacına en uygun olanları seçtiği “amaçlı örnekleme” (Balcı, 2001: 90) yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda araştırma örnekleminde kullanılacak olan belgelerin seçiminde öncelikle hangi kurumların politika belgelerinin seçileceğine karar verilirken çocuk suçluluğunun nedenlerine yönelik yaklaşımlar ve kuramsal açıklamalardan hareketle mücadelede aktif rol alan ya da alması beklenen Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı örneklem olarak belirlenmiştir.¹

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile yeni kamu yönetimi anlayışı çerçevesinde kamu idarelerine stratejik plan ve performans programlarını hazırlama yükümlülüğü getirilmiştir. Söz konusu politika belgeleri ise bu yükümlülük doğrultusunda ve özellikle 2010 yılından itibaren yayınlanan bakanlıkların “stratejik planları” ve buna paralel olarak yine 2010 yılı ve sonrasında yayımlanan “yıllık faaliyet raporları” olarak belirlenmiştir. Yine bu doğrultuda çalışmaya katkı sağlayacağı düşünülen ve çalışmanın evreni olarak belirlenen “Türkiye’de çocuk suçluluğu ile mücadele politikalarını belirleyen ve belirten belgeler”in daha kapsayıcı olması açısından seçilen mevcut yasal düzenlemeler², Türkiye’nin ekonomik, sosyal ve kültürel yönetim çerçevesini oluşturan kalkınma planları ile strateji ve ulusal eylem planları da araştırmaya dâhil edilmiştir. Türkiye’de çocuk suçluluğu ile mücadele politikasında uluslararası etken olan Avrupa Birliği’nin yönelimlerini değerlendirebilmek ve çocuk suçluluğu ile mücadele politikasının farklı bir açıdan değerlendirilebilmesi amacı ile yine stratejik planlar ve faaliyet raporları doğrultusunda 2010 yılı ve sonrasında AB İlerleme Raporları da araştırma kapsamına alınmıştır. Belirlenen faaliyet raporlarının dışında uygulanan ve uygulanması planlanan projelerin de değerlendirilmesi için proje

¹ Cumhurbaşkanlığının 10.07.2018 tarihli 1 No.lu Kararnamesi ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı birleştirilerek Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olmuştur. Fakat çalışma her iki Bakanlığın belirtilen tarihten önceki sürecini konu aldığı için çalışmada belirtildiği şekilde kullanılacaktır.

² Araştırmada kullanılan hukuki belgeler niteliğindeki kanunlar ve yönetmelikler; literatür taraması ve stratejik planlar ile faaliyet raporları ve strateji belgelerinde en fazla atıfta bulunulan yasal düzenlemeler arasından seçilmiştir. Genelgeler ise özellikle 2010 yılı ve sonrası olacak şekilde çocuklara yönelik bakanlıkların yasal düzenlemeleri taranarak elde edilmiştir.

protokol belgesi ve sonuç bildirisi belgeleri de bu kapsamda analiz çalışmasına dâhil edilmiştir. Araştırmada değerlendirilerek analiz edilen belgelere dair bilgiler aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Tablo 1.1: Araştırmada Kullanılan Politika Belgeleri

TÜR	BELGE İSİMLERİ	SAYI
STRATEJİK PLANLAR	Adalet Bakanlığı 2010-2014 Stratejik Planı Adalet Bakanlığı 2015-2019 Stratejik Planı ASPB 2013-2017 Stratejik Planı ÇSGB 2009-2013 Stratejik Planı ÇSGB 2014-2018 Stratejik Planı ÇSGB 2017-2021 Stratejik Planı GSB 2013-2017 Stratejik Planı GSB 2018-2022 Stratejik Planı İçişleri Bakanlığı 2010-2014 Stratejik Planı İçişleri Bakanlığı 2015-2019 Stratejik Planı MEB 2010-2014 Stratejik Planı MEB 2015-2019 Stratejik Planı	12
FAALİYET RAPORLARI	Adalet Bakanlığı 2010 ve 2017 Yılları Arası Faaliyet Raporları ASPB 2011-2016 Yılları Arası Yıllık Faaliyet Raporları ÇSGB 2010-2017 Yılları Arası Yıllık Faaliyet Raporları GSP 2012-2017 Yılları Arası Yıllık Faaliyet Raporları İçişleri Bakanlığı 2010-2017 Yılları Arası Yıllık Faaliyet Raporları MEB 2012-2017 Yılları Arası Yıllık Faaliyet Raporları	42
KALKINMA PLANLARI	9. Kalkınma Planı (2007-2013) 10. Kalkınma Planı (2014-2018)	2
STRATEJİ VE EYLEM PLANLARI	Ulusal Çocuk Hakları Belgesi ve Eylem Planı Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi Strateji ve Eylem Planı Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Strateji Belgesi Çocuk İşçiliği İle Mücadele Ulusal Programı Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi	5
AB İLERLEME RAPORLARI	2010 İlerleme Raporu 2011 İlerleme Raporu 2012 İlerleme Raporu 2013 İlerleme Raporu 2014 İlerleme Raporu 2015 İlerleme Raporu 2016 İlerleme Raporu 2018 İlerleme Raporu	8
TOPLAM		69

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1.2: Araştırmada Kullanılan Hukuki Belgeler

TÜR	MEVZUAT İSİMLERİ	SAYI
ANAYASA	1982 Anayasası	1
KANUN	5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu 1117 sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Kanunu 2828 sayılı Sosyal Hizmet Kanunu 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun	9
TÜZÜK	Korunmaya Muhtaç Çocukların İşe Yerleştirilmesine İlişkin Tüzük	1
YÖNETMELİK	-Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik -Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik -Korunmaya Muhtaç Çocukların Tespiti, İnceleme Korunma Kararlarının Alınması Ve Kaldırılmasına İlişkin Yönetmelik -Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği -Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği -Yakalama Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği	6
GENELGE	-Sokakta Yaşayan/Çalışan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli (2005/5 Başbakanlık) -Çocuk Hükümlü ve Tutukluların Eğitim Öğretim Faaliyetleri (2006/51 Adalet Bakanlığı) -Çocuk Hizmetlerine İlişkin Genelge (2012-15-ASPB) -Uçucu Maddelerin Zararlarından Çocuklarımızın ve Gençlerimizin Korunması (2012/19 ASPB) -Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi (2012/20 ASPB) -12 Yıllık Zorunlu Eğitime Yönelik Uygulamalar ve Şartlı Eğitim Yardımı (2012/23 ASPB) -Mecburi Öğretim Çağındaki Çocuklar (2009/46 MEB) -Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması (2009/709 MEB) -Zararlı Madde Bağımlılığını Önlemek (2012/01 MEB) -Uyuşturucu Kullanımı ve Bağımlılıkla Mücadele (2014/20 MEB) -Mevsimlik Tarım İşçileri İle Göçer ve Yarı Göçer Ailelerin Eğitime Erişimi (2016/5 MEB) -Tutuklu ve Hükümlü Öğrenciler (2016/17 MEB)	12
TOPLAM		29

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1.3: Araştırmada Değerlendirilen Projeler

PROJE	İLGİLİ KURUM	SAYI
Çocuklar İçin Adalet Projesi	Adalet Bakanlığı	2
Türk Denetimli Serbestlik Hizmetlerinde Çocuklar İçin Etkin Bir Risk Değerlendirme Sisteminin Geliştirilmesi Projesi (DENGİ)		
Çocuklara Yönelik Risk Alanlarının Belirlenmesi ve Önleme Programı Geliştirilmesi Projesi	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	2
Aile Yanında Destek ve Aileye Dönüş Projesi		
Çocuk İşçiliğinin Önlenmesinde Yerel Kaynakların Etkinleştirilmesi Projesi	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	1
Spor Eğitimiyle Sosyal Katılımın Desteklenmesi İçin Teknik Yardım Projesi	Gençlik ve Spor Bakanlığı	2
Kapılar Kapanmasın Projesi		
Çocuk ve Gençler Sosyal Koruma ve Destek Programı/Projesi “ÇOGEP”	İçişleri Bakanlığı	3
Biz Anadolu’yuz Projesi		
Çocuk Dostu Şehirler Projesi		
Kız Çocuklarının Okullaşma Oranlarının Artırılması Projesi	Millî Eğitim Bakanlığı	2
Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi Projesi		
TOPLAM		12

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Türkiye’de çocuk suçluluğu ile mücadele politikasının ele alındığı bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmalar; davranışlar, ses kayıtları, görseller ve yazılı belgeler gibi kaynaklardan çeşitli yöntemlerle elde edilen verilerin sistematik olarak kodlanıp analiz edilmesini, analiz neticesinde elde edilen sonuçların sunulmasıdır. Söz konusu sonuçlar, nitel verilerin belli bir sistem dâhilinde sayısallaştırılarak verilebileceği gibi yorumlayıcı yaklaşımla çözümlenmesi ve analiz edilmesi şeklinde de olabilmektedir (Berg ve Lune, 2015: 381-382). Bu doğrultuda çalışma, nitel araştırmalarda kullanılan doküman incelemesi modelindedir. Doküman incelemesi en genel anlamı ile araştırılması amaçlanan konu

hakkında verileri içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Araştırmada doküman olarak belirlenen politika belgeleri kullanılmış ve çalışma kapsamında çocuk suçluluğuyla mücadelede nelere vurgu yapıldığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmadan elde edilen verileri analiz etmede raporlarda en çok nelere vurgu yapıldığını incelemek amacıyla içerik analizinden yararlanılmıştır. İçerik analizinde temelde yapılan işlem araştırma konusu kapsamında belirlenen örneklem çerçevesinde birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde kategorik olarak bir araya getirmek ve bunları sistematik bir biçimde düzenleyip çözümleyerek yorumlamaktır (Bilgin, 2014: 11). Verilerin analizinde, veri kaybı yaşanmaması ayrıca temaların daha açık belirlenmesi için nitel veri analiz programı olan Nvivo 12 nitel veri analiz yazılımı kullanılmıştır. Bu doğrultuda nitel veriler olan politika belgelerinin şekil ve içerik açısından farklılıkları da göz önüne alınarak analiz sürecinde benzer temalar yoğunlukla olmakla beraber her kategori için ayrı temalar belirlenmiştir.

Temalar belirlenirken araştırma sorularının cevap aradığı konular temelinde isimlendirilmiştir. Araştırma konusu olan çocuk suçluluğu ile mücadelenin tüm yönleri ile kapsayıcı olması açısından sadece önleme ve korumaya yönelik temalar değil risk oluşturan etmenler, sosyal hizmetler, suça sürüklenen çocukların içinde bulunduğu ceza adalet sistemi, rehabilitasyon ve aileye yönelik temalar oluşturularak araştırmanın tüm yönlerini kapsayan bütüncül bir çalışma olması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda temalar belirlenirken sayılan tüm kategorilerden temalar belirlenmiştir. Temalar ve kategorik olarak sınıflandırılması Tablo 1.4'te sunulmuştur. Belgeler analiz edilirken temalara yönelik referansların yoğunluğa göre gruplandırılarak bir araya getirilmiştir. Tablolarda belirtilen temalara ait referansların yoğunluğu sayısal olarak ifade edilmiş ve (R) harfi ile belirtilmiştir. Analiz sonucunda temalardan oluşan kategoriler incelenerek yorumlanmıştır.

Politika belgeleri analiz edilirken incelenen belgelerde temaya yönelik herhangi bir ifade yani referans yer almamış ise tema tabloda belirtilmemiştir. Temalar tablolar hâlinde tüm bulguları yansıtır şekilde sunulurken elde edilen temaların belge içindeki referansın sayısal olarak fazla olması nedeniyle tamamıyla

verilmemiştir. Bunu yerine en fazla vurgu yapılan temalara yönelik rastgele seçilen bir veya iki örnek verilmiştir. Yine araştırma bulguları belge türleri içinde yer alan her bir belge için ayrı ayrı verilmemiş, belge türlerine ait sınıflandırma yapılarak genel bir tablo hâlinde sunulmuştur. İçerik analizinin yanı sıra politika belgeleri tür ve içeriklerine göre ayrı ayrı olmak üzere daha dar kapsamda açıklayıcı olabilmek için ele alınıp doküman değerlendirmesi doğrultusunda incelenmiştir.

Tablo 1.4: Analiz Temaları ve Sınıflandırılması

SINIFLANDIRMA	TEMALAR
ÖNLEME	Eğitim Okullaşma Çocuk işçiliği Sokakta yaşayan/çalışan çocuk Önleme Sosyal/kültürel/sportif faaliyet Dezavantajlı çocuklar Çocuk suçluluğu
KORUMA	Korunmaya muhtaç çocuk Koruma Koruma kararı Farkındalık oluşturma/ Bilgilendirme Suçtan uzak tutma/Suçtan koruma
CEZA ADALET SİSTEMİ	Güvenlik tedbiri Suça sürüklenen çocuk Gözaltı/Soruşturma/Yargılama Tutuklu/hükümlü çocuk İnfaz kurumu Çocuk mahkemesi
REHABİLİTASYON	Denetimli serbestlik Rehabilitasyon/Topluma kazandırma Psikososyal destek
DESTEKLEME	Aile bütünlüğü/Ailenin desteklenmesi Sosyal hizmet/Sosyal yardım Çocuk refahı/Yoksulluk

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Politika belgeleri incelenirken çocuk suçluluğun önlenmesi, çocuk suçluluğu ile mücadele ve çocukların suçtan uzak tutulması çerçevesinde ve çocuk suçluluğuna yönelik kuramsal yaklaşımlardan da yararlanarak mümkün olduğunca tüm yönleri kapsayıcı temalar belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda eğitim, çalışan çocuklar, boş zaman etkinlikleri ve dezavantajlı çocuklar gibi temalar çocuk suçluluğunun nedenleri arasında sayılan faktörler açısından ele alındığında bu temalara yapılan vurgular ve faaliyetler önleme kapsamında olacağı için bu sınıflandırmada yer almıştır. Diğer taraftan koruma yaklaşımı çerçevesinde özellikle çocukları suçtan uzak tutmak ve korumak, bu amaca yönelik toplumsal farkındalık oluşturmak ve bilgilendirmek temaları belirlenmiştir.

Çocuk mahkemeleri, infaz kurumları gibi kurumsal yapıları ile soruşturma ve yargılama gibi süreçleriyle özellikle mükerrer çocuk suçluluğunun önlenmesinde önemli bir yere sahip olan ceza adalet sistemine yönelik sayılan bu süreç ve yapıları kapsayan temalar belirlenmiştir. Burada özellikle ceza adalet sistemine yönelik temalar sınıflandırılırken “cezalandırma” kavramı kullanılmamıştır. Çalışmanın diğer bölümlerinde ifade edildiği üzere sistemin öncelikli amacının cezalandırma olmadığı ayrıca politika belgeleri değerlendirilirken bu yönde bir amacın yer almadığı için bu tercih yapılmıştır. Sınıflandırmada yer alan bir diğer kategori ise yine suça sürüklenen çocukların tekrar topluma kazandırılması çerçevesinde rehabilitasyon sürecine yönelik belirlenen temalardan oluşmaktadır. Son olarak ise çocuk suçluluğuna yönelik getirilen yaklaşım ve açıklamalarda yer alan aile ve sosyoekonomik faktörler önemli görüldüğü için politika belgelerinde yer alıp almadığı yönünde çıkarım ve açıklamalarda bulunabilmek amacıyla belirlenen temalar ise ailenin ve çocuğun sosyal, ekonomik anlamda desteklenmesi olarak sınıflandırılmıştır. Ayrıca bu sınıflandırmanın dışında araştırmanın sorusuna cevap bulabilmek adına “işbirliği/koordinasyon” teması eklenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın temel ögeleri olan çocuk suçluluğu ve kamu politikasının kavramsal olarak ele alınması, bu kavramlar çerçevesinde oluşan yaklaşım ve kuramların açıklanması çalışmaya yol gösterici nitelikte olmasından dolayı önemli görülmektedir. Çalışmanın bu bölümde bu amaca yönelik kavramsal ve kuramsal açıklamalar ele alınarak belli bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır.

2.1. ÇOCUK VE ÇOCUK SUÇLULUĞUNA İLİŞKİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Çocuk kavramına yüklenen anlamın ve değerin tarihsel süreç içinde ele alındığı bu bölümde, hukuk sisteminde ve uluslararası sözleşmelerde yer alan ifadeler doğrultusunda kavramsal çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Çocuk suçluluğu kavramının açıklanmasının yanı sıra nedenlerini; bireysel, ailevi ve çevresel olarak sınıflandırılıp izah eden açıklamalara yer verilmiştir. Ayrıca çalışmanın konusu itibarıyla toplumsal sorun olan suçu ve suçluluk nedenlerini açıklayan kuramlardan çocuk suçluluğuyla ilgili olan kuramlar ile çocuğu suça iten nedenlerin ve çocuk suçluluğunun kuramsal çerçevede değerlendirilmesi yapılmıştır.

2.1.1. Çocuk Kavramı

Çocuk kavramının tanımlanması kimi toplumlarda yaş faktörüne, kimi toplumlarda yasal, biyolojik ve geleneksel ölçütlere bağlandığı için objektif olarak tanımlanmasının yapılması zordur (Baştaymaz, 1990: 9). Sevük'e göre "çocuk" kavramının bir tanımının yapılabilmesi için yaşa bağlı olarak ömrün hangi bölümünün çocukluk evresi olduğunun ve bu çocukluk döneminin ne zaman bittiğinin belirlenmesi gerekmektedir. Burada belirtilen kriter ise çocuğun hangi yaşa kadar korunmaya muhtaç olduğudur (Sevük, 1998: 1). Diğer taraftan İnan'a (1968'dan akt. Akyüz, 2018: 102) göre ise "korunmaya muhtaç" olgusu çocuğun yaşamının ilk yıllarından itibaren vardır ve ne zaman biteceğine dair kesin bir cevap

verebilmek mümkün değildir. Çünkü çocuğun korunması biyolojik gelişim hızına bağlıdır ve her çocukta bedensel olgunlukla paralel olan biyolojik gelişme hızı farklıdır.

Franklin (1993'ten akt. Ayan, 2011: 15) çocuk kavramına yönelik basit tanımlamalar yapmanın zor olduğunu belirterek sebeplerini şöyle açıklamaktadır:

“Birincisi, çocukluk herhangi sabit bir döneme ait tek bir evrensel deneyim değildir. Daha çok tarihsel olarak değişen kültürel bir yapıdır. Franklin’e göre çocukluk, tarihsel gelişim süreci içerisinde kültürel çeşitliliğin ve göreceliğin bir yansımasıdır. İkincisi, çocuğun farklı toplumlarda, çeşitli (cinsel, cezai ya da seçimle ilgili) faaliyetler açısından farklı yaşlarda yetkin sayılması sorunudur. Üçüncüsü, çocuğun negatif bir bakış açısıyla, “yetişkin olmayanlar” şeklinde değerlendirilmesidir. Oysa çocukluk dönemini 0-18 yaş arası olarak ele alınırken, bu dönemin son aşamalarında çocuklar çocukluktan çok erginliğe daha yakın tutum ve davranışlar sergilemektedir. Dördüncüsü ise tarihsel gelişim süreci içerisinde, çocuğa yönelik bakış açısında meydana gelen değişme olmaktadır.”

Tarihsel süreç içinde hukuk açısından ele alındığında Roma hukuku gibi eski hukuk sistemlerinde biyolojik gelişimin cinsel olgunluğa erişilmesi ile tamamlayacağı kabul edilirken modern hukuk sistemlerinde ise fikrî olgunluğa erişme (reşit) çocukluk döneminin bitişi olarak kabul edilmektedir (Akyüz, 2018: 103). Bu durumda her iki tartışma doğrultusunda bedensel ve fikirselsel gelişime henüz tam olarak erişememiş birey çocuk olarak adlandırılabilir. Diğer bir deyişle çocuk; zihinsel, fiziksel ve ruhsal yönden tam bir erişkinliğe sahip olmayan ve toplumsal anlamdaki rol ve görevlerini öğrenme aşamasında olan bakıma, korunmaya ve eğitime ihtiyacı olan bireydir (Hacıoğlu, 1998:1). Daha kapsamlı bir ifade ile Ayan (2011: 14) çocuk kavramını, “fiziksel, psikolojik, ekonomik ve toplumsal açılardan bir başkasının bakımına ve korunmasına ihtiyaç duyan, bu nedenle bir diğerine (öncelikle ana-baba bunların yokluğunda ise ilgili kişi ya da kurumlara) bağımlı, henüz kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek olgunluğa erişmemiş birey” olarak tanımlamaktadır.

Sözlük anlamı olarak “bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız” şeklinde belirtilen (TDK, 2018) çocuk kavramının ve çocukluk döneminin sınırlarıyla ilgili evrensel bir tanım olmamakla birlikte kavramsal açıdan uluslararası düzlemde, hukuki ve sosyolojik pek çok bakış açısı bulunmaktadır.

Uluslararası düzlemde Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) çocuk kavramına yönelik genel bir tanım yapmaktadır. ÇHS kapsamında reşit olma yaşı 18 yaş altındaki tüm bireyleri kapsar ve genel bir ifade ile onları “çocuk” olarak tanımlar. Buna karşın 1985 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kurallar (BM Beijing Kuralları) içeriğinde belirli bir yaş aralığı bulunmazken çocuğun suça sürüklendiğinde yetişkinlerden farklı şekilde ele alınması gerektiği belirtilmektedir. Beijing Kuralları’nın 1. maddesinde “Ülkeler, çocukların doğru yoldan saptırılmaya müsait yaşlarda olmaları nedeniyle, bu dönemlerinde onlara toplum içinde yararlı bir yaşam sağlamak için çaba göstermeli ve suçtan ve kabahatlerden uzak bir yaşam için çocukların içinde bulundukları koşulları iyileştirmelidirler.” ifadesine yer vererek çocukların, yaşlarının gereği sahip oldukları şartlardan dolayı bakıma, yardıma ve yasal korumaya gereksinimleri olduğunu belirtmiştir. Çocuk Haklarının Kullanımına İlişkin Avrupa Sözleşmesi Madde 1’de ise “Bu Sözleşme, on sekiz yaşına ulaşmamış çocuklara uygulanır” ifadesiyle, “çocuk” kavramının, on sekiz yaşına ulaşmamış bireyleri kapsadığını belirtmektedir.

Uluslararası hukukta çocuk haklarını doğrudan veya dolaylı şekilde ilgilendiren, onları korumaya yönelik sözleşmelerin yanı sıra doğrudan çocuk suçluluğunu önlemeye yönelik alınması gereken tedbirleri içeren BM Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Yönlendirici İlkeleri’nde (Riyad İlkeleri); çocuk kavramı üzerinde net bir tanım yapılmamakla beraber uygulamaların ÇHS ve Beijing Kuralları gözetilerek yapılması tavsiye edilmiş, ayrıca çocuğun yüksek yararının gözetilmesi ve yetişkinlerden ayrı değerlendirilmesi kararı alınmıştır. Buna göre ilkelerde; devletlerin çocukları suçtan uzak tutabilmek adına yasal ve yönetsel önlemler almaları yönünde aile ve eğitim başta olmak üzere sosyalleşme süreçlerinin desteklenmesi ve kamusal tedbirlerin her basamağında önleyici tedbirler alınması gerektiği belirtilmektedir.

Günümüzde uluslararası mevzuat kapsamında çocukların hakları farklı şekillerde korunan ikili ve çok yönlü pek çok sözleşme mevcut olmakla birlikte bu sözleşme ve belgelerde yer alan çocuk kavramı genel olarak yaş ölçüt alınarak tanımlama yoluna gidilmiştir. Diğer bir ortak nokta ise ülkelerin yasal düzenlemelerine göre çocuk kabul edilebilecek yaş sınırı farklı olmakla birlikte

çocuk; özel ilgiye muhtaç ve suçluluktan korunması başta olmak üzere her türlü hak ve esenliklerinin korunması gereken varlık olduğu görüşünde fikir birliği sağlanmıştır. Bu ilkeler Türk Hukuk sistemine de etki etmiştir. Hukukumuzda çocukların sorumlu oldukları davranışlar ve doğrudan çocuk kavramı üzerine oldukça fazla yasal düzenleme bulunmaktadır. Bu yasalara ek olarak birtakım düzenlemeler ile de çocuk hakları muhafaza edilmeye çalışılmıştır.

Anayasa’da çocuk kavramı, çocukların haklarını korumak adına 41. ve 61. maddelerde yer bulmaktadır. Buna göre Madde 41’de “Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar” ifadesine yer verilmiştir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) ile 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) yürürlüğe girmeden önceki süreçte çocuk kavramının net bir ifadesi bulunmamakla birlikte 18 yaşını doldurmamış bireyleri ifade edebilmek adına “çocuk” veya “genç” ifadeleri kullanılmıştır. Fakat bu kavramlar farklı anlamlara geldiği için aralarındaki ayrımın kesin şekilde ifade edilmesi olanaksız görülmektedir.

5237 sayılı TCK’nin 6. ve 31. maddelerinde çocuk kavramı düzenlenmiştir. TCK’nin 6. maddesinde “Çocuk deyiminden; henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişi” nin anlaşılacağı belirtilmiştir. TCK’nin 31. maddesinde ise 0-12, 12–15 ve 15-18 olmak üzere yaş gruplarına ayrılmıştır. Bu ifade kapsamında eylemin gerçekleştiği esnada 12 yaşını bitirmemiş olanlar cezai sorumluluk taşımazken bu bireylere herhangi bir cezai yaptırım uygulanamaz ve yalnızca çocuklara uygulanan tedbirler alınabilir (5237 sayılı TCK 31/1 md.). Fiilin işlendiği esnada çocuk 12 yaşından büyük fakat 15 yaşından küçük ise işlenen fiilin hukuki açıdan anlam ve sonuçlarını idrak edememesi ya da davranışlarını şekillendirme yeteneklerinin yeterince gelişim göstermemiş olması durumunda cezai sorumlulukları bulunmamaktadır. Bu çocukların işlemiş olduğu fiilin hukuksal açıdan anlam ve sonuçlarını kavrayabilmeleri hâlinde ise cezalarında indirim uygulanmaktadır (5237 Sayılı TCK 31/ 2 md.). Fiili işlediğinde 15 yaşından büyük, 18 yaşından küçük olan

çocuklara yönelik olarak yine cezalarında belli bir indirim uygulanmaktadır. Yani yaş küçüklüğü cezayı hafifletici nedenler arasında kabul edilerek çocuklara yönelik bir düzenleme içermektedir. Ayrıca TCK’de yer alan 31/5. madde çerçevesinde çocuklara yönelik koruyucu ve destekleyici ilkeler ele alınmıştır.

5395 Sayılı ÇKK’de “çocuk” kavramının 5237 Sayılı TCK’ nin 6. maddesine göre tanımının kapsamı biraz daha genişletilerek “...daha erken yaşta ergin olsa bile, 18 yaşını doldurmamış kişiyi ifade eder.” (ÇKK 3/1–a md.) denilmektedir. Yani kanuna göre çocuk, 18 yaşını doldurmadan önce reşit olsa bile hukuk karşısındaki konumunu değişmeyerek “çocuk” statüsünde kalmaya devam edeceği kabul edilmiştir.

2.1.2. Çocuk Suçluluğu Kavramı

Çocuk suçluluğunun kavramsal olarak açıklanabilmesi ve nedenlerine yönelik getirilen açıklamaların anlaşılabilmesi için öncelikle çocuk suçluluğu kavramı ve nedenlerine yönelik yaklaşımlarda yer alan anahtar kelimeler olan “suç” ve “suçluluk” kavramlarının neyi ifade ettiğinin açıklanması gerekmektedir.

Tarihte sürecin her bir aşamasında insanlar, informel prosedürlerle ve âdet adı verilen yazılı olmayan informel norm ve değerler vasıtasıyla kendilerini ve diğerlerini bazı eylemleri yapma konusunda kısıtlamıştır. Suç kavramı da tam olarak bu noktadan hareket ile genel normların ve toplumsal kurallarının ihlal edilmesi olarak açıklanabilmektedir. Toplumsal normlar, bireylerin hem davranışlarına hem de toplum içinde yaşayışlarına rehberlik etmekte ve ahlaki normlar, dinî normlar ve kültürel normlar gibi geniş bir yelpazeyi kapsamaktadırlar. Toplum tarafından kanıksanmış ve kural hâline getirilmiş bu zincirlerin kırılması ya da buna yeltenilmesi ise suç kavramı ile açıklanmaktadır.

Literatüre bakıldığında suçun tanımı üzerine çoğunlukla benzer bakış açıları olduğu görülmekle beraber Gibbons (1987: 35) suçun tanımından çok suça bakış açılarının ülkeden ülkeye, toplumdan topluma değiştiğini ifade etmiştir. Bir ülkede suç olarak görülen bir eylem, farklı bir ülkede meşru sayılabilmektedir. Burada suç tanımında belirleyici olan ise çoğu zaman kültürel farklılıklardır.

Suç olgusunu sadece toplumsal açıdan değil; hukuki, kriminolojik, sosyolojik, psikolojik, dinî ve ahlaki yönleriyle ele alan Uluğtekin (1991: 41) şu şekilde bir tanımlama yapmaktadır:

“Suç; kanunun ihlal edilmesi bakımından hukuki, hangi davranışların suç olduğunun belirlenmesi açısından kriminolojik, topluma zararlı kabul edilmesi açısından sosyolojik, bireysel bir davranış olması açısından psikolojik, dini kurallara aykırı düşmesi açısından dini, ahlaki kurallarla çelişmesi açısından ahlaki bir kavramdır.”

Dönmezer ‘e (1994: 48) göre suç; kanun koyucu tarafından kabul edilen ve çerçevesi çizilen, topluma zarar veren ya da toplumsal açıdan tehlike oluşturan eylemlerdir. Kulaksızoğlu’na (1998: 196) göre ise bireyin toplum içinde yürürlükte bulunan yasalara bireysel, toplumsal ve kültürel koşulların etkisi ile karşı gelmesi ve bu davranışın karşılığı olarak o yasaların öngördüğü yaptırımların konusu olmasıdır. Demirbaş (2016: 42-43); suç kavramının tek tek sapma davranış ve suçlu hareketi ya da ihmali davranışları kapsadığını, suçluluk kavramının ise “yasaklanan” veya “cezalandırılan” davranışları içeren ve belli bir yer ve zamandaki tüm suçları kapsayan bir kavram olduğunu ifade etmektedir.

Durkheim, “Sosyolojik Metodun Kuralları” adlı eserinde suçluluğun patolojik bir olgu olduğuna dair görüşe katılmamaktadır. Ona göre suç, sosyolojik bir olgudur ve toplum kültürünün bir parçasıdır. Suç, toplumdan topluma biçim değiştiren evrensel bir olgudur ve suç olgusunun olmadığı bir toplum yoktur (Durkheim, 1994’ ten akt. Artuk ve Alşahin, 2017: 116).

Suç kavramının açıklanması için getirilen bu tanımlar temelde çocuk suçluluğunun kavramsal çerçevesini de oluşturmaktadır. Fakat çocuk suçluluğu kavramı bu genel tanımlamaların içine yaş faktörünün de dâhil edilerek sınırlanmış hâlini oluşturmaktadır (Polat, 2000: 400).

Suç, toplum içindeki her kademedede görülmekte olan, geneli içeren bir problemdir ve çocuk suçluluğu kavramı da bu problemlerden biridir. Suça kaynak olan etmenlerden biri de çocuk yaşlarda edinilmiş olan olumsuz deneyimlerdir (Balo, 2005: 1). Suça karışan çocuklar olgusunun tanımlamasında çocuk suçluluğu kavramı kullanılmakta ve bu kavram kanunla ihtilafa düşmüş 11-18 yaş aralığındaki çocukları

kapsamaktadır (Polat, 2017: 189). Adlandırılması farklı olsa da netice itibarıyla durumun özelinde suç ve çocuk kavramları yer almaktadır.

Burt, çocuk suçluluğunu “Çocuklardaki antisosyal davranışların yasalarca müdahale edilmesi gereken hal alması” şeklinde tanımlamaktadır (Yavuzer, 2011: 32). Antisosyal davranışlar ise mevcut normlara uymayan, yasalara karşı gelen, itaat etmeyen, başkalarının haklarına zarar veren eylemler olarak değerlendirilebilir. Fakat burada sorgulanması gereken husus, çocuğun antisosyal davranışlar sergilemesinin altında yatan nedenlerdir.

Çocuk suçluluğunun tanımlarında yer alan ortak nokta “suçlu çocuk” ifadesinin kullanılmasından ziyade “suça sürüklenen çocuk” ifadesinin kullanılmasıdır. Akyüz (2018: 539), suça sürüklenen çocuk kavramını “kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma ve kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk” olarak ifade etmektedir.

Eğer bir çocuk suçun faili konumunda ise buradaki tek suçlu çocuk değildir. Suç kapsamında tüm toplumun payı vardır. Bu noktada çocukların suçluluğu bakımından Alfieri “Suçları toplumlar hazırlar ancak kişiler işler.” demektedir (Saldırım ve Karacık, 2002: 279). Yine de ÇKK kapsamında suçlu çocuktan ziyade suça sürüklenen çocuğa yönelik bir tanım mevcuttur. ÇKK madde 3/2’de “Suça itilen çocuk: Kanunlar çerçevesinde suç denilebilecek bir olayın gerçekleşmesi hali ile kendisi hakkında soruşturma ya da kovuşturma yapılmakta olan veya işlemiş olduğu fiil yüzünden kişiye yönelik güvenlik tedbirlerine karar verilebilen çocuk” şeklinde tanımlanmaktadır. Günümüzde hem çocuklar açısından hem de karışıkları suçlar açısından tanımlama ve yasal düzenlemelerde farklılıkların olduğu, çocukların yetişkinlerden ayrı değerlendirildikleri görülmektedir.

Suça sürüklenen çocuklar için diğer suçlulara nazaran yapılan ayrıcalıklar ise çok eski tarihlere gitmemektedir. Neredeyse 20. yüzyıla kadar çocuklar diğer suçlular ile aynı hukuk sisteminde yargılanmaktaydı. Çocuk suçluluğunda artış yaşanması ile konu üzerinde daha fazla durulmuş ve çocuk suçlular ile yetişkinlerin yargılanmasına yönelik bazı farklar getirilmiştir. Devam eden süreçlerde ise çocuk mahkemelerinin kurulması zorunlu olarak gelişmiştir (Işıқтаç, 1999: 5). Tam

muhakeme yeteneğine sahip olmayan çocuklar, aynı zamanda fiziksel olarak yetişkinlerden daha zayıf olmalarının da göz önünde bulundurulması ile yetişkinlerden daha farklı koşullarda ele alınmaya başlanmıştır. Bunun yapılması bir zorunluluk hâlini almıştır. Çünkü Kepenekçi ve Özcan'ın (2002: 255) da belirttiği gibi bir çocuğun suça karışması ile sadece o çocuk ve ailesi ya da mağdur olan kişi değil tüm toplum önemli bir sorun ile karşı karşıya kalmaktadır.

Çocuk suçluluğu, kapsadığı dönemlere bakıldığında bireylerin en yoğun şekilde sorunla karşılaştığı dönem olan ergenlik dönemini de barındırdığı için büyük önem teşkil etmektedir. Ergenlik dönemlerindeki bireyler sürekli bir itiraz durumu içinde olmakta, kendisinden istenenlere özgürlük isteği ile karşı çıkmaktadır. Bir taraftan özgürlük isteği, diğer taraftan kendisini idare edemediği için sığındığı aile desteği ergenleri bocalama sürecine sokmaktadır. Bu tarz sorunların yaşandığı bir dönem içinde suç sayılmakta olan davranışları sergileyen ergenin, yetişkinler ile aynı kabul edilmemesi gerekmektedir (Yavuzer, 2011: 33). Çocuğun içinde bulunduğu durumun yanı sıra geçirdiği biyolojik dönemlerin etkisi de göz önünde bulundurulmalıdır.

Batı literatüründe “juvenile delinquency” olarak adlandırılan “çocuk suçluğu”nu Lutz (1995'ten akt. Sevük, 1998: 13) diğerlerinden farklı olarak, çocuğun sosyal uyumsuzluğunun bir ifadesi olarak tanımlamaktadır. Bu doğrultuda çocuk suçluluğunun hukuki anlamı değil psikopedagogik ve sosyal niteliği vurgulanmaktadır. Dönmezer'in (1994: 342) de belirttiği gibi sosyolojik açıdan çocuk suçluluğu; hukuki açıdan olduğu gibi sınırlı bir çerçevede değil; sosyal değerler, sosyal yapılar ve sosyal normlar açısından daha geniş boyutlarıyla irdelenmektedir. Burada amaç, çocuğu suça sürükleyen nedenleri araştırmak ve soruna dair çözüm üretebilmektir.

2.1.3. Çocuk Suçluluğunun Nedenlerine Yönelik Yaklaşımlar

Çocuk suçluluğu ve nedenleri incelendiğinde sorunun sadece hukuksal bir problem olmadığı, bunun yanında psikolojik ve sosyal bir olgu olduğu açıkça görülmektedir. Çocuk suçluluğunu yetişkinlerden ayıran en önemli etken yaş ayırımı olmakla birlikte hem türleri hem de nedenleri açısından da yetişkinlerden farklılık

göstermektedir. Çocukluk döneminde işlenen suçu, yetişkin dönemde işlenen suçtan ayıran diğer bir özellik ise kişiliğin oluşma aşamasını içeriyor olmasına dayanmaktadır (Işıқтаç,1999: 2).

Akyüz (2018: 542); çocuğun kişilik oluşma aşamasını yani gelişiminin süreklilik arz eden bir durum olduğunu ve eğer çocuk suç işlemişse bunun topluma, eğitilmesine ve gelişmesine yardım çağrısı olarak görülmesi gerektiğini belirtmektedir. Yaşadığı olumsuzlukların çocuğu suça sürüklediğini ve onun toplumsal kurallara aykırı davranış sergilediğini belirtmektedir ve bu olumsuzlukları şu şekilde sıralamaktadır:

- “Çocuğun kendisinden kaynaklanan yetersizlikler
- Hızlı kentleşme ve sanayileşme ile beraber ile birlikte köyden kente göçün yarattığı değer boşluğu ve kimlik bunalımı, kültürel yozlaşma ve yabancılaşma, kısaca değişen değer ve ahlak kurallarının yarattığı karmaşa
- Aile sorunları, ilgi ve sevgi eksikliği, ihmal ve istismara uğrama
- Yetersiz ve kalitesiz eğitim.”

Çocuk suçluluğunun nedenlerinin bilinmesi, bu nedenlerin ortadan kaldırılması ve çocuk suçluluğu ile mücadele konusunda politikaların oluşturulması ile uygulanmasında ayrıca suça sürüklenen çocukların tekrar topluma kazandırılmasına yönelik alınacak tedbirlerin belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Çocukları suça iten nedenler hiçbir zaman tek başına etkili olmamakla birlikte pek çok araştırmacı tarafından bu nedenlerin birbirleri ile bağlantılı olduğu belirtilmektedir. Yukarıda özetlenen çocuk suçluluğu nedenleri genellikle bireysel ve çevresel nedenler şeklinde sınıflandırılarak incelenmektedir.

Çocuğu suça iten etkenler arasında belirtilen kalıtsal, bedensel ve zihinsel etkenleri kapsayan bireysel nedenlerin çocuk suçluluğunun nedenlerinin açıklanmasında yeterli olup olmadığı, diğer bir ifade ile insanın doğuştan suçlu olup olmadığı geçmişten günümüze kadar tartışma konusu olmuştur. Fakat Özsever (1979’dan akt. Sevük, 1998: 43), çocuğun sahip olduğu bireysel faktörlerin tek başına onun suç davranışı gerçekleştirmesinde yeterli bir etken olmasa bile uygun bir ortamda suç işlemesinde oldukça etkili olduğunu belirtmektedir.

Suçun genetik yapıdaki farklılıklara dayandığını öne süren çalışmalar aile soyağaçlarının incelenmesi şeklinde yapılmıştır. Bunların en ünlülerinden biri olan

Henri Goddard'ın yaptığı çalışmada zekâ geriliğinin %50 soya çekimle geçtiği ve zamanla suçluluğa yol açtığı belirtilmiştir (Dönmezer, 1984: 138). Diğer bir tanınmış çalışma olan Richard Dugdale'nin araştırmasında ise kalıtımın tek başına yeterli olmadığı, çocuğun kişiliğinin oluşmasında etkili olan çevrenin de suç işlenmesinde önemli payının olduğu öne sürülmüştür (Nietzel, 1979: 71).

Bireysel nedenler arasında sayılan düşük zekâ düzeyi çocuğun potansiyel bir suçlu olduğu anlamına gelmemekle birlikte suçluluğun oluşumunda zekâ düzeyinin kısmi etkisi kabul edilirken burada önemli olan etkinin; zekâ geriliği, öğrenim yoksunluğu ve suçluluk arasındaki karmaşık ilişkide yer aldığı belirtilmektedir (Yavuzer, 2011: 94).

Çocuk suçluluğunu bedensel özellikler açısından açıklamada önemli bir çalışma olarak kabul edilen Eleanor ve Sheldon Glueckler araştırmalarında, suça karışan 500 çocuk ve suçlu olmayan 500 çocuk karşılaştırılarak suça karışan çocukların belirgin bir şekilde farklı özelliklere sahip oldukları tespit edilmiştir. Suça karışan çocukların, suçlu olmayanlara göre daha fazla mezomorfik (iskelet sistemi gelişmiş, geniş omuzlu ve atletik yapıya sahip) oldukları; karakter olarak inatçı ve saldırgan oldukları, ayrıca düşmanca davranan bir yapıya sahip oldukları belirtilmiştir. Glueckler bu çalışma ile beden yapısının önemli bir faktör olmakla beraber suçun açıklanması için tek başına yeterli olmadığını, psikolojik ve sosyolojik faktörlerle beraber değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamışlardır (Glueck ve Glueck, 2003'ten akt. Demirbaş, 2016: 119).

Bireysel nedenlere yönelik yapılan açıklama ve çalışmalar çocuğu suça iten nedenlerin açıklanmasında bireysel nedenlerin temel faktör olmadığını fakat dolaylı da olsa etkisinin olduğunu göstermektedir. Diğer açıdan çevresel anlamda çocuk suçluluğunun nedenleri ile birlikte değerlendirildiğinde ikincil öneme sahip olmakla birlikte suç işleme eğilimlerine etkisinin olduğu söylenebilmektedir.

Çocuk suçluluğunda bireysel nedenlerden daha fazla çevresel nedenlerin rol aldığı hatta çocuğun sahip olduğu bireysel özelliklerin çevresel nedenlerin bulunduğu ortamlardan etkilendiği genel olarak kabul edilen bir görüştür. Çevresel nedenler çoğu araştırmacı tarafından toplumsallaşma sürecini içine alan nedenler olduğu ve çevresel nedenleri oluşturan aile, okul, iş hayatı ve sosyal çevrenin bireyin

toplumsallaşma ögeleri olması nedeniyle çocuk suçluluğunun toplumsal nedenleri olarak da adlandırılmaktadır.

Çocuğun sosyal ve kültürel kimliğinin belirlenmesi, oluşturulan kimliğin olumlu veya olumsuz özellikler barındırması toplumsallaşma sürecini yaşadığı ortamın koşulları ile yakından ilgilidir. Bu yüzden çocuk ve suçluluk arasındaki ilişki konusunda saptamalar yapılabilmesi için toplumsallaşma ögeleri ile suç davranışına neden olan saptamaların tanımlanması gerekmektedir (Polat, 2017: 238). Bu kapsamda Çocuğun yaşamındaki ilk ve en etkili sosyalleşme kurumu aile olmaktadır. Çocuğunun bakım ve korunmasının yanında çocuğun gelişim ve davranış açısından yönlendirerek onun toplumda bir birey haline gelmesine yardımcı olmaktadır. Çocuğun sosyal çevresi ile uyumlu sağlıklı bir kişiliğe sahip birey olmasında sağlıklı anne-baba-çocuk ilişkisinin önemi açıktır. Çocuklardaki uyum bozukluğuna yeterli ve uygun olmayan anne-baba-çocuk ilişkilerinin neden olduğu saptanmıştır. Büyüme aşamalarında başarılı olan çocuklar, iyi aile ilişkileri içinde yetişmiş bireylerdir. Uyum bozukluğu gösteren çocuklar ise genellikle başarısız bir anne-baba-çocuk ilişkisinin ürünüdürler (Yavuzer, 2014: 136-137).

Çocuk suçluluğunda aile çevresinin rolünü inceleyen araştırmacıların en çok üzerinde durduğu iki ana etken parçalanmış aile ve aile içi ilişkilerdir. Bunun yanında aile içinde yaşanan şiddet, ihmal ve istismar ile yine ailede çocuğun gelişim döneminde kendine rol model olarak seçebileceği suçlu bireylerin olması da çocuk suçluluğunu etkileyen ailevi nedenler olabilmektedir.

Boşanma, ayrılma, ölüm veya terk edilme gibi nedenlerle aile bütünlüğünün bozulması sonucunda anne veya babasız kalması veya her iki ebeveynden yoksun olması çocuğunun suça sürüklenmesinde önemli bir etken olarak kabul edilmektedir. Parçalanmış ailenin suçluluğa olan etkisini açıklayan bilimsel araştırmaların çok yeterli olmadığı görülmekle birlikte yapılan çalışmalar, anne baba yokluğunun çocuğun kişilik gelişimi olumsuz yönde etkilediği, çocukta uyum ve davranış bozukluğuna neden olduğu ve suça sürüklenmesinde etkili olduğu değerlendirilmektedir. Hükümlü çocuklar üzerinde 1996'da yapılan bir araştırma sonucuna göre çocukların %47,6'sının anne-babalarından ayrı kaldıkları, %22'sinin ise parçalanmış aileye sahip oldukları görülmüştür (Sevük, 1998: 46-47). Aile

bütünlüğünün korunduğu fakat aile içi iletişim ve ilişkilerin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmediği, çatışma ve kargaşanın yaşandığı ailelerin de çocukların suçlu davranışına yol açan etkenler arasında olduğu değerlendirilmektedir.

Aile bireyleri arasında şiddete dayalı bir iletişimin olması, çocukları disipline etmede ebeveynlerin tutarsız veya yetersiz yöntemlere başvurması, antisosyal anne baba tutumları gibi birçok durum düzensiz ve dengesiz aile içi ilişkilerin gelişimine bağlı olarak çocuk suçluluğuna yol açan risk faktörleri arasında sayılmaktadır. Hatta çocuk suçluluğu yetersiz anne baba ilgisine gösterilen bir tepki olarak görülmektedir (Ayan, 2011: 112). Aile içi ilişkilerde şiddet, ihmal ve istismar başta olma olmak üzere yaşanan olumsuz tavır ve davranışlar neticesinde toplumsallaşma sürecinde çocuğun suç sayılan davranışlara yönelmesinin gösterilen antisosyal tepkiler olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. 1992 yılında Akalın ve Öter tarafından tutuklu çocuklarla yapılan araştırma sonucunda ailesi tarafından disiplin ve ceza altında bulunan çocukların %76'sının şiddet içeren, %24'ünün ise kişiliklerini rencide edici şekilde cezalandırılmış olmaları bu durumu doğrular niteliktedir (Polat, 2017: 240).

Suçluluğa yönelme hususunda aile bireylerinin davranışlarının etkisi göz önüne alındığında çocuğa yönelik olumsuz örnek ve yönlendirmenin etkisini de kabul etmek gerekmektedir. Bu doğrultuda aile bireylerinden bazılarının suça karışmaları, alkol ya da madde bağımlısı olmaları, bazı ailelerde suçun meslek olarak gerçekleştirilmesi ve toplumsallaşma sürecinde çocuğa bizzat öğretilmesi de çocuk suçluluğunda ailesel nedenler arasında sayılmaktadır (Uluğtekin 1991: 48). Ayrıca ailenin ekonomik düzeyinin düşük olması da suçluluğa yöneltebilecek nedenler arasında yer almaktadır.

Ailenin yoksul olması çocuk ve suçluluk arasındaki ilişki açısından değerlendirildiğinde suça sürüklenen çocukların genel olarak ekonomik düzeyi düşük ailelerden geldiği belirtilmektedir. Yoksulluğun getirmiş olduğu kötü yaşam koşulları hem çocukta güvensizlik duygusunu açığa çıkarmakta hem de ailenin ekonomisine katkı amacıyla erken yaşlarda çalışmaya başlamasına neden olmaktadır. Her iki durum da suçla tanışma olasılığını artırmaktadır (Sevük, 1998: 49).

Aile içinde yaşanan şiddet, alkol ve uyuşturucu tüketimi, çocuk tacizi, ekonomik sıkıntılar ve fakirlik suça sebebiyet veren psikolojik rahatsızlıkların

temelindeki en önemli etmenlerdir. Bu faktörlerin olması psikolojik rahatsızlıkları da ortaya çıkarmakta ve sonuç olarak çocuk suçluluğuna etki etmektedir. Psikolojik ve sosyolojik araştırmalar, çocukluktaki tacizin çocuğun ruhunu zehirlediğini göstermiştir. Aile içi ilişkilerde yaşanan tüm olumsuzluklar ve taciz; depresyon, intihar eğilimi, kendilerine yapılanı başkasına yapma ve uyuşturucuya yönelme gibi pek çok kötü sonucu beraberinde getirmektedir.

Çocuğun sağlıklı gelişiminin sağlanması açısından aileden sonra en önemli kurum okul olmaktadır. Okul, çocuğun toplumsallaşmayı yaşadığı ortamı oluşturmaktadır. Çocuk bu süreçte aileden sonra okulda aldığı eğitim ile topluma uyum sağlamakta, bedensel ve ruhsal gelişimini tamamlamaktadır. Herhangi bir nedenle çocuğun eğitim ve öğretim sürecinin yarıda kesilmesi ve eğitime erişimde sıkıntı yaşaması birtakım sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Çünkü okul; aile ve yakın çevrenin çocuğa veremediği olumlu etkileşim ortamını çocuğa sunan sosyal kurum işlevini görmektedir. Okulun temel görevi çocukları ve gençleri toplumsallaştırmak, toplum kültürünü aşlamak ve beklenen insan gücünü yetiştirmek olduğundan suçluluğu önlemede önemli rol üstlenmektedir (Demirbaş 2016: 182).

Suçluluğun önlenmesi açısından okulun önemini Hurwitz (1952'den akt. Polat, 2017: 241) dört madde ile açıklamaktadır:

- “1. Okul çocuğun yaşamında ilk sosyal deneyimlerini elde ettiği yerdir. Okul çocuk için kontrol altında bulunan ilk çevreyi meydana koyar ve bu çevrede çocuğun geleceği için tehlike işaretlerinin kolaylıkla gözlemi yapılabilir.*
- 2. Suçlunun kişiliği üzerinde gerekli teşhisler konulmak istendiğinde onun okul ile ilişkileri hakkında bilgiler çok önemlidir.*
- 3. Okul çocuk üzerinde sosyal bakımdan çok yetkin bir yapıcı etki yapar.*
- 4. Kusurlu pedagojik usuller ve prensipler uygulandığında okul, çocuğun karakterinin oluşmasında devamlı bir zarar meydana getirmiş olur.”*

17. yüzyılda Victor Hugo, “Bir okulun yapılması, bir hapisanenin kapanması demektir.” sözüyle, eğitim ve suçluluk arasında doğrudan bir ilişki bulunduğunu vurgulamaktadır. Yapılan birçok araştırmada da okul, çocuk suçluluğunu yok edici bir kurum olarak nitelenmektedir. Bu doğrultuda okulun çocuğun başarılı bir toplumsallaşma sürecindeki işlevini herhangi bir nedenle yerine getirememesi bireyin başarısının, gelişiminin, çevresine uyumunun ve ruh sağlığının olumsuz yönde etkilenmesine yol açabilecektir. İnsancıl, bireyi geliştiren, yaşama

hazırlayan eğitimin etkinliğine ve önemine karşılık eksik, yetersiz, yanlış eğitim birçok sorunun kaynağı olabilmektedir. Bazı durumlarda okul, çocukların gelişme ve uyum güçlüklerini çözmeye yardım etmesi gerekirken farkında olmadan güçlüğü artırıcı etkiler eklemektedir. Bunun bir sonucu olarak da okuldan kaçmak, hırsızlık gibi sorun ve suçlar ortaya çıkmaktadır (Yavuzer, 2011: 148).

Okul ve suçluluk arasındaki ilişkide iki önemli etken üzerinde durulmaktadır. Bunlardan ilki öğrenme güçlüğünden kaynaklanan akademik başarısızlık, diğeri ise eğitim uygulamasından uzaklaşma yani okula devam etmeme durumudur. Her iki durumda da eğitim sürecinde sorun yaşayan çocuğun sosyalleşme aşamasında eksikliklerin yaşanması ve beraberinde sorunlar getireceği değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda eğitim düzeyinin suçlulukta belirleyici bir etken olduğu, eğitim düzeyi ile çocuğun suç işleme eğilimi arasında ters orantı olduğu söylenebilmektedir. Diğer taraftan bazı araştırmacılar ise sağlıklı eğitim sisteminin bizzat suçluluğa katkıda bulunduğunu belirtmektedir (Sevük, 1998: 53).

Okul bir toplumsallaşma kurumu olarak gerektiğinde aile ve yakın çevrenin veremediği olumlu etkileşim ortamını hazırlayan, bu boşluğu dolduran bir kuruluştur. Okul, bu önemli işlevini gereği gibi yerine getirebildiği ölçüde başarılı sayılmaktadır. Okul öğrenimiyle çocuk suçluluğu arasındaki bu ters orantı kurumun uyum sürecindeki etkinliğini kanıtlamaktadır (Yavuzer, 2011: 154).

Sonuç olarak okul ve eğitim sistemi çocuğun toplumsallaşma ve kişilik kazanma sürecinde önemli olarak değerlendirilen işlevini yerine getirebildiği ölçüde başarılı sayılabilecektir. Sadece diploma veren kurum olarak değil aynı zamanda çocuğun tüm yaşantısını etkileyecek moral eğitimi kazandırması, çocuktaki risk faktörlerini tespit edebilmesi ve çözüm üretebilmesi hususundaki işlevi ile suçluluğun önlenmesinde etkili olabilecektir. Çocuğun duygusal ve düşünsel gelişimini sağlayan okul, çocuğa belirli bir düzen içinde çalışmayı öğretmektedir. Bir okul bu fonksiyonları gerektirdiği şekilde yerine getiriyor ise bu durumda çocuk suçluluğunda önemli bir faktör ortadan kalkmış olacaktır. Yani okulun çocuk suçluluğunu tek başına kontrol etmesi beklenmemekle birlikte çocuğun suça yönelmesini önlemede önemli bir işlevi bulunmaktadır.

Ailenin ekonomik yetersizliği veya çocuğun akademik anlamda okul başarısızlığı onun erken sayılabilecek bir yaşta yani henüz eğitim sürecini tamamlamadan iş hayatına sürüklenmesine neden olabilmektedir. Bu durum çocuğun doğrudan suça sürüklenmesine etken olmamakla birlikte dolaylı açıdan değerlendirildiğinde eğitimden yoksun, kendilerine uygun olmayan işlerde çalışan ve çoğunlukla yetişkinlerle beraber olan iş ortamlarında olumsuz davranış ve modellerle sıklıkla karşılaşan çocukların kişilikleri de olumsuz etkilenmektedir (Sevük,1998: 54). Hatta Yavuzer (2011: 221) iş hayatındaki çocukların dengesiz yaşamı ve geleceğe dair güvensizliklerinin, onların sadece kişilik ve uyum bozukluğuna neden olmadığını aynı zamanda davranış bozukluklarına da yol ağtığını erken yaşlarda suçla tanışmalarına neden olduğunu ve çalışan çocukların önemli bir kesiminin potansiyel suçlu grubunu oluşturduğunu belirtmektedir.

Çocuğun iş hayatına vaktinden önce karışması ekonomik güdülenmelere vaktinden önce maruz kalmasına neden olmakta, eğitim yoluyla kötü etkilere direnmeyi sağlayacak manevi desteklerden yoksun duruma düşmesiyle sonuçlanmakta ve suça yöneltmek hususunda önemli bir etmen niteliği göstermektedir (Dönmezer, 1994: 297). Bununla beraber herhangi bir sektörde çalışan çocukların dışında aile veya yetişkinlerin tamamen kontrolü dışında sokakta çalışan çocuklar açısından olumsuz etkilerinin daha fazla olacağı söylenebilir.

Çocuğun bir içte çalışmasıyla suçluluk arasındaki ilişkiye yönelik yeterli araştırma olmamakla beraber, Guecklerin yaptığı araştırmada iş açısından suçlu ve suçsuz çocuklar arasında yapılan karşılaştırma suça karışan çocukların %84,4'ünün, karışmayan gruptaki çocukların ise %78,3'ünün çalıştıklarını göstermektedir. İşlerin çoğunluğunu ise seyyar satıcılık, gazete dağıtıcılığı, evlere servisle görevli bakkal çıraklığı gibi herhangi bir yetişkin kontrolünde ve korumasında olmayan işler oluşturmaktadır (Uluğtekin, 1991: 48).

İş, okul ve aile çevresinin dışında çocukların boş zamanlarını değerlendirdiği çevre ve arkadaş grupları ile olan iletişimi de doğrudan suçlulukla bağlantılı olabilmektedir. Endüstrileşme ve kentleşme genellikle boş zamanın kullanımı ve yapısında değişikliği yol açmaktadır. Özellikle kentleşmiş alanlarda boş zaman, aileden çok akran grupları ile harcanmaktadır. Bu durum ise ani suçların işlenme

riskini artırdığı yolunda endişeler uyandırmaktadır (Sevük, 1998: 55). Fakat antisosyal davranış sahibi arkadaş gruplarının varlığı ve zamanını harcayabileceği sanatsal, sportif ve kültürel etkinlik ve alanların yokluğu durumlarında iyi düzenlenmemiş boş zaman etkinlikleri çocuk için suç işleme fırsatı oluşturabilmektedir.

Akalın (1999: 539) akran gruplarının çocuk üzerinde en etkili grup olduğunu ve çocuğun bu grup içinde toplum ilişkilerini algılayıp kendisiyle yüzleştiğini ve toplumsal değer yargılarını akran gruplarının içinde öğrendiğini belirtmektedir. Bu doğrultuda eğer çocuğun içinde bulunduğu arkadaş grubunda antisosyal davranış hâkimse çocuğun suça karışma ihtimali de o derece yüksek olmaktadır. Buna ek olarak ise Peker (1999: 54), pek çok durumda çocuğun sadece arkadaşlarına bir şeyler ispatlamak, içinde bulunduğu akran grubundan dışlanmamak ya da kopmamak veya arkadaşlarının eleştirilerinden korunmak amacıyla suç işleyebildiklerini belirtmiştir.

Çocuk ve gençlerin boş zamanlarının önemli bir kısmı eğlenceyle, bir diğer deyişle kitle iletişim araçlarının kullanımı ile geçmektedir. Ancak denetime tabi tutulmamış ve özellikle ticari amaç taşıyan bu aktivitelerin çocuklar üzerinde olumsuz etkileri olduğu ve suçu artırmada önemli rol oynadıkları bilinmektedir. Bu doğrultuda kitle iletişim araçlarının çocuklar açısından suçluluğu öğretmek ve yaygınlaştırmak konusundaki etkileri; “suç tekniğini öğretmek, suçu olağan, çekici hatta heyecanlı, yararlı bir faaliyet olarak göstermek, suçluya saygın bir kişilik vermek, suçluyu cana yakın, sempatik bir kişi olarak sunmak, adaletten kurtulmanın kolay olduğunu telkin etmek, adalet mekanizmasını ve polisi gülünç şekillerde göstermek, suçun âdeta reklamını yapmak” şeklinde özetlenmektedir (Yavuzer 2011: 224-225).

Çocuk suçluluğu açısından ele alınması gereken bir diğer önemli husus ise göç ve bunun neticesinde yaşanan çarpık kentleşmenin çocuk üzerindeki etkisidir. Ekonomik, sosyal veya siyasal nedenlerle yaşanan göç; aileler, özellikle çocuklar ve yaşlılar için çoğunlukla baskı nedeni olmakta, çoğu zaman yeni bir çevreye uymakta ve yeni dostlar edinmekte zorluk çekmektedirler. İç göçler beraberinde bazı sosyal sorunlara neden olmaktadır. Bu süreç içinde artan ve gecekondulaşma olarak

nitelendirilen çarpık kentleşme; kentsel hizmetlerin aksaması, işsizlik, göç edenlerin topluma uyumsuzluğu, kent kültürüne yabancılaşma ve kültürler arası çatışma gibi sorunların yaşanmasına neden olmaktadır (Hancı, 1999: 26). Bu sorunların özellikle risk altındaki çocuklar için uygun bir ortamı oluşturduğu gözlenmekte ve yeni bir yaşam tarzından kaynaklanan uyumsuzluk sorunları olduğu görülmektedir. Bu uyumsuzlukta dezavantajlı çocuklar açısından suçluluğa uygun zemin oluşturmakta, suça sürüklenen çocukların oranına etki ettiği görülmektedir (Polat, 2001: 555).

Bertoloni; göçün çocuklar üzerindeki etkisi ile ilgili olarak; “Çocuklardaki uyumsuzluk oranıyla göç arasındaki ilişki, göç edenlerin kişilik yapısına bağlı değildir, bu bireylerin toplumsallaşmaya entelektüel bakımdan, hazırlıklı olmayan kişiliklerine yapılan etkilerden doğmaktadır.” tespitine yer vermektedir. Yine yapılan araştırmalar; çocuğun çoğunlukla göç edenlere karşı kentlilerin ön yargıları ile soyutlanması, yeni sosyoekonomik ve kültürel sisteme adapte olamaması suç işlemeye yönelmesini kolaylaştırıcı etki oluşturmaktadır (Yavuzer, 2011: 197-198). Uyum sorunlarının yanı sıra kentleşmenin sosyal düzen üzerindeki etkileri de bu olumsuz etkinin artmasına neden olmaktadır.

Kentleşme ve kent hayatı; çocuk üzerindeki resmî veya gayriresmî sosyal kontrolün zayıflamasına veya ortadan kalkmasına, çevresel ve aile bağlarının zayıflamasına, moral ve kültürel değer ölçülerinin değişmesine neden olmaktadır. Bu doğrultuda, kentleşme çocuk suçluluğuna doğrudan olmasa bile beraberinde getirdiği sorunlarla dolaylı olarak etki etmektedir (Sevük, 1998: 60). Bu dolaylı etkilerin özellikle ailenin sosyoekonomik durumuna olumsuz yansımaları, geleneksel ailenin çocuğu koruyan yaptırım gücünün zayıflaması, çocuğunun ulaşmak istediği beklentilerini elde edemeyeceği düşüncesinin de eklenmesi ile suça daha kolay yönelme olasılığını artıracaktır.

2.1.4. Çocuk Suçluluğuna İlişkin Kuramsal Açıklamalar

Çocuk suçluluğunu ele alan bireysel, biyolojik, psikolojik ve sosyolojik teorilerin hiçbirisi tek başına çocuk suçluluğunu açıklamada yeterli olamamaktadır. Çocuk suçluluğuna açıklamalar getiren teorileri incelediğimizde sistematik olarak en kapsamlı açıklamaları sosyolojik teorilerde görmek mümkündür. İnsanın doğumu ile

başlayan insan ilişkileri, kişinin yaşantısında büyük bir yer kaplamaktadır. Bu sebeple sosyal teoriler çocuk suçluluğunun açıklanmasında ilgili en kapsamlı ve sistematik incelemeleri yapmıştır. Sosyal teorilerin temelinde suçun meydana gelmesinde toplumun rolü yer almaktadır. Bu teorilerin içinde çocuk suçluluğuna yönelik özellikle sosyal düzensizlik, alt kültür, öğrenme ve kontrol kuramları ön plana çıkmaktadır.

Sosyal düzensizlik kavramı; göç, sanayileşme veya sosyal yapıların değişmesi sonucunda toplumsal ve kültürel değerlerin değişmesi, yeni kültürel değerlerin ortaya çıkmasıyla tüm fertlerin buna uyum sağlayamadığı görüşüne odaklanır. (Balamir, 1999: 61). Sosyal düzensizlikte; belli bir bölgede yaşayan fertlerin suç davranışı ve normal davranış tarzının tanımlanmasında yaşadıkları çatışma sosyal kontrolün varlığını da etkilemektedir. Bu çatışma, suç karşısında toplumun cezalandırıcı ve caydırıcı etkisinin de zayıflamasına neden olmakta ve o toplum içinde yetişen ve sosyalleşen bireyler üzerinde toplumun kontrol mekanizmasını da etkisiz kılmaktadır. Bunun sonucunda ise suç olgusunun yaygınlaşması kaçınılmaz olmaktadır. Ayrıca bu özellikleri taşıyan toplumlarda bireylerin yasal yolla elde edemedikleri taleplerinin karşılanması için başvuracakları yöntem yine suç olmaktadır (Shaw ve McKay, 1972'den akt. Başbüyük ve Karakuş, 2010: 75).

Clifford ve Henry McKay tarafından geliştirilen sosyal düzensizlik teorisi, çocuk suçluluğunu şehir hayatının zorunlu bir sonucu olarak görmektedir. Nüfusun değişmesi, eski ve harap evler, fakirlik, yüksek nispette göçmen varlığı, yetişkin suçluluğu, düzensizlik vb. durumların, şehrin kenar ve yoksul mahallelerinde meydana gelen değişim ve dönüşümlerin, sosyal sistem ve değerlerin çatışmasına ve bu çatışmaların sonucunda sosyal düzensizliğe yol açtığı belirtilir. Çocuk suçluluğunun, çevrenin suçlu davranışı tarafından güçlü bir biçimde etkilendiği iddia edilirken bir bölgede yaşayan bireylerden ziyade bölgenin kötüleşen fiziksel koşullarının suça yol açtığına inanılır. Buna göre mükerrer çocuk suçluluğuna ve sürekli artan suç oranlarına neden olan, çocuklar üzerinde toplumun ve ailenin kontrol bağının zayıflamasına hatta ortadan kalkmasına yol açan sosyal yapının bozulması ve bunun sonucunda ortaya çıkan sosyal düzensizlik olgusudur (Shoemaker, 1990: 80-83). Bu doğrultuda ise sosyal düzensizlik içinde kontrol mekanizmalarının önemi ortaya çıkmaktadır.

Kontrol mekanizmalarının işlevselliği ve etkisi temelinde ortaya çıkan kontrol teorileri ise genel olarak bireylerin davranışlarını düzenleyen, şekillendiren ve denetleyen faktörleri ele alarak suç olgusunun ortaya çıkmasını bireylerin davranışlarının şekillenmesinde etkili olan aile yapısı, çevresel etkenler, inançlar gibi değişkenler ışığında ifade etmektedir. Buna göre bir çocuğun ailesiyle ve toplumla olan bağı, çevresiyle olan uyumu ve inanışlarının etkisi düşükse suça karışma ihtimali de o derece yüksek olacaktır. Başka bir deyişle çocuğun çevresi ile oluşturduğu sosyal bağdaki kişisel ilişkileri zayıfsa suça sürüklenme ihtimali de artacaktır (Özbay, 2004: 55-56).

Ayan'a (2011: 31-32) göre bireysel ve sosyal olmak üzere iki tür kontrol mekanizması vardır. İlk olarak bireysel kontrol sistemleri; sahip olunan kişisel faktörlerle ve özellikle en iyi kendini değerlendirme, kendine güven gibi psikolojik unsurlarla belirlenebilir. Kontrol mekanizmasının sosyal yönü ise aile, okul ve dinî inançlar gibi toplumsal kurumlara olan bağlılığı içerir. Bağlanmalar çeşitli şekillerde ölçülür fakat yaygın olarak anne baba ve çocuk arasındaki duygusal ve eğitim düzeyindeki başarı gibi davranışsal durum olarak şekillenir. Kontrol teorisine göre geleneksel inançların zayıflığı, hangi nedenle olursa olsun çocuk suçluluğunu artırıcı bir etkiye sahiptir.

Suçun öğrenilen bir davranış olduğu gerçeğinden hareket edildiğinde ise karşımıza öğrenme teorisi çıkmaktadır. Buna göre bireyler, etkileşim hâlinde bulunduğu yakın çevresindeki bireylerin davranışları taklit etmektedirler ve suç davranışı bu taklit yöntemi ile öğrenilmektedir (Siegel, 1989: 192). Bir anlamda fiziksel, psikolojik ve ruhsal düzeyde suç eğilimi olan bireylerin sosyal çevrelerinde gördükleri ve öğrendikleri sapma davranışları ile onların sahip oldukları bu eğilimi de açığa çıkarmaktadır.

Öğrenme kuramları doğrultusunda suçla mücadele politikalarında, ilk öğrenme ve sosyalleşme çocukların anne babalarını taklit etmesi ile aile içinde başladığından aile içi ilişkiler özel önem arz etmektedir. Bu politikalarda çocukların arkadaş çevresi kontrol altında tutulur ve olumsuz davranışların cezalandırılması yerine olumlu pekiştiricilerle arzulanan yönde davranış gösterilmesi teşvik edilir. Ayrıca politika; aile ve arkadaş grubu etkisini olumlu yönde artırma, suça karşı sıfır

tolerans ve suçluların ıslah edilmesi temeline dayanır. İnfaz kurumlarının suçu öğrenmeye elverişli ortamlar olmaktan çıkarılmasına yönelik düzenlemelere gidilmesi ve denetimli serbestlik sistemi bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Çocuk suçluluğunda içinde bulunulan arkadaş grubunun önemi doğrultusunda alt kültür kuramları; özellikle çocuk ve gençlerden oluşan suç çeteleri ve sosyal sınıf ayrımında alt sınıf kategorisinde yer alan bireylerin gerçekleştirmiş oldukları suç ve sapma davranışlarını açıklamaya odaklanmış kuramlar olarak ortaya çıkmaktadır (Kızmaz, 2005: 157). Alt kültür kuramlarının dayanak noktası, suç olgusunu belli bir amaç doğrultusunda bir araya gelen akran grupları veya çete olarak adlandırılan oluşumların içinde yeşeren ve birlikte hareket etme mantığı çerçevesinde gerçekleştirilen davranış olarak görmesidir. Bu nedenle suçlu davranışın ve suçluluk olgusunun; özellikle üyelerinin birbirlerini etkilediği bu oluşumlar ve tümünü kapsayan çevreden ciddi oranda etkilendiğini değerlendirmektedir. Suçlu gençlik alt kültürü olarak nitelendirilen bu kesim, hâkim kültür tarafından karşılanmayan birtakım özel problemlere tepki olarak ortaya çıkmıştır (Shoemaker, 1990:114).

Alt kültür kuramlarının temsilcilerinin geliştirdiği teoriye göre eğitim hayatının başarısızlığı, okul performansının düşük olması suçlulukla bağlantılıdır ve bu durum alt sınıfa mensup olan çocuklar açısından daha yaygın bir durumdur. Okul başarısızlığı, antisosyal değerlerin benimsenmesinde ve davranış olarak açığa çıkmasında etkilidir (Shoemaker, 1990: 116). Cohen'e göre bir ailenin sahip olduğu sosyal statü, çocuklarının yaşam boyunca karşılaşacakları sorunların temel kaynağını oluşturmaktadır. Alt sınıfa mensup aileler sahip oldukları imkânsızlıklar nedeniyle çocuklarını bir üst sınıfa dâhil edememeleri ve okul sisteminin genelde orta ve üst sınıfın değerlerini/beklentilerini karşılayacak şekilde oluşturulması; alt sınıfa mensup çocukların, bu yapılanmaya karşı koyarak çeteleşme sürecine girmelerinde etkili olmaktadır (Kızmaz, 2005: 158).

2.2. KAMU POLİTİKASI ANALİZİNE İLİŞKİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Kamu politikası kavramı, süreci ve kamu politikası analiz yöntemlerinin ele alınacağı bu bölümde, özellikle çocuk suçluluğu ile mücadele noktasında uygulanan politikanın değerlendirilmesinde yol gösterecek kavramsal ve kuramsal çerçeveye açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Öncelikle kamu politikasının neyi ifade ettiği ele alınmakla birlikte uygulanan mücadele politikasının bu kavramın ifade ettiği anlayışla örtüşüp örtüşmediğinin değerlendirilmesi açısından önem arz etmektedir. Ayrıca kamu politikası analizinin kuramsal çerçevesinin açıklanması, politikanın değerlendirilmesinde yol gösterecektir.

Toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda ortaya çıkan kamu politikasının uygulamaya dönük olarak çocuk suçluluğu ile mücadeleye verdiği şekil ve ortaya çıkan sonuçların farklı yönleri ile ele alınıp değerlendirilmesi açısından konuya ışık tutacaktır. Birçok disiplini ilgilendiren çocuk suçluluğunun bütüncül olarak analiz edilmesi gereken bir olgu olduğundan yola çıkarak uygulanan ya da uygulanamayan politikalar açısından kavramsal ve kuramsal olarak çerçeve oluşturulması önem arz etmektedir.

2.2.1. Kamu Politikası Kavramı

Kamu politikası; toplumsal olarak ortaya çıkan talepler doğrultusunda karar alma ve amaca yönelik, devletin sürekliliği ve meşruiyetinin sonucunda ortaya çıkan uygulamalar bütününe kapsayan süreç olarak tanımlanmaktadır (Smith ve Larimer; 2009: 4). Başka bir tanıma göre ise kamu politikası; kamu kurumu ya da görevlisi tarafından bağlı bulunduğu devletin yasalarından oluşan çerçevede elde ettiği otoritesi ile herhangi bir konuda yaptığı her türlü eylem ve işlemler olarak tanımlanmıştır (Akdoğan, 2011: 76-77). Dye (2002: 3), kamu politikasını; “Devletin yaptığı ya da yapmadığı her şeydir.” şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanıma göre sadece seçilen bir kararın uygulanması değil, uygulanmaması da kamu politikası olarak değerlendirilmektedir.

Kamu politikası genel olarak “meşru bir toplumsal sorunu ve/veya ihtiyacı gündeme getirerek çözüm seçeneklerini ve en uygun seçimi (politikayı ya da

programı) ortaya koyma ve bu sorunu çözme ya da ihtiyacı giderme yönünde kamusal aktörlerin ya da onların denetimi ya da gözetimi altındaki diğer aktörlerin planlı kararlarını ve eylemlerini içerir” (Gül; 2015: 8). Parsons’a (1995’ten akt. Yıldız ve Sobacı: 2015: 30) göre kamu politikası, kamu sorunlarını çözmek amacıyla devletin, siyasi grupların, sivil toplum örgütlerinin, yerel yönetimlerin, baskı gruplarının, medyanın, resmî, sivil ve uluslararası aktörlerin kamu hizmetleri ile ilgili talep ve beklentileri doğrultusundaki mücadelelerini ve benzeri siyasi nitelikli uygulama ve faaliyetlerini içermektedir.

Kamu politikasını açıklamaya yönelik yapılan tanımların ifade ettiği gibi toplumsal talep doğrultusunda veya ihtiyaç görülmesi hâlinde kamu kurumlarının ve çalışanlarının yaptığı ya da yapmadığı tüm faaliyetler kamu politikasını oluşturmaktadır. Çeşitli aşamaları içeren bir süreç olan kamu politikasını, basit bir anlatımla kararların uygulanması olarak ifade etmek yeterli olmamaktadır. Çünkü bu ifade, çeşitli konu ve alanları kapsayan ve toplumun her kesimini etkileyen politikanın açıklanmasında ve analiz edilmesinde yetersiz kalmaktadır (Kulaç ve Çalhan, 2013: 207).

2.2.2. Kamu Politikası Süreci

Resmî ve sivil birçok aktörün rol oynadığı kamu politikası süreci, döngüsel bir süreç olmakla beraber bu döngü genellikle belli sırayı takip etmeden düzensiz bir şekilde ilerler (Akdoğan, 2011: 78). Bu açıdan değerlendirildiğinde ise kamu politikası süreci; devletin işleyiş mekanizmasında resmî ve sivil tüm kuruluşların, halkın ve toplumsal grupların hem kendi içlerinde hem de birbirleriyle olan ilişkilerinin ve bağlarının etkisi ile oluşan kamu politikasının karmaşık yapısının sistematik bir şekilde daha açık ve anlaşılır olmasını sağlayan yöntem olarak tanımlanabilir (Orhan, 2015: 66).

Kamu politikası sürecinin aşamaları farklı şekillerde isimlendirilmiş olmakla beraber genel olarak toplumsal sorunların ortaya çıkması ile gündem oluşturma, bu sorunlara karşı sistemin verdiği tepki olarak formülasyon veya şekillendirme veya politikanın oluşturulması aşaması, uygulama ve belli dönem geçtikten sonra politika

alanındaki uygulamaların değerlendirilmesi olarak dört aşamadan söz etmek mümkündür (Yıldız ve Sobacı, 2015: 24).

Politika sürecinin ilk aşamasını, sorunun gündeme gelmesi ve tanımlanması aşaması oluşturmaktadır. Bu doğrultuda toplumun bir kısmını veya tamamını ilgilendiren sorunların niteliğinin belirlenmesi ve çözümü için alternatif önerilerin sunulması kamu politikasının ilk basamağını oluşturduğu için çok önemlidir. Çünkü toplumsal anlamda problem olarak adlandırılmamış bir sorunun politika aşamasına gelmesinin ve kamu politikası problemi olarak değerlendirilmesi mümkün değildir (Tamzok, 2007: 17). Bu yüzden bir problemin tedirgin eden koşulları ile birlikte değerlendirilmesi, endişeye neden olan ve uygulanacak kamu politikası ile çözüm aranarak müdahale edilmesi gereken durumların ve değişkenlerin açık bir biçimde tanımlanması gerekmektedir (Bardach, 2011: 1).

Dye (2002: 341), kamu politikası oluşturulurken süreci yönlendiren etkenlerin önemi üzerinde durmaktadır. İki durum söz konusu olabilir. İlkinde politikadan etkilenecek kitlenin yani kamuoyunun aynı zamanda politikayı da etkilediği gerçeğidir. Diğer ise politika yapıcılarının yani karar verici konumda olanların üretmek istedikleri politika ile kamuoyunun düşüncesini etkileme ihtimalidir.

Politika konusu olacak problemin tanımlanmasında toplumun talepleri, medya, çıkar grupları ve sivil toplum örgütleri büyük rol oynar. Bir problem toplumsal sorun olarak ortaya çıktığı andan itibaren toplum tarafından veya bu sorundan etkilenen kitle tarafından, hoşnutsuzluk sistemli bir şekilde vurgulanır ve gerçekten kamuoyu nezdinde yeterli tepkiyi uyandırırsa kamu sorunu hâlini alabilir. Burada önemli olan husus, sorunun tanımlanmasından ziyade nasıl tanımlandığıdır.

Ortaya çıkan bir diğer husus ise politika konusunu oluşturacak toplumsal sorunun varlığını kimin gündeme getireceğidir. Gündeme getirme ve gündem oluşturma aşaması olan bu süreçte sorunun cevabı, gündemi kimin belirlediğine bağlıdır. Sorun olarak tanımlanmayan hiçbir şey gündem oluşturmayaacağı gibi politika konusu da olamaz. Ayrıca politika yapıcılarının gündemine de taşınmazlar (Dye, 2002: 335). Bu yüzden hükûmetin dikkatini çekmek için kamuoyu

oluşturulması ve toplumsal olarak baskı kurulması gündem oluşturma sürecini etkileyen önemli dinamiklerdir.

Dolayısıyla gündem oluşturma aşaması politika sürecinde karar alıcıların harekete gećmesi için gereken en önemli aşamadır. Ayrıca sorunun gündeme gelmesi karar alıcıların çözüme yönelik harekete gećeceęi anlamına da gelmemektedir. Çok uzun yıllar gündemde olmalarına rağmen herhangi bir politika üretilmeyen toplumsal sorunlar bu durumun göstergesidir.

Sorunların gündeme gelmemesi veya gündeme gelmesine rağmen ortadan kalkmasına dair Downs (1972: 38-41); gündeme gelme konusunda beş aşamalı bir süreçten söz etmektedir. İlk aşama “sorun öncesi dönem”dir. Bu aşamada hoşnut olunmayan bir sosyal durum vardır ve henüz kamunun dikkatini çekmemiştir. İkinci aşama “tehlikenin keşfi ve yoğun talep” aşamasıdır. Kamu bu tehlikeli durumdan haberdar olur sorunun çözümleri için bir şeyler yapılması konusunda yoğun istekte bulunur. Üçüncü aşama “değişimin maliyetinin anlaşılması”dır. Zamanla halk çözümün zorluğunu ve maliyetini anlar, cesareti kırılır veya konudan sıkılır. Dördüncü aşamada konuya ilgi kademeli olarak azalır. “Sorun sonrası dönem” olan son aşamada ise konu çözümlenememesine rağmen gündemden düşer.

Çocuk suçluluğu ile mücadele açısından ele aldığımızda sorunun siyasal, ekonomik, sosyal, yönetsel açıdan tanımlanması oluşturulacak politikanın da ona göre şekillenmesine neden olacaktır. Çocuk suçluluğu sorunu sosyal bir sorun olarak tanımlandığında önlemek ve mücadele edebilmek amacı ile alınacak tedbir ve gerćekleřtirilecek faaliyetler de sosyal içerikli olacaktır. Bu yüzden çocuk suçluluğunun nedenlerinin bilinmesi, tanımlama yapılırken yol gösterecek ve etkili politika oluşturulmasına da yardımcı olabilecektir. Sorunun tanımlanması kadar önemli olan husus ise bu sorunun gündem oluşturması ve politikaya dönüşecek düzeyde gündemi meşgul etmesi gerektiğidir.

Sorunun gündeme gelmesinden sonra kamu politikasının ikinci aşaması ise “Formülasyonu ve Meşruiyetinin Sağlanması”dır. Politikanın formüle edilmesi, mevcut problemin çözümüne yönelik alternatif yaklaşımların tespit edilmesi ve her bir alternatif model için uygulanmasına yönelik varsayımlar üzerinden maliyet hesapları da yapılarak etki edeceği alan veya kesim de göz önüne alınarak yasal

düzenlemelerin tasarlanmasıdır. Dolayısıyla Sidney'in (2007: 79) de belirttiği gibi politika formülasyonu sırasında çözüme yönelik plan, hedef ve öncelikler, alternatifler, fayda ve maliyet, pozitif ve negatif etkilere dair soruların cevaplarının bulunması gerekmektedir.

Kamu politikasının formüle edilmesi yani çözüme yönelik yasal düzenlemelerin yapılması aşamasında önemli olan, sorunların temeline odaklanarak toplumların değerlerine ve menfaatlerine zarar vermemesi, mevcut diğer düzenlemelerle çelişen hususların olmaması ve süreç içinde ihtiyaç duyulması hâlinde güncellenebilir bir yapıya sahip olması gerektiğidir (Kaptı, 2011: 31-32). Politika oluşturma sürecinin en yoğun aşaması olan formülasyon aşamasında tüm alternatif çözüm önerileri ve bu yöndeki değerlendirmeler bir sonraki aşamaya yön verecektir. Fakat formülasyon aşaması sonucu her zaman bir yasal düzenleme yapılır anlayışı da mevcut değildir. Karar alıcılar bazen herhangi bir düzenleme yapmadan da kamu politikası oluşturabilirler (Kulaç ve Çalhan, 2013: 211).

Politika sürecinde gündeme gelen soruna yönelik gerçekleştirilen formülasyon aşamasından sonra yasalaştırma süreci başlamaktadır. Yasama ve yargı organları, kamu kurumları bu aşamada yer alan önemli aktörlerdir. Bu sürecin temeli, belirlenen çözümün yasal bir düzenlemeye bağlanmasıdır. Bu açıdan sadece yasalaştırma aşaması değil; kanun, yönetmelik, genelge ve prensip kararları gibi uygulamaya yönelik düzenleme yapmaya yetkili olan her kurumun gerçekleştirdiği faaliyetleri de kapsamaktadır (Kaptı, 2011: 33).

Bir politikanın ilgili kurum ve kuruluşlarca yürütülmesi; bazı tanımlamalarda yer aldığı gibi sadece “yasa çıkarmak” değil, daha kapsayıcı aşama olan “uygulama” aşamasını ifade etmektedir (Jann ve Wegrich, 2007: 51). Politikanın sonucuna da etki edecek uygulama aşaması politikanın en önemli aşamasını oluşturmaktadır. Mazmanian ve Sabatier (1983'ten akt. Demir, 2011: 112-113), uygulamanın etkili olabilmesi için bazı kriterler belirlemişlerdir. Bunları:

- Amaçların açık ve tutarlı olması
- Uygulanacak programın sebep-sonuç teorisine dayanması
- Uygulama sürecinin kapsamı, içeriği ve boyutlarının yeterince açık olması
- Programı uygulayacak yetkililerin hedeflerini benimsemiş olmaları

- Yürütme, yasama organlarının ve çıkar gruplarının desteğinin olması
- Sosyoekonomik koşullara zarar verici bir değişikliği içermemesi olarak sıralanmışlardır.

Kamu politikalarının uygulanma safhasında yukarıda da sıralanan kriterlerde yer alan, programı uygulayacak kamu kurumu görevlilerinin önemli rolü bulunmaktadır dolayısıyla sahip oldukları mesleki tecrübe ve beceri politikanın uygulanma sürecine de etki etmektedir (Matland, 1995'ten akt. Kulaç ve Çalhan: 2013: 213). Ayrıca politikanın uygulama aracı olan kanunların açık şekilde ifade edilmesi uygulamanın başarısını önemli ölçüde etkilemektedir. Diğer taraftan ise politikaların uygulanmasında halk desteği olması en az kanunların özelliği kadar önemli yer tutar. Halk desteği alamayan politikalar uygulama aşamasında yasal veya yasadışı protestoların etkisi ile başarısızlıkla sonuçlanabilir.

Politikanın uygulanması konusunda başlıca üç görüş ön plana çıkmıştır. Pülzl ve Treib; bunları yukarıdan aşağıya yaklaşım, aşağıdan yukarıya yaklaşım ve bu ikisini birleştirmeye çalışan iki yaklaşımın ortak kullanılması olan sentez yaklaşım olarak üçe ayırmaktadır (Demir, 2011: 113).

Birkland (2001: 179), uygulama modellerinden yukarıdan aşağıya yaklaşımın özelliklerini şu şekilde belirtmektedir:

- Politikaların etkinliğinin ölçülebileceği ve önceden tanımının yapıldığı amaç ve hedefler mevcuttur.
- Amaçların gerçekleştirilmesi için açıkça belirlenmiş uygulama yöntemlerini içerir.
- Politika bir yasal düzenleme ile belirlenmiştir ve politikanın uygulanması aşamasında üst yöneticiler bir faaliyet sıralaması, döngüsü olduğunu kabul ederler.
- Kamu politikasını belirleyen ve karar verici konumda olanlar, politikayı uygulayan kamu çalışanlarının yetenekleri, deneyimleri ve politikayı benimsemeleri konusunda yeterli düzeyde bilgi sahibi olduklarını düşünürler.

- Politika uygulayıcı kamu kurumunun; personel, yetki, inisiyatif alma, ve maddi her türlü kaynağının mevcut olduğu veya temin edebilecekleri varsayımı kabul edilir.
- Sorumluluk ise karar vericilerin belirlediği amaç ve hedeflerin yukarıdan aşağıya yerine getirilmesinde uygulayıcıların arzularını içermektedir.

Yukarıdan aşağıya uygulama modeli bazı sakınca ve eleştirileri de beraberinde getirmektedir. Bunlardan ilki, politikanın sahip olduğu varsayılan açık ve anlaşılır amaç ve hedefleri konusundadır. Diğer sakınca ise merkezî yöneticiler tarafından belirlenen amaç ve hedeflerin uygulayıcılar tarafından benimsenip benimsendiği hususunun belli olmamasıdır. Ayrıca ihtiyaçlar alanda çalışan görevliler tarafından daha kolay tespit edilebilir fakat bu kişiler yukarıdan aşağıya uygulama modelinde politikanın belirlenmesinde değil sadece uygulama aşamasında yetkiye sahiptirler (Kaptı ve Alaç, 2015: 231-232).

Aşağıdan yukarıya politika uygulama modelinde ise süreç boyunca halkla temas hâlinde olan ve bu açıdan kritik rol oynayanların politika uygulayıcıları olduğuna dikkat çeken yaklaşımdır. Aşağıdan yukarıya yaklaşımı savunanlar, politikanın hiyerarşik yapıda olmasını kabul etmezler. Bunun politika hedefleri ile bağdaşmadığını ve yukarıdan aşağıya giden süreçte politikanın benimsenmesinde yaşanacak sorunlar nedeniyle etkili bir şekilde uygulanmasının mümkün olmadığını savunurlar (Demir, 2011: 114).

Yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya uygulama modellerinin kendilerine göre eksik ve sakıncalı yönleri vardır. Bu doğrultuda ortaya iki yaklaşımın ortak kullanılması olarak üçüncü bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. Buna göre her iki yaklaşımın olumlu yanlarını kullanarak sentez uygulama modeli ile başarılı bir kamu politikası uygulamasının ve yürütülmesinin mümkün olabileceği düşünülmüştür (Kaptı ve Alaç, 2015: 240). Yani yasal düzenlemeler ile her adımı açık olarak belirlenmiş bir kamu politikasında yukarıdan aşağıya uygulama modeli işe yarayabilir. Fakat takdir yetkisine dayanan inisiyatif alınması gereken her konunun açıkça belirlenmediği durumlarda aşağıdan yukarıya uygulama modeli de politika uygulama aşamasına dâhil edilirse başarı oranı artacaktır.

Politika sürecinde son aşama olarak değerlendirme süreci gelmektedir. Değerlendirme; tanım olarak önceden belirlenen hedeflerin, plan ve programların gerçekleştirilme oranının ve ortaya çıkardığı etkinin bilimsel yöntemlerle analiz edilmesidir. Bu doğrultuda kamu politikasının değerlendirilmesi; ayrılacak bütçenin hesaplanmasına ve düzenlenmesine, öngörülen plan ve faaliyetlerin amacına ulaşip ulaşmadığının tespit edilerek yeniden düzenleme yapılmasına olanak sağlar. Ayrıca değerlendirme süreci ilgili kurumların hesap verebilirlik ilkesi doğrultusunda hizmet sunmalarını sağladığı için önem arz etmektedir (Yıldız ve Sobacı, 2015: 25).

Değerlendirilme süreci, politikaların analiz edilerek plan ve programların uygulama düzeyini ve sonuçlarının etkisinin ne yönde olduğunun belirlenmesi ayrıca uygulamada yaşanan eksikliklerin tespit edilerek iyileştirilmesine yönelik tekrar düzenleme yapılmasına olanak sağlamaktadır. Fakat bu değerlendirmenin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için politika hedeflerinin açık ve anlaşılır bir şekilde ortaya konulması gerekmektedir (Dye, 2002: 54). Ayrıca Wollmann'ın (2007: 393) de belirttiği gibi bu hedeflere ulaşılmasını engelleyen faktörlerin ortadan kaldırılması ve eksikliğin giderilmesi için sürecin müdahalelere açık olması ve analiz yapanların süreç yönetiminde aktif olmaları gerekmektedir.

2.2.3. Kamu Politikası Analizi

Kamu politikası analizi; politika yapmayı gerektirecek sorunun ne olduğunu, toplumsal taleplerin ne doğrultuda olduğunu, bu sorunun çözümü için belirlenen ihtiyaçların kapsamını ve planlanan politikanın alternatif modellerini belirlemek, uygulanan politikanın etkilerini araştırmak için gerekli verileri bir araya getirerek değerlendirmeyi içermektedir (Kraft ve Furlong, 2013: 95). Benzer bir ifade ile bir süreç olarak işleyen kamu politikasının uygulama öncesi ve sonrası olmak üzere değişik aşamalarında özelliklerinin ne olduğunu, oluşturulma sürecine etki eden yer, zaman ve kurumlar gibi unsurların neler olduğunu, nasıl uygulandığını, uygulanan politikalardan etkilenen veya yararlanan kesimlerin neler olduğunu analiz ederek açıklamayı hedeflemektedir (Gül, 2015: 8).

Politika analizi, hükûmetlerin takip ettiği politikaların ve bu politikaların uygulanması neticesinde elde sonuçların ne şekilde gerçekleştiği ile ilgili bir

araştırmadır. Politika sürecinin daha iyi anlaşılması için ve karar alıcılara yönelik ekonomik ve sosyal problemlerle ilgili güvenilir bilgi vermek amacıyla gerçekleştirilir (Dye, 2002: 1). Dunn (1981'den akt. Demir, 2011: 108), politika analizini “siyasa sorunlarını çözmek için siyasi ortamlarda kullanılabilecek siyasalarla ilgili bilgilerin üretilmesi ve dönüştürülmesi için pek çok sorgu metodu ve argüman kullanan uygulamalı bir sosyal bilim disiplini” olarak tanımlamaktadır.

Dye (2002: 6-7), kamu politikası analizinin sahip olması gereken üç önemli özelliğini:

- Kararlaştırılmış bir talimattan ziyade temeli esas alan açıklamalar yapmaya çalışmak
- Sonuçlarının ve nedenlerinin anlaşılması için özgün/geçerli bir araştırma yapmak
- Kamu politikasının sonuçlarının ve nedenlerinin anlaşılmasına yönelik öneriler geliştirmek, test etmek ve bu amaçlar doğrultusunda güvenilir araştırma bulgularını bir araya getirmek şeklinde belirtmiştir.

Kamu politikası analizinin başlangıç aşamalarında politika araştırma değerlendirme ve eylem aşamalarının öne çıktığı, politikanın oluşturulması ve seçeneklerinin belirlendiği ve değerlendirildiği ilk sürece odaklandığı görülmektedir. Fakat zamanla bu kapsam genişletilerek politikanın yapım sürecinin ilk aşamasından itibaren alternatiflerin belirlenmesi, plan ve programların şekillenmesi, fayda ve maliyet hesaplarının yapılması, uygulama sonucundaki etkisi, süreç içinde meydana çıkan eksiklerin de incelemesi aşamaları ile kamu politika analizinde daha geniş bir çerçeve çizilmiştir (Keser-Aschenberger, 2015: 327). Bu kapsam içinde yer alan kamu politika analizinin yöntemleri de zaman içinde çeşitlenerek birçok araştırma teknikleri ve kuramlar geliştirilmiştir (Gül, 2015: 14). Fakat çalışma kapsamında çocuk suçluluğu ile mücadele politikası değerlendirilirken özellikle mücadele süreci; kurumsal yapı, yasal düzenlemeler, tedbirler, faaliyetler ve uygulamalar ele alınacağı için bu kuram ve teorilerden kurumsal model ve süreç modeli açıklanmasında yarar bulunmaktadır.

Kuramsal model; genel anlamda kamu politikası analizinin, politikanın uygulanmasında yer alan ve sorumluluğu olan kamu kurumları ve idari kurumların aralarındaki ilişkilerin yönetsel ve yasal yönlerini tanımlamakla ilgilenen bir yaklaşımdır (Friedman, 2006' dan akt. Babaoğlu, 2017: 525). Politik faaliyetler genel olarak kamu kurumları tarafından gerçekleştirildiği için bu anlamda kamu politikası ile kurumlar arasındaki bağ son derece açıktır. Bir uygulamanın ya da faaliyetin kamu politikası olarak nitelendirilmesi için kamu kurumları tarafından benimsenip uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir (Tamzok, 2007: 43).

Politika uygulama sürecinde yer alan kurumlar; parlamento, hükûmet, bakanlıklar, mahkemeler ve belediyeler gibi kurumlardır. Kurumsal model özellikle bu kurumlar çerçevesinde hükümetlerin yapısal olarak nasıl örgütlendiklerine, yasal güçlerine ve karar verme sürecinde geliştirdikleri kurallara odaklanır (Kraft ve Furlong, 2013: 68). Bunun yanı sıra kurumsal model yaklaşımında, kamu politikasının analizinde açıklık getiremediği hususlardan dolayı yetersiz kaldığı belirtilmektedir. Burada göz önüne alınması gereken husus politika içeriğinin kamu kurumlarında yaşanan yapısal değişimlerden etkilendiğidir. Ayrıca toplumsal yapı kurumsal yapıyı da etkileyebilmektedir. Sonuç olarak ise kurumsal model, politikanın sadece kurumlar açısından ele alması yönünden analiz sürecinin sınırlı bir kısmına açıklık getirebilmektedirler (Tamzok, 2007: 42-43).

Çocuk suçluluğu ile mücadele politikası açısından değerlendirildiğinde yukarıda sayılan nedenler geçerliliğini korumaktadır. Çocuk suçluluğu birçok disiplini ilgilendiren ve sosyoekonomik yönü ağır basan özel bir konu olması sebebiyle mücadele kapsamında uygulanan politikanın sadece kurumsal yapının analiz edilmesi ile değerlendirilmesi birçok yönünün eksik kalmasına neden olacaktır. Kurumların işleyişinin nasıl olduğu hakkında bilgiye ulaşmak önemli olmakla birlikte faaliyet ve programlarının neler olduğunu, nasıl uygulandığını ve etkilerini ölçmek için kurumsal analiz tek başına yeterli olmamaktadır.

Süreç modelinde kamu politikasının birbiri ardına gelen seri ve tutarlı faaliyetleri etkilediği varsayılır, politika yapım süreci ile her adımda politika aktörleri arasında olan genel ilişkiler tanımlanır. Bu süreç sadece bir kez olan bir faaliyet

olmadığı, sürekli devam eden bir döngü olduğu için “politika döngüsü” olarak değerlendirilir (Kraft ve Furlong, 2013: 71).

Dye (2002: 24) politika döngüsü olarak tabir edilen süreci:

- Sorunların tespiti
- Kamu politikası amaçlarının formüle edilmesi
- Seçilen amaç için siyasal desteğin sağlanması ve yasalaşması
- Yasalaşan kamu politikasının uygulanması
- Kamu politikalarının değerlendirilmesi, değişiklik ve düzeltmelerin önerilmesi şeklinde özetlemektedir.

Döngüsel bir süreç olarak devam eden ve sistematik adımlardan oluşan kamu politikası süreç modelinde adımlar arası geçişlerde çevresel değişkenlerin etkisi, ekonomik çıkarlar ve siyasi görüşlerin politikaları şekillendirici etkisini göz ardı etmesi önemli bir eksiklik olarak görülebilir (Yıldız ve Sobacı, 2015: 35).

Süreç modelinde çocuk suçluluğu ile mücadele politikasının gündeme gelerek bir sorun olarak tanımlanması, alternatif tedbir programlarından uygun olanının seçilerek uygulanması ve nihayetinde sonuçlarının değerlendirilmesi aşamalarının analiz edilmesinde fayda sağlayacak bir model olarak nitelendirilebilir.

Kamu politikası analiz modellerinin tek başına analiz yöntemi olarak kullanılması politika sürecinin açıklanmasında sınırlı sonuçlara götürecektir. Her model üretilen politikayı farklı açılardan ele alıp incelemektedir. Çocuk suçluluğu ile mücadele politikası açısından değerlendirildiğinde politikayı tek bir yaklaşımla ele almak mümkün olmamaktadır. Bu yüzden çocuk suçluluğu ile mücadele politikası incelenirken tek bir modele bağlı kalmadan kuramsal yaklaşımlardan faydalanarak değerlendirilmiştir. Bu çerçevede kamu politikasının özellikle süreç akışı içinde problemi tanımlama, gündem oluşturma, formüle etme, uygulama ve değerlendirme aşamalarından oluşan faaliyetler açısından kuramsal yaklaşımların da önermeleri ile değerlendirilmesi çocuk suçluluğu ile mücadelede politika sürecinin anlaşılabilmesi bakımından önemli olmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURAMSAL YAKLAŞIMLAR ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE’DE ÇOCUK SUÇLULUĞU

Kamu politikası analizi çerçevesinde politikanın oluşturulması sürecinde en önemli basamak sorunun gündem oluşturması aşamasıdır. Gündeme gelmeyen bir toplumsal sorun için politika üretilmesi de mümkün değildir. Bu amaçla çalışmanın bu bölümünde çocuk suçluluğu ile mücadele politikasının konusu olan Türkiye’de çocuk suçluluğu olgusunun toplumsal bir sorun hâline gelmesi süreci ele alınmıştır. Bu süreçte Türkiye genelinde çocuk suçluluğuna etki eden önemli sosyal değişimler neticesi geçirdiği kırılma noktaları, çocuk suçluluğu nedenlerine yönelik yaklaşımlar ve kuramsal açıklamalar çerçevesinde ayrı ayrı değerlendirilmesi önemli görülmüştür. Çocuk suçluluğu oranlarının yakın tarihte geldiği son durum ve yukarıda belirtilen faktörlerin bu oranlara ne şekilde yansıdığı sayısal veriler doğrultusunda ele alınmıştır.

3.1. TÜRKİYE’DE ÇOCUK SUÇLULUĞU OLGUSUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ

Çocuk suçluluğunu tanımlama, cezalandırma ve kontrol etme girişimlerinin ilkel toplumlardan günümüz toplumlarına doğru çocuğun lehine olarak geliştiği görülmektedir. Çocuk suçluluğu olgusunun toplumsal bir sorun olarak ortaya çıkması eski tarihlere dayanmakla beraber yetişkin suçluluğundan farklı ele alınıp değerlendirilmesi gerektiği anlayışı ve bu anlayışa yönelik yapılaşma son yüzyılda yaşanan gelişmelerdir.

Özellikle 18. yüzyılın sonu ile 19. yüzyılın başlarında gelişen teknoloji ve sanayileşme, sosyal ve toplumsal yapının sürekli bir değişim içine girmesine neden olmuştur. Bu değişim ve gelişmeler ile kültür ve uygarlıklarda ortaya çıkan farklılıklar “dönüşüm kültürü” olarak tanımlanmıştır (Doğan, 2000: 1). Dönüşüm kültürünün en önemli sonuçlarından biri olan Sanayi Devrimi ile birlikte toplum yapılanmasında ve özellikle aile kurumunda meydana gelen değişikliklerle suça

maruz kalan, suça itilen veya suç işleyen çocukların sayısında da ciddi oranda artış görülmüş ve bu durum önemli bir sorun olarak kendisini göstermiştir. Geniş halk kitlelerinin kentlere göçü bu kitleler için önemli sorunlar yaratmıştır. Ucuz iş gücü olarak nitelendirilebilecek çocukların da iş hayatına girmesi, onların sömürülmesi ve şehirleşme ile birlikte meydana gelen sorunlar bu artışın ilk ve önemli nedenlerinden birini oluşturmuştur (Akdam, 2006: 1). Bu sebeplerden dolayı bu dönem içinde çocuk; yetişkinden ayrı bir varlık olarak görülmeye başlanmış, çocuk suçluluğu meselesi de özellikle kanun koyucular tarafından değerlendirilmeye alınmıştır.

Tarihsel süreç içinde çocuk suçluluğu sorununun önem kazanmasının bir başka önemli nedeni de I ve II. Dünya Savaşlarının, toplumların sosyal yapılarında açtığı derin yaralardır. Sanayileşme sonrası ortaya çıkan toplumsal sınıf ayrımları, çocuğun ucuz iş gücü olarak çalışmaya başlaması, göçler ve geleneksel aile yapısının değişmesi süreci ve sonrasında yaşanan I ve II. Dünya Savaşları nedeniyle bu süreçleri takip eden toplumsal yıkımlar, tüm dünyada çocuk suçluluğunda ciddi oranda artış yaşanmasına neden olmuştur. Özellikle ölümler, kıtlık ve işsizlik olguları kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocukların sayısının artmasında başlıca etkenler olmuşlardır (Sözer, 2003: 70; Polat, 2000: 403). Suçluluk üzerine araştırma yapanlar, dünya savaşlarının yaşandığı dönemin suçluluk oranları üzerine etkisini ikiye ayırarak genel suçluluğunun savaşın ilk devresinde azaldığını, son devresi ile savaşı takip eden devrelerde çoğaldığını, özellikle çocuk suçluluğunun arttığını belirtmektedirler (Dönmezer, 1942'den akt. Coğan, 2006: 21).

Türkiye'nin tüm dünyada yaşanan değişimin de etkisi ile çağdaş gelişimler yolunda istikrarlı bir şekilde ilerlemeye çalıştığı, az gelişmiş ülke statüsünden çıkarak sahip olduğu doğal ve toplumsal kaynaklarla gelişmekte olan statüsünde kalkınmaya yönelik önemli adımlar attığı açıktır. Yaşanan bu hızlı değişimin temelini ise sosyoekonomik gelişmeler, hızlı sanayileşme ve kentleşme oluşturmaktadır. Yavuzer'e (2011: 53) göre yaşanan bu gelişmelerin toplumsal yapıya yansıyan etkileri olmuştur. Ülke tarım toplumundan sanayi topluma doğru dönüşüm yaşarken bu sürecin tüm sarsıntılarını da beraberinde yaşamaktadır. Özellikle toplumsal değişimin en çok etkilediği suçluluk oranlarında görülen artış aynı şekilde çocuk suçluluğu oranlarına da yansımıştır.

Suça yönelik davranışlarda kalıtsal etkenlerin bile ancak uygun toplumsal ortamlarda açığa çıktığı bu yüzden sosyoekonomik ve toplumsal olayların, çocuğun suça yönelmesinde önemli etkisinin olduğu yapılan araştırmalarla da ortaya konulmaktadır. Sosyal yaşamın çok yönlülüğü ve toplumsal yapılar arasındaki ilişki ve etkileşimin dolaylı olarak suça neden olan farklı toplumsal etkenleri öne çıkardığı bilinmektedir. Sosyoekonomik etkenlerin suçluluk üzerine etkisini ortaya koymaya çalışan araştırmacılar, toplumsal sarsıntı dönemleri olarak nitelendirilen savaş, sanayileşme ve bunların sonucunda gerçekleşen göç, kentleşme ve ekonomik bunalım gibi hızlı değişim süreçlerinin suçluluğun, dolayısıyla çocuk suçluluğunun artışına neden olduğunu belirtmektedirler (Yavuzer, 2011: 193). Türkiye son yüzyıl içinde önemli toplumsal olayları, savaş dönemlerini, sanayileşme ve kentleşme ile beraber gelen toplumsal yaşantıya olumsuz yansıyan bu değişim ve gelişim süreçlerini tüm olumsuz sonuçları ile yaşamıştır, yaşamaktadır. Değişim sürecinin en çok etkilediği kesimlerden birini çocuklar ve çocuk suçluluğu olgusu oluşturmuştur.

Dünyanın, çocuk suçluluğu ile 20. yüzyılın ilk yarısından başlayarak ilgilendiği, özellikle dünya savaşları sorunuyla birlikte bu sorunun alevlendiği ve ilginin doruğa yükseldiği ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de de cumhuriyetle birlikte çocuk konusundaki duyarlılığının artmasıyla çocuk suçluluğu ile ilgilenmeye başlandığını görmekteyiz. Türkiye’de çocuk suçluluğu ile ilgili ilk çalışmaların 1930’lu yılların başlarında yapılmaya başlandığı ve bu gecikmenin nedeninin ise o tarihe kadar suç istatistiklerinin tutulmuyor olmasına bağlı olduğu düşünülmektedir. 1939-1954 yılları arasında ceza sistemi içinde üzerinde en çok durulan konulardan biri çocuk suçluluğu olmuştur. Suça yönelten etkenlerin neler olduğu konusunda yapılan çalışmalar hem dünyada hem de Türkiye’de, hükümlü çocukların incelenmesi ile başlamıştır (Fişek vd., 2008: 25).

Yapılan araştırmaya göre sayılan bu yıllar arasında Türkiye’de suça sürüklenen çocukların genel suçlu sayısına oranı ise %14 civarında olmuş ve en yüksek seviyeye 1948, 1949 ve 1950 yıllarında ulaşmıştır (Gölcüklü, 1962’den akt. Yağbasan, 2010: 44-45). Şensoy (1947: 875), bu artışın nedenlerini o dönemlerde yaşanan 2. Dünya Savaşı’na bağlamaktadır. Her ne kadar doğrudan katılmasa bile Türkiye’nin de savaşın tesirlerine maruz kaldığını, geçim sıkıntısı yaşandığını,

özellikle 1938 yılından itibaren çocuk suçluluğunun artmaya başladığını ve savaş yıllarında önemli oranda arttığını belirtmektedir.

1950’li yıllarda yaşanmaya başlayan kentleşme ile köy-kent arasındaki nüfus dengesinin sürekli kentte ağırlık verecek şekilde bozulmaya başlaması beraberinde sorunları da getirmiştir. Bu dönemde gerçekleştirilen ekonomi ve sosyal alandaki yeni politikalar kentleşmenin hızlanmasına ve sonuç olarak toplumsal yapının da değişmesine neden olmuştur. Kentleşme; gelişmiş ülkelerde, sanayileşmeyle birlikte desteklenen ve çok uzun bir süreç içinde gelişen bir durum iken Türkiye’de çok hızlı bir süreç içinde gerçekleşmiş, çoğunlukla nüfus artışı şeklinde sürmüş, sanayileşmeyle desteklenememiş ve kent yaşantısında olması gereken değer ve davranışlar istenen biçimde gelişmemiştir. Köy kültüründe hâkim olan kontrol sisteminin ve birebir ilişkilerin tersine kentleşme ile karmaşık ilişkiler yapısına sahip kent kültürü içine sıkışmış gecekondu kuşağı ile karşı karşıya kalınmıştır.

Kentlerin hızla büyümesi; konut ve gecekondu sorunu, ekonomik sorunlar, hizmet sorunları ve çevresel sorunlar gibi birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Göç nedeniyle kentteki mevcut nüfus ile kente sonradan gelen göçmen nüfus arasında yaşanan kültür çatışması en fazla genç nüfus arasında etkili olmuştur. Diğer taraftan kentlerde geleneksel değerlerin, sosyal kontrol mekanizmasının işlevini yitirmesi ve bu işlevi yerine getirecek başka bir alternatifin olmaması suça elverişli bir ortam oluşturmuş, sonucunda ise ortaya çıkan “çocuk suçluluğu” olgusu olmuştur (Yücel 1993: 157). Yine bu dönemde özellikle çocuklar tarafından işlenen şahsa karşı suçların fazla olmasının nedeni köylerden gelenlerin kente uyum sağlayamaması olduğu, bunun yanında suçluluğun açıklanmasında sadece cezaevlerine yönelik araştırmaların yapılmasından kaynaklandığı belirtilmektedir. Ayrıca çoğunlukla kırsal alanlarda adam öldürme suçu gibi şahsa karşı işlenen suçların ön planda olmasına karşın kentlerde mal varlığına karşı işlenen suçların yoğun olması yapılan bu araştırmaların önemli sonuçlarındandır.

Sokak çocukları ve çocuk suçluluğu olgusu, Türkiye’de 1960’lı yıllarda gündeme gelmeye başlamış ve giderek önemli bir toplumsal sorun hâline gelmiştir. Özellikle 1950’li yıllardaki köyden kente göç olgusu sokak çocukları sorununu da ortaya çıkarmaya başlamış, kentlerde yaşanan büyük göç dalgaları ile kentsel

yoksulluğun artışı, gerek sokak çocukları gerekse çocuk suçluluğu problemini doğuran ve artıran neden olarak gösterilmiştir. Bir anlamda yoksulluk-göç-suç üçlüsü birbiri ile karşılıklı ilişki içinde olup temelinde düzensiz kentleşme ve sonucunda yaşanan kontrolsüz nüfus artışı, gelir dağılımındaki adaletsizlik ve ahlaki, toplumsal değerlerde yaşanan yozlaşma gibi birçok sorun; sokak çocukları konusunu bir sorun olarak Türkiye'nin gündemine taşımıştır (Erkan ve Aydın, 2009: 90).

1980 sonrasında özellikle terör/şiddet ve ekonomik nedenler Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden diğer bölgelere doğru kitlesel göçlerin yaşanmasına neden olmuştur. Göç veren il ve bölgelerin sosyoekonomik ve kültürel yapıları bu süreçte deforme olurken göç alan yerler; başta konut, alt yapı, sağlık, eğitim ve işsizlik olmak üzere çok büyük toplumsal sorunlarla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Kente uyum sorunu belirgin olarak öne çıkarken, işsizlik ve dışlanmışlık özellikle çocukların kente aidiyetini engellemiştir. Bu sorunlar aile kompozisyonunu değiştirerek aile içinde rol değişimlerine neden olmuştur. Eğitim sürecinin dışında kalan ve iş bulamayan çocuklar başta uyuşturucu kullanımı olmak üzere hırsızlık, yankesicilik, gasp, adam yaralama, adam öldürme gibi birçok suça karışmışlardır (Ayan, 2011: 75). Yine bu süreçte sokağın tehlikelerine terk edilen çocuklar, birçok illegal yapının hedefi ve kurbanı olmuştur. Yapılan birçok çalışmada da suça yönelen çocukların çoğunluğunun göç yoluyla gelmiş, kentte tutunma şansı bulamayan ailelerin çocukları olduğu açıkça görülmektedir.

1980 yılı aynı zamanda Türkiye'nin siyasi ve kültürel yaşamında yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Bu dönemden itibaren Türkiye'de birçok olgu, toplumsal ilişkiler ve yaşam yeniden tanımlanmıştır. Suç kavramı özellikle 1980'li yıllardan itibaren kültürel ve ekonomik olarak önlenmeye çaba sarf edilen bir olgu olmakla birlikte bu süreçte toplumsal dönüşüm suç kavramını da değiştirmiştir. 1980 öncesinde sağ-sol çatışması yaşayan Türkiye'de ideolojik kutuplaşmaların bir daha yaşamaması amacıyla gerçekleştirilen 1980 Askerî Müdahalesi'nin politika yapıcıları, ideolojisi ya da duruşu olmayan bir toplum yaratmaya çalışmıştır. Bu hedeflerin ilgi odağı olan elbette ki gençler ve çocuklar olmuştur (Balci, 2011: 111). Sonuç olarak siyasal ve toplumsal değişme olumlu/olumsuz tüm sonuçlarıyla suçluluk oranlarının artışına neden olarak çocuk suçluluğuna da yansımıştır. Özellikle 1975 yılı sonrasında yaşanan ekonomik, politik ve toplumsal bunalımın

suçluluk oranlarını, özellikle çocuklar/gençler açısından yükseltmiş olduğu açıkça görülür olmuştur.

Türkiye'deki çocuk suçluluğu ile ilgili 1980-1995 yılları arası hazırlanan Adalet İstatistikleri incelendiğinde hükümlü çocuklar göz önüne alınarak ayrılan üç dönemden birinci dönemi kapsayan 1981-1985 yıllarında dönemin özelliklerinden dolayı hükümlü çocuk sayısının yüksek olduğu değerlendirilmektedir. 1986-1990 yıllarını kapsayan ikinci dönemde ise Ankara, İstanbul, İzmir ve Trabzon illerindeki çocuk mahkemelerinin 1987 yılında faaliyete geçmesinin etkisi ile hükümlü çocuk sayısında önemli oranda düşüş olduğu gözlenmiştir (DİE, 1992:7). 1991-1995 yıllarını kapsayan üçüncü dönemde ise yine ilk dönemde olduğu hükümlü çocuk sayısında artış olduğu gözlenmektedir (DİE, 1997: 6).

Çocukların en fazla karıştığı suçların ise özellikle mal varlığına karşı işlenen suçlar olduğu, diğer dönemlerden farklı olarak ön plana çıkan 1984 yılı temel alınarak yapılan bir araştırmada ise çocuklar tarafından işlenen şahsa karşı suçlarda adam öldürme ve yaralama gibi suçların ilk sıralarda yer aldığı dikkat çekmektedir. 1995 Adalet İstatistiklerine yansıdığı şekilde özellikle hırsızlık suçunda 1990'lı yıllarda ciddi oranda artışın yaşandığı görülmektedir (Polat, 2000: 404).

Çocuk suçluluğu diğer toplumsal unsurlar gibi 1980'li yıllardan itibaren yaşanan değişimlerden etkilenmiştir. Bu dönemde 1980 Askerî Müdahalesi'nin yanı sıra kitle iletişim olanaklarının etkisi ile aileleriyle ilişkilerinden, teknoloji kullanımına, dinsel inançlarından, politik tavırlarına kadar farklı bir nesil ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Türkiye'nin kaderini etkileyen göç olgusu da nitelik ve nicelik değiştirmiştir. Artık 1950'li yıllardan itibaren büyük kentlere yapılan yoğun göçler sakinleşmiş, 1950 ve 1960'lı yıllarda göç edenlerin çocukları ve onların da çocukları kent kültürü ve hukuku içindeki yerini almıştır. 1990'lı yıllardan itibaren Türkiye'nin son otuz yılında yaşanan göçlerin sonuçları alınmaya başlamıştır (Balci, 2011: 112).

Süreç içinde uygulanan sosyal ve ekonomik politikalar; toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik yapısında yaşanan değişim çocuk suçluluğunun da niteliğini değiştirmiştir. Medya ve onun desteklediği tüketim toplumu ile birlikte Türkiye'nin sahip olduğu bölgesel farklılıklar, sosyoekonomik ve kültürel olgular (töre

cinayetleri gibi) yeni bir suça sürüklenen çocuk profilini ortaya çıkarmıştır. Ergenç ve Aydın'ın (2016: 75) da belirttiği gibi özellikle son yıllarda en belirgin özellikleri çoğunlukla psikolojik bozuklukları olan, eğitimsiz, amaçsız çocuklar ülke gündemini sarsan cinayetlerin faili durumuna gelmişlerdir. Mal varlığına karşı işlenen suçlarda kapkaç çeteleri gibi organize yapılanmalarda bu durum net olarak görülmektedir. Ayrıca Türkiye'nin belirli bölgelerinde meydana gelen yasa dışı gösteri ve yürüyüş gibi toplumsal eylemlerde çocukların ön planda kullanılması çocuklara yönelik yeni bir uygulama olarak ortaya çıkmıştır.

3.2. TÜRKİYE'DE ÇOCUK SUÇLULUĞUNU ETKİLEYEN KOŞULLAR

Çocuk suçluluğunun nedenlerinin bilinmesi, suçluluğu etkileyen/artıran faktörlerin tanımlanması suçlulukla mücadele politikasının temelini oluşturmaktadır. Neden kaynaklandığı bilinmeyen bir olgunun önlenmesi çalışmaları hiçbir zaman başarılı sonuç vermeyecektir. Bu yüzden tedbirlerin belirlenmesi, sosyal politikaların oluşturulmasında bu araştırmalara yer verilmesi son derece önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Çalışmanın asıl amacına yardımcı olması açısından politika yapım süreçlerinden olan problemin tanımlanması, nedenlerinin ortaya konulması odağında; çalışmaya katkı sağlaması amaçlanan çocuk suçluluğu ile ilişkili Türkiye'de mevcut bazı hususlara değinmekte fayda görülmektedir.

Suçluluk olgusu ve suç içeren davranışlar ancak buna uygun toplumsal ortamlarda etkinlik kazanarak ortaya çıkmaktadır. Yapılan araştırmalar da bu doğrultuda çocuğun suça sürüklenmesine yol açan etkenlerin başında sosyoekonomik koşulların ve içinde bulunulan yakın çevrenin rolünü ve önemini açıkça ortaya koymaktadır. Toplumsal yaşamın çok yönlülüğü ve toplumsal kurumlar arasındaki etkileşim dolayısıyla suça neden olarak farklı toplumsal etkenlerin öne çıkarıldığı bilinmektedir. Kimi araştırmacılar, ekonomik koşullara öncelik verirken kimileri de demografik faktörlerin üzerinde durmuşlardır. Fakat her ikisinde varsayımlardan yola çıkan araştırmacılar; sanayileşme, kentleşme gibi hızlı değişim süreçlerinin, ekonomik bunalım dönemlerinin, göçler ve savaşlar gibi toplumsal sarsıntı dönemlerinin suçluluğun artışına yol açtığını belirtmektedirler (Yavuzer, 2011: 193). Türkiye'de son yüzyıl içinde bahsi geçen toplumsal sarsıntı kabul edilen süreçlerin

hemen hepsi bizzat yaşanılarak tecrübe edilmiştir. Bu süreçlerin etkileri ilk olarak göç ve kentleşme sonrası artan ve niteliği değişen çocuk suçluluğu oranları ile açıkça görülmüştür.

3.2.1. Çocuk Refahı ve Yoksulluk

Türkiye'ye orta-üst gelir düzeyinde bir ülke olarak tarihsel perspektiften bakıldığında yaşanan ekonomik krizlerin ardından önceki dönemlere göre yaşam standartlarının yükseldiği görülmektedir. Fakat kırsal nüfusta daha fazla olmak üzere nüfusun önemli bir oranı yoksulluk sınırında yaşamaktadır. Yoksulluk, işsizlik ya da düzensiz işlerde çalışma ve düşük eğitim düzeyi birbirlerinin nedeni ve sonucu olarak yakından ilişkili kavramlar olmaktadır. Çocuklar açısından yoksulluk durumu; kötü beslenme, sağlıksız koşullarda yaşama, aile gelirine yardım amacı ile eğitim hayatının yarıda kesilmesi gibi durumlara yol açabilmekte ve çocuklar şiddet, sömürü, ihmal ve istismarın farklı biçimlerine maruz kalabilmektedirler (UNICEF, 2011).

UNICEF'in 2014 yılında yayımladığı raporda çocuk yoksulluğunun %33'ten (2008 yılında), %30,2'ye (2012 yılında) düşmesi ile çocuk yoksulluğunda iyileşmeler yaşanan ülkeler arasında belirtilmekle beraber çocuk yoksulluğunun Türkiye'de sosyal politika ve toplumsal alandaki en önemli sorunlardan biri olduğu bilgisi yer almaktadır (UNICEF, 2014). Köyden kente doğru yaşanan göç, önleyici sosyal politikaların eksikliği neticesinde yaşanan sosyoekonomik yetersizlikler, eşit olmayan gelir dağılımı gibi nedenler çocuk yoksulluğunu artıran etkenlerin başında yer almaktadır (Kahraman ve Gül, 2015: 341).

Sosyoekonomik koşulların elverişsizliği çocukları ya fail ya da mağdur olarak suça dâhil etmektedir. Yapılan araştırma sonuçlarına göre özellikle yoksulluktan kaynaklı aile içi şiddete maruz kalma, sokakta yaşama, zorla çalıştırılma, cinsel istismar, eğitim hayatını yarıda bırakma, terör veya suç örgütlerinin eline düşme şeklindeki mağduriyetlerin başlıca nedeni yetersiz ekonomik koşullar olarak belirtilmektedir (Özpolat ve Solak, 2011: 28). Türkiye'de çocukların karıştığı en yoğun suçların hırsızlık suçu ile mal varlığına karşı işlenen suçlar olması çocukların içinde bulundukları sosyal ve ekonomik durumun etkisi olarak görülmektedir. Ayrıca

“tüketim toplumu” olgusunun etkisi çocuklar açısından yaşanan yoksulluk durumunun daha çok hissedilir hâle gelmesine neden olmakta ve neticesinde de ekonomik anlamda talep ettiklerini elde edebilmek için suça yönelebilmektedir.

Yavuzer’e göre (2011: 194-195) suçluluğun açıklanmasında ekonomik etkenler büyük yer tutar. Suçluluk kuramlarında, suçluluğun nedenini ekonomik etkenlerde arayan yaklaşım dikkat çekmektedir. Suç üzerinde dolaylı ve doğrudan etkili olan yoksulluk, ailenin parçalanmasında ve ahlaki değerlerini yitirmesinde de etkili olmaktadır. Bununla birlikte yetersiz ekonomik düzey; sağlıksız barınma koşulları, kalabalık aileler, eğitimsizlik ve düşük sosyal statü gibi suça elverişli koşulları oluşturmakta, çocuğun suça sürüklenmesi için zemin oluşturmaktadır.

3.2.2. Çalışan ve Çalıştırılan Çocuklar

Türkiye’deki ekonomik kalkınmaya ilişkin deneyimler çeşitlilik göstermekle birlikte özellikle yoksulluğun bir sonucu olarak çocuklar açısından kayıt dışı çalışma, tarım işletmelerinde mevsimlik ve geçici işçi statüsünde çalışma biçimleri yaygınlaşmıştır. 1950’lerde başlayan hızlı kentleşme süreci ve 1960’larda hızlanan sanayileşme, artan göç ile gelen nüfusa hazırlıksız yakalanan kent alanında 1980’lere kadar süren dönemde istihdam yetersizliğini ortaya çıkarmıştır. İstihdam alanı ise özellikle kente gelen nüfus tarafından formal işlerden ziyade özellikle çocuklar açısından informal olarak değerlendirilen alanlarda yoğunluk kazanmıştır. 1990’lı yıllarda uygulanan neoliberal ekonomik sosyal politikalar; işsiz ya da geçici işlerde çalışan, hiçbir sosyal güvenlik sistemine tabi olmayan, çocuklarını çalıştıran topluluklar mahalleleri de beraberinde getirmiştir. Sürekli işsiz olan yetişkinlerin yerine çocuklar başta sokakta olmak üzere tarımda ve sanayide çalışmak zorunda kalmaktadırlar.

Tablo 3.1: Yaş Grubu, Cinsiyet ve Sektöre Göre Ekonomik Faaliyetlerde Çalışan Çocuklar (2006-2012)

Yaş grubu ve cinsiyet	TOPLAM		TARIM		SANAYİ		HİZMET	
	2006	2012	2006	2012	2006	2012	2006	2012
Toplam (Bin)	890	893	326	399	275	217	289	277
6-14	285	292	152	200	50	40	83	52
15-17	605	601	174	198	225	178	206	225
Erkek	601	614	172	236	189	168	240	210
6-14	190	185	89	117	31	30	71	37
15-17	411	430	84	118	158	138	169	173
Kadın	289	279	154	163	85	49	50	67
6-14	95	108	63	83	19	9	12	15
15-17	194	171	90	80	66	40	37	52

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007, (E.T: 17 Mart 2018).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Çocuk İşgücü istatistiklerine bakıldığında (Tablo 3.1) tarım, sanayi ve hizmet sektöründe 2012 yılı itibari ile çalışan çocuk sayısı 893 bin olup bu sayısının dörtte birini ise 14 yaş altı çocuk oluşturmaktadır. Yine TÜİK 2017 Hanehalkı İşgücü araştırması sonuçlarına göre 15-17 yaş grubundaki çocukların iş gücüne katılma oranı %20,3 olarak açıklanmıştır (TÜİK, 2018).

Çalışan/çalıştırılan çocuk kavramını aslında iki boyuttan ele almak gerekmektedir. Yoksulluğun olumsuz sosyoekonomik getirileri neticesinde herhangi bir sektörde çalışan çocukların yanı sıra istihdam olarak nitelenemeyecek şartlarda yani sokaklarda çalışan ve çalıştırılan hatta yaşayan çocuklar boyutu da göz ardı edilemez. Suçluluk, suça sürüklenme hususunda ilgilenilmesi gereken kitleyi de sektörde çalışan çocuklardan ziyade bu grup oluşturmaktadır.

1980’li yıllarda başlayan ve 1990’lı yıllara gelindiğinde giderek artan, ülkenin doğu bölgesinde yaşanan terör olayları sonucu güvenlik nedeniyle gerçekleşen göç süreci ve sonrasında Türkiye’de sokakta çalışan/çalıştırılan ve sokakta yaşayan çocukların sayısının daha çok artmasına yol açmıştır. Karatay’ın (1999’dan akt. Güngör, 2008: 30) ifadesi ile bu çocuklar; gerek sokakta çalışan/

Çalıştırılan gerek sokakları yaşam alanları olarak gören, hayatlarını sokağın kendilerine sunduğu kadarıyla yaşayan “tekileştirdiğimiz” çocuklar hâline gelmiştir.

Türkiye’de sokakta yaşayan, çalışan/çalıştırılan çocukların sayısını tam olarak belirten bir veri olmamakla birlikte UNICEF, 2006 yılında Türkiye’de resmî rakamlara göre en az 42.000 çocuğun sokaklarda yaşadığını ya da çalıştığını, ancak gayriresmî rakamlarda bu sayının 80.000’e kadar çıktığını belirtmektedir. Ayrıca bu sayının büyük çoğunluğunun göç etmiş yoksul ailelerin çocuklarından oluştuğunu ifade etmektedir (www.unicef.org/turkey, 2006).

Sokak çocuğu kavramı ile ilgili üçlü bir tanımlama yapılmaktadır. Bu tanımlamada ilk grubu, hâlen aileleri ile birlikte aynı ikamette yaşayan ancak sokakta çalışan çocuklar; ikinci grubu, kimi zaman sokakta, kimi zaman ise ailelerinin ikametinde kalan ancak aileden yeterli destek ve ilgiyi göremeyen çocuklar oluşurmaktadır. Son grup ise sokağın çocukları olarak da nitelendirilen artık aileleri ile hiçbir bağları kalmamış, tamamen sokakta yaşayan çocuklardan teşekkül etmektedir (Tuncel, 2003: 28). Sokakta alışan çocuklar elbette ki fiziksel, ruhsal her türlü tehdit ve tehlikeye karşı korunmasız durumdadırlar. Sokakta alışan çocuklara karşı sık sık fiziksel ya da cinsel şiddet içeren eylemler gerçekleştirilebilmektedir. Aynı zamanda sokakta çalışan çocuklar arasında da sık sık kavgalar yaşanmakta hatta bu kavgalar kimi zaman yaralamaya ve öldürmeye kadar gidebilmektedir. Büyük şehirlerde özellikle kapkaç, yankesicilik ya da hırsızlık konularında örgütlenmiş organize suç şebekeleri, sokakta çalışan çocukları bu suçlar için kullanabilmektedirler.

3.2.3. G ve arpık Kentleşme

Çocukları suça yönelten en önemli etkenlerden biri güçtür. Türkiye’de 1950’li yıllardan itibaren başlayan, 1980’de ülkenin Güneydoğu Bölgesi’nde yaşanan terör olayları nedeniyle ivme kazanan gle birlikte ge hazır olmayan kentlerde sosyoekonomik ve kültürel sorunları ortaya çıkarmıştır.

G, arpık kentleşme ve çocukların suça sürüklenmesi arasındaki bağı Hancı (1999: 26), şu şekilde açıklamıştır:

“Göç nedeniyle kültürel farklılıklar düşmanlık ve gerginlik meydana gelmektedir. Bu kültür çatışması en çok genç kuşakları etkilemektedir. Kente ailesiyle birlikte ya da tek başına gelen çocuk yeni çevresinde farkına vardığı heyecanlı, serüvenli, renkli bir hayatı düşleyecek ve elde etmeye çalışacaktır. Kentte kavuşacağını sandığı eğlence, macera, şöhret ve zenginliğin beklentisinin yanında yetersiz eğitim ve yetenek eksikliği gibi nedenlerle arzuladığı iş ve geleceği elde edemeyeceği düşüncesine kapılan çocukların, kentte değişen geleneksel aile törelerinin çocuğu koruyan yaptırım gücünün zayıflaması, ailenin sosyal kontrol fonksiyonunu yerine getirebilecek başka kurumların olmaması nedeniyle suça daha kolay yönelme olasılığı büyüktür.”

Göçün çocuk suçluluğu konusunda önemli bir neden olarak kabul edilmesinde çocuğun sokağa itilmesi ve sokağın marjinal çevreleriyle buluşmasını sağlayarak suç işlemeyi kolaylaştırması önemli bir faktör olarak görülmektedir. Göçe hazırlıksız yakalanan kentlerde ise baş gösteren konut sıkıntısı, alt yapı sorunları, yoksulluk, kültürel olarak farklılaşma veya çatışma ortaya gecekondun kavramını çıkarmıştır. Bu açıdan hem 1980’li yıllardaki gecekondunun spekülasyon aracına dönüşmesi hem de kültürel ve dinî boyutlarda oluşan bu farklılaşmalar, kentlerde karmaşık ve ayrışık bir yapının oluşmasına yol açmıştır. Ortaya çıkan bu karmaşıklık ve ayrışıklık kentlerde çatışmaların artmasına ve toplumdaki geleneklerin kırılarak suçların daha kolay işlenmesine neden olmuştur.

Türkiye’de göçün getirdiği sorunlardan biri de bölgeler arasında görülen ekonomik eşitsizlik sorunu olmuştur. Bu sorundan Doğu Anadolu Bölgesi’nden sonra en çok etkilenen bölge Güneydoğu Anadolu Bölgesi’dir. Erkan ve Erdoğan’ın (2006: 82) da belirttiği gibi Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden 1984 yılı sonrasında yaşanan iç göç, diğer nedenlerin yanında siyasal ve toplumsal nedenlerden de kaynaklanmıştır. Bölgede yaşanan terör olayları sonucunda Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden yaşanan göçler sonucunda hem içte hem de bölge dışında göç alan kentlerde nüfus göstergeleri ciddi oranda değişikliğe uğramıştır. Yapılan çalışmalara baktığımızda gerek sokak çalışan çocukların gerekse sokakta yaşayan çocukların tamamına yakınının göç eden ailelerin çocukları olduğu görülmektedir. Suç işleyen çocuklara baktığımızda ise bunların önemli bir kısmının sokak çocuğu ya da sokakta çalışan çocuklar olduğu görülmektedir. Dolayısıyla gerek sokak çocukluğunun, gerekse çocuk suçluluğunun kökeninde yatan en önemli nedenlerden birinin göç olduğu görülmektedir.

Kentleşme ile birlikte geleneksel yapı değişmiş ve sosyal kontrol mekanizması işlerliğini kaybetmiştir. Bu durum ise en çok aile üzerinde etkisini göstermiştir. Kentleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan günlük yaşamdaki hareketlilik aile ile olan bağları da zayıflatmıştır. Bağların zayıflaması ve hareketlilik aynı zamanda sosyal kontrol mekanizmasının işlerliğinin azalmasına neden olmuştur. Sosyal kontrolün zayıf olması, yakalanma riskinin azalması, suç işlenmesini de kolay hale getirmiştir (Coşar, 2005: 289).

3.3. ÇOCUK CEZA ADALET SİSTEMİ

Çocuk ceza adalet sistemi, çocukların karıştıkları suçların nedenlerinin bilimsel açıdan araştırılması sonucu yaş küçüklüğünün ceza hukukunda farklı değerlendirilmesi ve yetişkinlerle aynı statüde kabul edilmemesi anlayışı çerçevesinde; çocukların suçtan sorumlu tutulması, yargılanması, cezalandırılması, cezasının infazı ve bunları yerine getirecek makamların ayrı ve özel kurumlar olması gerektiğinin kabul edilmesi ile gelişmiştir (Balo, 2003: 40). Bu anlayış çerçevesinde amaçların yerine getirilmesini sağlayacak en önemli adımlar çocuk mahkemelerinin kurulması ve çocuklar bakımından özel yargılama hukukunun düzenlenmesi olmuştur. Günümüzde sosyal adaletin bir parçası olarak kabul edilen çocuk yargılama sisteminin aynı zamanda çocuk suçluluğunun kontrol altına alınmasının en önemli basamağı olduğu kabul edilmektedir (Sevük, 2000: 240).

Bu amaç doğrultusunda uluslararası sözleşmeler de konuya önem vermiş; ÇHS, BM Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kurallar (Pekin Kuralları), Özgürlüklerinden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunması İlişkin BM Kuralları (Havana Kuralları) ve Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin BM Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri) gibi belgelerde çocuklara özgü bir ceza adalet sisteminin oluşturulabilmesi için gerekli unsurlar belirtilmiştir. Çocuk ceza adalet sisteminin temel ilkesi çocuğun yüksek yararının korunmasıdır. Bu ilkeden anlaşılması gereken, suça sürüklenen çocukların cezalandırma prensibi ile değil onu rehabilite etmek ve topluma yeniden kazandırmak anlayışı olduğu kabul edilmelidir.

Çocuk adalet sistemini özellikle son yıllardan itibaren etkisi altına alan onarıcı adalet yaklaşımının temelindeki amaç mağdur ve suçlu bireylerin gereksinimleri ile toplumun gereksinimlerini uzlaştırabilmektir. Bu doğrultuda amaç, suçun cezalandırılması değil ortaya çıkardığı zararın giderilmesidir. Başka bir deyişle gerçekleşmiş bir davranışı suçlamaktan çok onun olumsuz olarak yansıyan etkilerini çözmeye odaklanmaktır. Suça sürüklenen çocuk, mağdur ve kurumlardan oluşan ceza adalet sisteminin temel hedefi meydana gelecek zararın önlenmesi veya mevcut zararın giderilmesine yönelik olmalıdır (UNICEF, 2010: 126). Bu doğrultuda çocuk adalet sistemi; çocuk mahkemeleri ve hâkimleri başta olmak üzere suça sürüklenen veya mağdur çocuklarla ilgili işlemleri gerçekleştiren kurumlar, çocukların suça sürüklenmesinin altında yatan nedeni araştırmak ve haklarını tam olarak korumalarına yardımcı olmak için oluşturulan sosyal inceleme raporları, haklarında verilecek tedbirler ve bu tedbirleri yerine getirecek kurumlar, suça sürüklenen çocukların yargılanması ve infaz usullerinin uygulanmasına kadar çok geniş alanı kapsamaktadır. Fakat çocuk adalet sisteminin en önemli yapısını; çocukların korunması, haklarında verilecek tedbir kararları ile yeniden topluma kazandırılması yönündeki faaliyetleri ile çocuk mahkemeleri oluşturmaktadır.

Türkiye’de çocuk mahkemelerinin oluşturulmasına yönelik çalışmalar ilk olarak 1945 yılında başlamış olmakla beraber bu çalışmalardan 34 yıl sonra yani 1979’da Çocuk Mahkemeleri Yasası çıkarılmış fakat personel yetersizliği nedeni ile 1987 yılına kadar uygulanamamıştır. İlk çocuk mahkemesi 1987 yılında Ankara’da kurulmuştur (Balo, 2005: 114). Bu düzenleme ile suça sürüklenen çocuklara ayrı bir yargılama usulü getirilmiştir.

7 Kasım 1979 tarihli ve mülga 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun’da; her ilde ve merkez nüfusu yüz binin üzerinde olan her ilçede çocuk mahkemelerinin kurulması gerekliliği (md.1) belirtilmiştir. Söz konusu Kanun 2005 yılında kabul edilen 5395 sayılı ÇKK ile yürürlükten kaldırılmıştır. Yine ÇKK’de çocuk mahkemelerinin her il merkezinde kurulacağı, ayrıca bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen ilçelerde görüş alınarak kurulabileceği (md. 25) belirtilmiş olmasına rağmen Adalet Bakanlığının 2017 yılında yayımladığı Adalet İstatistikleri Raporu’na

göre 81 ilin sadece 33'ünde 108 çocuk mahkemesi; Ankara, İstanbul, İzmir, Kocaeli ve Diyarbakır'da olmak üzere beş ilde ise 18 çocuk ağır ceza mahkemesi bulunmaktadır (Adalet Bakanlığı, 2017a: 68).

UNICEF'in, 2011'de yayımladığı raporunda; uluslararası belgelerde yer alan çocuğun özgürlüğünden mahrum bırakılmasına son çare olarak başvurulması ilkesi doğrultusunda Türkiye'de Adalet Bakanlığı yargı reformu stratejisinde çocuk adaleti sistemini iyileştirmeye yönelik çabaların olduğunu fakat iyileştirmenin en iyi düzeyde yapılabilmesi için daha fazla duyarlılık ve kuruluşlar arası gelişmiş bir eş güdüm olması gerektiği belirtilmiştir (UNICEF, 2011).

Uygulamaya baktığımızda ise çocuk mahkemelerinin Kanun'da öngörüldüğü gibi henüz yeterli sayıya ulaşmadığı görülmektedir. Suça sürüklenen çocukların önemli bir bölümü yetişkin mahkemelerinde yargılanmaktadır. 2017 yılında ceza mahkemelerinde suça sürüklenen çocuk sıfatı ile yargılanan çocukların %50,6'sı çocuklar için kurulan çocuk mahkemelerinde ve çocuk ağır ceza mahkemelerinde, %49,4 ünün yetişkin ceza mahkemelerinde yargılanmış (Adalet Bakanlığı, 2018: 67) olması çocuk mahkemelerinin sayısının yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca mahkeme sayısının yetersiz olması davaların görülme süresini de etkilemektedir. Tutuklu veya tutuksuz yargılanma durumu veya mahkûmiyet alıp almaması etkenleri dâhil edilmeden 2017 yılında davaların görülme süresi ortalama 263 gün, 2010-2017 yılları arasında toplam sekiz yıl içinde çocuk ceza ve çocuk ağır ceza mahkemelerinde davaların görülme süresi ortalama 270 gündür (Adalet Bakanlığı, 2018: 63).

Çocuk ceza adalet sisteminin önemli noktalarından bir diğeri ise yargılama ve hüküm verme aşamasında, çocuğun içinde bulunduğu durumu açıklamaya yarayacak sosyal inceleme raporunun hazırlanmasıdır. 5395 sayılı ÇKK'de "...çocuğun bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini gösteren inceleme yaptırılır. Sosyal inceleme raporu, çocuğun, işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin mahkeme tarafından takdirinde göz önünde bulundurulur." (md. 35) denmektedir. Hâkim tarafından ceza veya tedbir kararı verilmeden önce suça sürüklenen çocuğun ailevi durumu, eğitim durumu ve içinde bulunduğu diğer koşullar göz önüne alınarak hazırlanan bu

inceleme raporu mahkemenin çocuk ve suça sürüklenme nedenleri hakkında görüş sahibi olmasını sağlamaktadır. Bu yönü ile çocuk mahkemelerinde sosyal inceleme raporları hayati öneme sahiptir. Çocuk hakkında hüküm vermeden önce suça sürüklenme nedeni, suça sürükleyen etkenlerin neler olduğunun bilinmesi yönünde fırsat sunmaktadır. Fakat sosyal inceleme raporu hazırlamak hâkimin takdirine bırakılmıştır; ayrıca hâkimin, raporu dikkate alma zorunluluğu da bulunmamaktadır.

Türkiye’de çocuk mahkemelerinin diğer Avrupa ülkelerine göre daha geç açılması ve henüz tam anlamıyla yaygınlaştırılamaması bunların yanı sıra ilgili mevzuatta sosyal inceleme raporlarına zorunluluk getirilmemiş olması ve sadece “ceza sorumluluğu açısından bir bilirkişi raporu” şeklinde isteniyor olması çocuk adalet sisteminde önemli bir eksikliktir. Çocuk adalet sisteminin yapısal sorunlarının çocukların yararı doğrultusunda çözümlenememesi ile birlikte istenilen sosyal inceleme raporlarının da standarda kavuşamaması, çocukların haklarını daha etkin ve verimli kullanmaktan mahrum kalmalarına sebep olmaktadır. Çocuk suçluluğunun nedenlerinin araştırılması ve bu sayede çocuk suçluluğunun en az seviyeye çekilmesi, bu yönde oluşturulacak politikaların belirlenmesi açısından sosyal inceleme raporlarının düzenli olarak hazırlanması aynı zamanda önemli bir bilgi havuzu oluşturacaktır.

Çocuk ceza adalet sisteminde, çocuklara özgü kanun ve kurumların oluşturulmasından daha öncelikli olan haklarının korunabilmesi için çocuk ceza adalet politikası oluşturma hedefine yönelik suça sürüklenen çocuklara adli kovuşturma yapmadan gerekli önlemlerin alınabilmesi ve uluslararası sözleşmelerde de yer alan çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakılmasına en son çare olarak başvurulması ilkesinin hayata geçirilmesidir (Atılğan, 2009: 293).

Adalet Bakanlığı istatistikleri değerlendirildiğinde (Tablo 3.2) sadece 2017 yılında yargılanan neredeyse her üç çocukta biri yani %31,1’i hapis cezası alırken %9,4’ü ertelenmesi yönünde karar verilerek yine hapis cezası almıştır (Adalet Bakanlığı; 2018: 71). Bu karar nitelikleri uluslararası sözleşmelerde yer alan ayrıca, çocuk ceza adalet anlayışının çocukları özgürlüğünden yoksun bırakmanın son çare olarak başvurulması gereken bir usul olduğu ilkesinin tam olarak hayata geçirilmediğinin bir göstergesidir.

Tablo 3.2: Çocuk Mahkemelerinde Yargılanan Suça Sürüklenen Çocukların Mahkûmiyet Karar Türleri (2009-2017)

YILLAR	Hapis Cezası	%	Adli ve idari para cezası	%	Hapis cezası ertelenen	%	Güvenlik tedbiri	%	Diğer mahkûmiyet	%	Toplam
2009	5.728	23,7	12.671	52,3	1.246	5,1	521	2,2	4.039	16,7	24.205
2010	5.950	24,0	11.564	47,0	1.161	4,7	346	1,4	5.674	22,9	24.785
2011	6.386	22,06	13.278	46,9	1.628	5,8	164	0,6	6.850	24,2	28.306
2012	7.608	23,06	15.255	47,2	2.063	6,4	144	0,4	7.224	22,4	32.294
2013	9.816	22,1	22.449	50,6	2.993	6,7	258	0,6	8.826	19,9	44.352
2014	12.294	22,7	29.406	54,3	3.215	5,9	288	0,5	8.915	16,5	54.121
2015	14.122	27,0	29.577	56,5	3.854	7,4	88	0,2	4.673	8,9	52.314
2016	12.423	28,1	23.761	53,8	3.640	8,2	75	0,2	4.256	9,6	44.155
2017	11.264	31,1	17.078	47,1	3.413	9,4	18	0,0	4.480	12,4	36.253

Kaynak: http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2017/istatistik2017.pdf, (E.T: 2 Mart 2018)

Özgürlüğünden yoksun bırakılarak hapis cezasına hükmedilen ve henüz hakkında hüküm verilmemiş olmakla beraber tutuklu yargılanan çocukların eğitilmeleri, meslek edinmeleri ve yeniden toplumla bütünleştirilmeleri amacı ile tutuldukları infaz kurumlarının yani çocuk/genç kapalı ceza infaz kurumunun ve çocuk eğitimevlerinin sayı ve kapasite olarak yetersiz oluşu, ayrıca hükümlü ve tutuklu çocukların bir kısmının yetişkin kapalı ceza infaz kurumlarında tutulmaları eleştiri alan hususlardan biridir. Adalet Bakanlığının 2017 istatistiklerine (CTEGM, 2018) göre Türkiye’de 14 çocuk/genç kapalı ceza infaz kurumunda kalan hükümlü ve tutuklu çocukların oranı tüm hükümlü ve çocukların %65,5’ini (1882) oluştururken her dört hükümlü/tutuklu çocuktan biri yani %24,9’ u (715) yetişkinler kapalı infaz kurumlarında kalmaktadır. Ayrıca hükümlü çocukların sadece %9,6’sı (276) kapalı infaz kurumuna göre nispeten daha iyi imkânları olan ve açık ceza infaz kurumu sisteminde çalışan çocuk eğitimevlerinde kalmaktadır.

Cezaevlerindeki tutuklu ve hükümlü çocukların yetişkin hükümlüler ile bir arada olması, çocukların yetişkinler tarafından istismar edilmesi, farklı suçların öğretilmesi, kötü alışkanlıklar kazandırılması, siyasi ve ideolojik olarak etkilenmesi gibi nedenlerle uygulamanın en çok eleştirilen yönünü oluşturmaktadır (Isıktaş, 1999: 12). Ayrıca suça sürüklenen çocukları toplumdan uzaklaştırmak ve ıslah etmek için kapalı mekânlara koymak çoğu zaman onların rehabilitasyonunu sağlamamaktadır. Çocuklar uzun zaman ceza infaz kurumlarında kaldıktan sonra topluma adapte olmakta zorlanmaktadır. Türkiye’deki cezalandırma sistemi

kapsamında bu uygulamanın, suça sürüklenen çocuğun yeniden topluma kazandırılmasının önündeki en önemli engel olduğu söylenebilir.

Türkiye’de çocuk adalet sistemi, 2005 yılında yürürlüğe giren 5395 sayılı ÇKK ile önemli aşama kaydetmiştir. Yine aynı yıl yürürlüğe giren 5237 sayılı TCK ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nda (CMK) yer alan çocuk ceza adalet sistemine yönelik hükümler bu reform hareketini güçlendirmiştir. Fakat kanunların içeriğinden daha önemli olan uygulama aşamasıdır. Yasal çerçeveye getirilen iyileştirme ve yenilikler önem arz etmekle birlikte uygulamaya yönelik sorun yaşanmaktadır.

Topçuoğlu’nun (2014: 219-220) belirttiği gibi çocuk ceza adalet sisteminin mevcut uygulamasının çocuk suçluluğuna etkisini inceleyen, değerlendiren herhangi bir araştırma bulunmamaktadır. Bir diğer önemli husus ise çocuk suçluluğunun önlenilmesi için ceza adalet sisteminin dışında çözüm yolları aranması gerekmektedir. Çocuk sisteme dâhil olduktan sonra çoğunlukla müdahalede bulunmak için geç kalınmış olmaktadır.

Ceza adalet sisteminin dışında, çocukların sosyal hayatlarından kopmadan alternatif tedbirlerin uygulanması anlayışı denetimli serbestlik sistemini geliştirmiştir. Türkiye’de bu sistem 2005 yılında yürürlüğe giren 5402 Sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu ile kurulmuştur. Çocukların denetimi ile suça sürüklenen çocukların ceza infaz kurumlarına alınmadan denetim altında cezalarını tamamlamaları ve toplumsallaşmalarının önündeki engellerin kaldırılmasının sağlanması amaçlanmıştır.

Denetim görevlilerince, çocukların aileleri ve sosyal çevrelerinden kopmadan suç işleme nedenlerinin araştırması ve yapılacak çalışmalarla ortadan kaldırılması amaçlanarak (UNICEF, 2013a: 38), ceza adalet sistemine yeni bir bakış açısı getirilmiştir.

Uygulamaya yönelik bir değerlendirme yapıldığında denetimli serbestlik anlayışının henüz tam anlamıyla suça sürüklenen çocuklar bakımından etkin olarak kullanıldığını söylemek pek mümkün olmamaktadır. Adalet Bakanlığı’nın istatistiklerinde (Adalet Bakanlığı, 2018: 65); çocuk mahkemeleri de dâhil olmak

üzere tüm mahkemelerde sadece 2017 yılı içerisinde gelen davalardaki suçla sürüklenen çocuk sayısı 120.784 iken, yine 2017 yılı sonu itibari ile denetimli serbestlik uygulanan (DSDB, 2017) çocuk sadece sayısı 4.215'tir.

Atılğan ve Atılğan (2009: 5); Türkiye'de çocukların yargılanmasına ilişkin hukuki düzenlemelerin farklı kanun ve yönetmeliklerde bulunduğu, burada yer alan normların çoğunluğunun ise yetişkinlere özgü suç ve cezalar göz önüne alınarak hazırlandığı hususunda eleştirmişlerdir. Türkiye'de ceza yargılama sisteminde çocuklara özgü bir suç kataloğu ve onlara özgü yaptırım uygulamalarının yer almadığını belirtmişlerdir. Yine Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Strateji Belgesi'nde (UNICEF, 2013b); Türkiye'de çocuklara özgü bir hukuk sisteminin olmadığı, suçla sürüklenen çocuklara yönelik ÇKK'nin öngördüğü kurumsal yapıların oluşturulmadığı, çocuğu ceza sisteminin dışına itecek yöntemlerin ve onu toplumla bütünleştirecek mekanizmaların henüz yeteri kadar etkin olmadığı şeklinde temel sorunlara yer verilmiştir.

3.4. TÜRKİYE'DE ÇOCUK SUÇLULUĞUNUN BOYUTLARI

Çocuk suçluluğunun boyutlarını saptayabilmek ve mevcut durum hakkında fikir edinebilmek için yapılması gereken ilk iş suç istatistiklerine bakmaktır. Fakat bu istatistiklerin; birçok olayın adli birimlere veya güvenlik birimlerine intikal etmemesinden dolayı tam olarak gerçeği yansıtmadığını kabul etmek gerekir. Ayrıca bu sayısal verileri tutmakla görevli birimler arasındaki koordinasyonsuzluk, kayıtların çeşitli değişkenler açısından sağlıklı tutulmaması da bu duruma etki etmektedir.

Sokullu-Akıncı (2016: 76) da bu durumla ilgili olarak istatistiklerin, gerçek suçluluk durumunu ve suçluluğunun boyutlarını belirlemede tam olarak gerçeği yansıtmadığı, suçu kaydetmenin ayrı, bu kayıtların gerçeği yansıtmamasının ise ayrı olduğu değerlendirmesinde bulunmaktadır. Diğer taraftan Yücel (2008: 10-11), doğası gereği suç niceliğinin ölçülmesinin kolay olmamakla beraber suç istatistiklerinin, suçun kontrolü ve adalet yönetimine; gelecekte işlenecek suçları

tahmin ve önleme/suç oranlarını azaltma amacı doğrultusunda yararlı olabileceğini belirtmektedir.

Yine de ülkede çocuk suçluluğunun boyutları hakkında bilgi sahibi olabilmek adına mevcut veriler incelenmiştir. Bu veriler, güvenlik birimlerine gelen/getirilen suça sürüklenen çocuklar açısından ve suç sonrası ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü ve tutukluk hâli devam eden çocuklar açısından değerlendirilmiştir.

3.4.1. Türkiye’de Çocuk Suçluluğunun Yaygın Tipleri

Çocukların karıştıkları suç türlerine bakarak ve eldeki mevcut verileri değerlendirerek çocukların neden suça sürüklendikleri, onları suça iten ülkedeki faktörlerin neler olabileceği konusunda az çok çıkarım yapabilmek mümkündür.

Tablo 3.3: Güvenlik Birimlerine Gelen / Getirilen Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Yıllara Göre İsnat Edilen Suç Türleri (2008-2017)

SUÇ TÜRLERİ	SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR									
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Yaralama	19726	25182	30180	32331	39048	42540	45211	42513	39236	37160
Hırsızlık	17884	17869	21857	24604	28506	33038	30498	29035	25116	26773
Uyuşturucu	1829	2959	5552	4388	5809	10504	8855	6946	5983	6713
Cinsel Suçlar	1848	2121	2723	2243	2997	3229	3235	3367	3775	3811
Mala Zarar Verme	2572	2805	2916	3463	3654	4269	4212	4092	3727	4211
Tehdit	1853	2111	2763	2910	3524	4020	4391	4397	3599	3856
Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma	965	1381	1178	1434	1624	1629	1653	1898	2968	1728
Toplumsal Olaylar	722	547	688	1027	965	1702	2202	2557	1768	1680
Yağma (Gasp)	1718	1618	1587	1476	1911	2371	2495	2262	1730	1591
6136 Sayılı Kanuna Muhalefet	816	1007	1074	881	942	1305	1406	1485	1210	-
Sahtecilik	282	424	404	585	846	1819	1652	1855	1151	1676
Öldürme	317	481	404	390	457	464	565	549	458	454
Hakaret	703	937	1014	878	1227	1439	1450	1508	149	3926
Konut Dokunulmazlığının İhlali	366	290	386	371	503	577	519	497	417	495
Görevli Memura Mukavemet	269	338	481	616	648	1011	946	836	516	516
Yangın Çıkarma	351	338	282	435	480	573	576	923	873	-
Genel Ahlaka Aykırı Suçlar	149	110	70	68	104	110	77	101	123	155
Trafik Suçları	1062	239	473	614	657	611	574	549	479	-
Diğer	8998	7587	9361	6202	6929	4228	6969	12875	15397	13239
TOPLAM	62430	68344	83393	84916	100831	115439	117486	118245	108675	107984

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=98&locale=tr>, (E.T: 6 Ağustos 2018)

Tablo 3.3 incelendiğinde adam öldürmeden, trafik suçlarına kadar hemen her türde suç isnadı ile çocuk kavramını yan yana değerlendirmek olumsuz bir durumu ifade etmektedir. 2016 ve 2017 yılı hariç, sürekli artış gösteren çocuk suçluluğunda yaralama suçunun her yıl ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir.

2016 ve 2017 yıllarında toplam olarak suça sürüklenen çocuk sayısında düşüş olduğu görülmekle beraber suç türleri açısından değerlendirildiğinde çocukların en fazla karışmış oldukları hırsızlık, uyuşturucu, cinsel suçlar, mala zarar verme, tehdit hakaret gibi suçlarda artış olduğu görülmektedir. Aslında farklı isimlerle adlandırılrsa da tabloda okunan durum, şiddet suçları ve mal varlığına karşı suçlar olmak iki temel suç türünün ön plana çıktığıdır.

Yaralama, öldürme, hakaret, tehdit, mukavemet, 6136 Sayılı Ateşli Silahlara Dair Kanunu'na muhalefet ve mala zarar verme gibi suçlar niteliği itibarıyla içinde şiddet barındıran suçlar olmak üzere çocukların karıştıkları en yaygın suç türleri olarak tabloya yansımıştır. Kuramsal çerçevede suçluluğun nedenlerini öğrenme kuramı ile ele aldığımızda çocukların toplumda ve medyada yaygın ve sürekli göz önünde olan şiddet kültürünü öğrendikleri ve uyguladıkları sonucuna varabiliriz. Ayrıca alt kültür kuramı çerçevesinde toplumsal gerilimin yüksek olması, dezavantajlı çocukların toplumun diğer kesimine göre sahip oldukları yetersiz imkânların kontrol edilemeyen bir öfkeye neden olduğu da söylenebilir.

Sosyoekonomik yetersizlik açısından değerlendirildiğinde ise mal varlığına karşı işlenen suçların nedenleri açıklanabilir. Çocukların karıştıkları her yıl artarak devam eden ve önemli boyutlara ulaşan hırsızlık ve yağma (gasp) gibi suçlar temelinde ekonomik çıkar elde etmek amacıyla işlenmektedir.

Şiddet ve mal varlığına karşı işlenen suçların dışında dikkat çeken ve üzerinde durulması gereken bir diğer suç türü ise 2008 yılından 2016 yılına kadar neredeyse %100 oranında artan cinsel suçlardır. Toplumların gelenek, görenek ve ahlaki değerleri ile yakından ilgili olan bu suç türü bir bakıma bu unsurların yansımaları olarak da kabul edilebilir. Ayrıca diğer önemli husus ise cinsel suça karışan çocukların önemli bir bölümünün geçmişinde cinsel istismar suçunun mağduru olma olasılığıdır.

Suça sürüklenen çocuklar açısından aslında üzerinde durulması gereken önemli bir diğer konu ise mükerrer olarak suça sürüklenmeleri mevzusudur. Suça sürüklenen çocukların önemli bir oranda aynı veya farklı suçlara birden fazla kez karışmalarının, hem çocuk açısından hem de çocuğun suça karışmasının ardından girmiş olduğu ceza adalet sistemi açısından değerlendirilmesinin yapılması gerekmektedir.

Tablo 3.4'te suça sürüklenen çocukların birden fazla kez karıştıkları aynı veya farklı suç türleri ve sayılarına bakıldığında mükerrer çocuk suçluluğunun önemli boyutlara ulaştığı görülmektedir. Bu durum bahse konu çocuk ceza adalet sisteminin de bir eksiliği olarak değerlendirilebilir. Çocuk suça karıştıktan sonra ÇKK ile alınması öngörülen korunma, sağlık ve denetim gibi tedbirlerin uygulanmasında sorunların yaşandığı, bu eksikliğin neticesinde çocuğun suç ortamlarına geri döndüğü sonucu çıkarılabilir.

Tablo 3.4: Güvenlik Birimlerine Birden Fazla Kez Suça Sürüklenme Sebebiyle Gelen/Getirilen Çocukların Yıllara ve Suç Türlerine Göre Durumu

SUÇ TÜRLERİ	MÜKERRER SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR									
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Hırsızlık	5516	9758	14335	16813	20325	24610	22925	22452	18578	19768
Yaralama	1867	6140	9946	12507	15415	16947	18613	19915	16078	15452
Mala Zarar Verme	468	896	1237	1740	1886	2195	2177	2339	2047	2408
Uyuşturucu	407	1418	3306	2776	3642	6975	6242	5315	4340	5125
Yağma (Gasp)	471	804	974	966	1309	1670	1775	1760	1251	1151
Tehdit	274	738	1181	1405	1895	2171	2408	2665	1947	2105
Toplumsal Olaylar	97	163	277	403	391	741	1028	1232	617	606
Cinsel Suçlar	125	440	738	810	1120	1191	1144	1374	1279	1258
Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma	67	229	380	612	772	784	810	1023	1429	868
6136 Sayılı Kanuna Muhalefet	148	407	617	538	593	885	930	1059	827	-
Öldürme	20	56	81	92	141	144	170	176	140	146
Sahtecilik	22	124	147	228	368	912	720	772	406	666
Yangın Çıkarma	32	93	119	173	203	278	308	482	440	-
Diğer	1378	2721	5200	4215	5178	4397	4326	5020	3203	6310
TOPLAM	10892	23987	38538	43278	53238	63900	63576	65584	52528	55863

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=98&locale=tr>, (E.T: 6 Ağustos 2018).

3.4.2. İnfaz Kurumlarındaki Çocuklar

Suçla sürüklenen çocukların karışmış oldukları suç nedeniyle hakkında ÇKK'ye göre tedbir kararı uygulanacağı gibi yargılamasının devam ettiği süreyi tutuklu olarak geçiren veya yargılama sonucunda aldığı hapis cezasının gereği olarak infaz kurumunda kalan çocukların sayısı da çocuk suçluluğunun boyutları ve ceza adalet sistemine hâkim olan anlayış hakkında fikir edinebileceğimiz diğer bir veriyi içermektedir.

İnfaz kurumunda kalan tutuklu ve hükümlü çocukların sayısı her yıl bir önceki yıla göre artış göstererek devam etmese bile 2000 yılından günümüze kadar olan süre içinde toplamda önemli bir artış göstermiştir. Tablo 3.5'te de görüldüğü üzere özellikle 2017 yılındaki artış dikkat çeken ilk husus olmaktadır.

Tablo 3.5: Yıllara Göre Tutuklu ve Hükümlü Çocuk Sayısı

YILLAR	HÜKÜMLÜ	TUTUKLU	TOPLAM
2000	253	1.141	1394
2001	352	1.665	2017
2002	548	1.497	2045
2003	552	1.657	2209
2004	366	1.628	1994
2005	143	1.406	1549
2006	321	1.794	2115
2007	539	2.148	2687
2008	671	2.075	2746
2009	632	2.047	2679
2010	529	1.584	2113
2011	410	1.924	2334
2012	418	1.583	2001
2013	429	1.558	1987
2014	540	1.522	2062
2015	720	1.683	2403
2016	678	1.744	2422
2017	1.161	1.662	2823

Kaynak: http://www.cte.adalet.gov.tr/menudekiler/istatistikler/yeni_yillar.asp
(CTEGM, 2018), (E.T. 8 Ağustos 2018).

2017 yılında yaşanan bu artışın nedeninin geçmiş yıllara ait verilerin sağlıklı tutulmaması olma ihtimali bulunmakla birlikte, her durumda nedenlerinin iyi sorgulanması gerekmektedir. Dikkat çeken diğer bir husus ise hakkında henüz hapis cezasına veya başka bir cezaya karar verilmeyen, hâlâ sanık konumunda olan tutuklu

çocukların sayısının, hükümlü çocukların sayısından istisnasız her yıl iki veya üç kat daha fazla olmasıdır. Bu durum hem adalet anlayışında hem de evrensel nitelikteki “çocukların özgürlüğünden yoksun bırakılmasına en son çare olarak başvurulması” ilkesi ile çelişkili bir durum arz etmektedir.

Adalet Bakanlığı Ceza Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün 2017 istatistiklerine bakıldığında tutuklu ve hükümlü çocukların bu konumda yer almalarına neden olan suçların başında yine mal varlığına karşı işlenen suçlar, adam öldürme ve yaralama gibi şiddet içeren suçlar ile cinsel suçlar yer almaktadır (Tablo 3.6).

Tablo 3.6: 2017 Yılı Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Suç Profilleri

SUÇ TÜRLERİ	HÜKÜMLÜ	TUTUKLU	TOPLAM
HİRSIZLIK	594	389	983
UYUŞTURUCU	124	352	476
CİNSEL SUÇLAR	179	291	470
YAĞMA-GASP	151	203	354
ADAM ÖLDÜRME	65	232	297
ADAM ÖLDÜRMEYE TEŞEBBÜS	3	0	3
TERÖR	30	113	143
YARALAMA	15	60	75
SAHTECİLİK	0	9	9
FUHUŞ	0	1	1
TOPLAM	1.161	1.662	2.823

Kaynak: (CTEGM, 2018).

Hırsızlık suçundan hüküm giyen veya tutuklanan çocukların oranının, tüm suçların yaklaşık üçte birini oluşturması dışında dikkat çeken bir diğer husus ise neredeyse onun yarısı kadar çocuğun da uyuşturucu ile alakalı suçlar nedeni ile tutuklu ve hükümlü bulunmasıdır. Bu durum ise çocukların uyuşturucu satmak amacıyla kullanıldığı gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Diğer bir önemli husus ise terör nedeni ile tutuklu ve hükümlü bulunan çocukların olmasıdır. Türkiye’de 1990’lı yıllardan itibaren yaşanmaya başlanan Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerindeki sorunlar, son yıllarda özellikle terör örgütlerinin uluslararası alanda kamuoyu oluşturup destek sağlamak amacıyla kadınları ve özellikle çocukları kullanmaları ile farklı bir boyuta geçmiştir. İkna edilmesinin ve kullanılmasının kolay olması nedeniyle çocuklar, terör örgütlerinin eleman temininde hedef kitle hâline gelmiştir.

Suça sürüklenen çocukların suç profillerinin ve en çok karıştıkları suçların bilinmesi, yıllar içinde artış azalış oranlarının takip edilmesi; ocuk suçluluğunun nedenlerinin belirlenmesi ve değ erlendirilmesinde gerekli bilgiyi sağ lamakla beraber daha önemlisi oluş turulacak ocuk sululuğ u ile mücadele politikasının yönünün ve kapsamının belirlenmesinde alınacak ve uygulanacak tedbirlerin nasıl olması gerektiğ i yönünde yol haritası çıkaracaktır. Ayrıca uygulanan politikaların yeterliliğ i, etkisi veya etkisizliğ i hakkında da çıkarımda bulunabilmenin politikanın yeniden gözden geçirilmesinde önemli katkısı olacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE ÇOCUK SUÇLULUĞU İLE MÜCADELE

POLİTİKASININ ANALİZİ: BULGULAR VE

DEĞERLENDİRME

Çalışmanın bu bölümünde; araştırma kapsamında ele alınan politika belgeleri ve hukuki belgeler içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenmiş ve elde edilen bulgular çocuk suçluluğu ile mücadele çerçevesinde yorumlanarak değerlendirilmiştir.

4.1. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Sosyal, kültürel, yönetsel, ekonomik ve toplumsal her türlü sorunun etkisi altında bulunan ve bu sorunlar çerçevesinde süreç içinde türü ve niteliği değişen fakat çoğunlukla yaşanan artışta değişme göstermeyen çocuk suçluluğu ile etkili mücadele tüm bu faktörleri içine alan kapsayıcı ve bütüncül bir müdahale planını gerektirmektedir. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın bu bölümünde, Türkiye’de çocuk suçluluğu ile mücadele adına gerçekleştirilen faaliyetler ile hem kurumsal anlamda hem de siyasal, ekonomik ve sosyal anlamda içerikleri bulunan politika belgeleri; stratejik planlar, faaliyet raporları, strateji belgesi ve eylem planları, kalkınma planları ve projeler üzerinden ayrı ayrı ele alınmıştır. Ayrıca çocuk suçluluğu ile mücadele politikasının yasal çerçevesini oluşturan hukuki belgeler ile politikanın farklı bir açıdan değerlendirilebilmesi için AB ilerleme raporları da bu araştırmaya dâhil edilerek analiz edilmiştir.

Çocuk suçluluğu ile mücadele politikasında önemli bir yeri olan bu politika belgeleri, her belge türüne göre ayrı ayrı belirlenen temalar üzerinden içerik analizi yöntemi ile incelenerek elde edilen bulgular doğrultusunda mücadele kapsamındaki politikanın yönelimlere dair çıkarımlarda bulunulmuştur. Suçla mücadele ve çocuk suçluluğunun önlenmesi kapsamında; çocuk suçluluğunda hangi etkenler üzerine odaklanıldığı, koruyucu ve önleyici ne tür tedbir ve uygulamalara yer verildiği, belirlenen stratejik amaç ve hedefin ne olduğu, faaliyetlerin ne şekilde ele alındığı ve ifade edildiği yönündeki önemli hususlar doküman değerlendirilmesi yapılarak

detaylandırılmıştır. Bu doğrultuda elde edilen bulgular tablo hâlinde sunulurken açıklayıcı olması amacıyla temaların referanslarından örnekler verilmiştir. Hukuki belgeler temaların çoğunluğunun yer aldığı en kapsamlı belgeler olduğu için belirlenen sınıflandırma açısından da elde edilen bulgular tablo ile sunulmuştur. Diğer politika belgelerinde ise temaların yer aldığı tabloların dışında açıklama ve değerlendirme bölümlerinde yer verilmiştir.

4.1.1. Hukuki Belgelerden Elde Edilen Bulgular

Hukuki belgelerde yer alan hükümler ve düzenlemelerde ortaya çıkan ve en çok vurgu yapılan temalar sınıflandırılarak Tablo 4.1’de sunulmuştur.

Tablo 4.1: Hukuki Belgelerden Elde Edilen Temalar

TEMALAR	R	SINIFLANDIRMA	R
Eğitim	34	ÖNLEME	49
Çocuk işçiliği	7		
Sokakta yaşayan/çalışan çocuk	4		
Önleme	3		
Sosyal/kültürel/sportif faaliyet	1		
Korunmaya muhtaç çocuk	20	KORUMA	46
Koruma	14		
Koruma kararı	6		
Farkındalık oluşturma/ Bilgilendirme	4		
Suçtan uzak tutma/Suçtan koruma	2		
Güvenlik tedbiri	7	CEZA ADALET SİSTEMİ	26
Suçta sürüklenen çocuk	6		
Gözaltı/Soruşturma/Yargılama	5		
Tutuklu/hükümlü çocuk	3		
İnfaz kurumu	3		
Çocuk mahkemesi	2		
Denetimli serbestlik	10	REHABİLİTASYON	18
Rehabilitasyon/Topluma kazandırma	4		
Psikososyal destek	4		
Aile bütünlüğü/Ailenin desteklenmesi	7	DESTEKLEME	11
Sosyal hizmet/Sosyal yardım	4		
TOPLAM			150

Kaynak: Nvivo 12 analiz programı ile elde edilen temalardan oluşturulmuştur.

Analiz edilen hukuki belgelerde en fazla vurgu yapılan, hüküm ve düzenleme getirilen temalar sınıflandırıldığında çocuk suçluluğuyla mücadele çerçevesinde beş temel kategorinin tamamının ortaya çıktığı görülmektedir. Öncelikte suçluluğunun önlenmesi ve suçluluğa neden olan faktörlerin engellenmesi amacına yönelik önleyici düzenlenmelere ağırlık verildiği görülmektedir. Ayrıca anayasal

düzenlemeler başta olmak üzere ilgili hukuki belgelerde göze çarpan husus, suçluluk başta olmak üzere çeşitli risk etmenlerine karşı çocukların korunması gereken kitle olduğu konusuna vurgu yapılmasıdır. Diğer taraftan suça sürüklenen çocukların içinde bulunduğu ceza adalet sisteminin işleyişine ve bu çocukların rehabilite edilmesine yönelik düzenlemelere yer verildiği görülmektedir.

Önlemeye yönelik düzenlemelerde; suçlulukla mücadelede son derece önemli bir noktada olan eğitim teması (R-34), Tablo 4.1’de görüldüğü şekilde en fazla vurgu yapılan tema olmuştur. Örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

“Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.” (Anayasa, md.42)

“Ülkemizin sosyoekonomik yapısı ve coğrafi şartları gereği birçok vatandaşımızın yılın belirli dönemlerinde ikamet ettikleri yerleşim birimlerinden mevsimlik gezici tarım işçisi, göçer veya yarı göçer olarak yurdun farklı bölgelerine göç etmektedir. Eğitim ve öğretim dönemine rastlayan bu göçler neticesinde zorunlu öğrenim çağındaki birçok çocuğumuzun eğitim ortamlarından uzaklaşmaları söz konusu olmaktadır. Bu durumdaki çocuklarımızın gittikleri yerlerde eğitim ve öğrenim haklarında faydalanmaları önem arz etmektedir.” (MEB, 2016/5 Mevsimlik Tarım İşçileri İle Göçer ve Yarı Göçer Ailelerin Çocuklarının Eğitime Erişimi Genelgesi)

Çocuk suçluğuna dair yaklaşımlardaki en önemli risk grubunu oluşturan çocuk işçiliği (R-7) ve sokakta yaşayan/çalışan çocuklara (R-4) yönelik düzenlemelere ait temaların metin hâlleri ise sırasıyla şu şekildedir:

“Çocuğun ve genç işçinin işe yerleştirilmesinde ve çalışması süresince güvenliği, sağlığı, bedensel, zihinsel, ahlaki ve psikososyal gelişimi, kişisel yatkınlık ve yetenekleri dikkate alınır. Çocuk ve genç işçiler, okula devam edenlerin okula devamları ile okuldaki başarılarına engel olmayacak, meslek seçimi için yapılacak hazırlıklara ya da Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yeterliliği kabul edilen mesleki eğitime katılmasına engel olmayacak işlerde çalıştırılabilirler.” (Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılması Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, md.5)

“Çocukları, beden veya ruh bakımından kendini idare edemeyecek durumda bulunan kimseleri dilencilikte araç olarak kullanan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.” (TCK, md.229/1)

Korunmaya muhtaç çocuk (R-20) ve korumaya (R-14) yönelik düzenlemeler de yine aynı şekilde en fazla vurgu yapılan temaları oluşturmaktadır. Temaların örnek ifadeleri sırasıyla aşağıda verilmiştir:

“(1) Adli ve idarî merciler, kolluk görevlileri, sağlık ve eğitim kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, korunma ihtiyacı olan çocuğu Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bildirmekle yükümlüdür. Çocuk ile çocuğun bakımından sorumlu kimseler çocuğun korunma altına alınması amacıyla Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna başvurabilir.

(2) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu kendisine bildirilen olaylarla ilgili olarak gerekli araştırmayı derhâl yapar.” (ÇKK, md.6)

“Çocuğun menfaati ve gelişmesi tehlikeye düştüğü takdirde, ana ve baba duruma çare bulamaz veya buna güçleri yetmezse hâkim, çocuğun korunması için uygun önlemleri alır.” (Türk Medeni Kanunu, md.346)

Hukuki belgelerin analizinde, suça sürüklenen çocukların içinde bulunduğu ceza adalet sisteminin hem yargı süreci açısından hem de uygulamaları ve tedbirleri açısından getirilen hüküm ve düzenlemeler, önleme ve korumaya yönelik düzenlemelerden sonra gelmektedir. Bu kategoride üzerinde durulan tema olan güvenlik tedbirine (R-7) yönelik örnek ifade şu şekildedir:

“(6) Fiili işlediği sırada on iki yaşını bitirmiş on beş yaşını doldurmamış bulunan çocuklar ile on beş yaşını doldurmuş ancak on sekiz yaşını doldurmamış sağır ve dilsizlerin işledikleri fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamamaları veya davranışlarını yönlendirme yeteneklerinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde mahkemece, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 31 inci maddesinin ikinci fıkrası ile 33 üncü maddesi uyarınca çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.” (Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik, md.8)

Tutuklu/hükümlü çocukların veya daha kapsayıcı bir ifade ile suça sürüklenen çocukların rehabilite edilmesi, tekrar topluma kazandırılması ve infaz kurumu yerine denetimli serbestlik sürecinin işletilmesi yönündeki düzenlemelerle ilgili temalar da bu doğrultuda önemli bir yer tutmaktadır. Denetimli serbestlik (R-10) ile çocukların rehabilitasyonu (R-4) yönündeki hüküm ve düzenlemelerin yer aldığı aşağıdaki örnek ifadelerde bu durum açıklanmaktadır:

“(1) Hükümlülerin dış dünyaya uyumlarını sağlamak, aileleriyle bağlarını sürdürmelerini ve güçlendirmelerini temin etmek amacıyla;

a) Açık ceza infaz kurumunda cezasının son altı ayını kesintisiz olarak geçiren,

b) Çocuk eğitimevinde toplam cezasının beşte birini tamamlayan, koşullu salıverilmesine bir yıl veya daha az süre kalan iyi hâlli hükümlülerin talebi hâlinde, cezalarının koşullu salıverilme tarihine kadar olan kısmının denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infazına, ceza infaz kurumu idaresince hükümlü hakkında hazırlanan değerlendirme raporu dikkate alınarak, infaz hâkimi tarafından karar verilebilir.” (Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, md.105/A)

“Sağlık ve bakım tedbirinin birlikte uygulanacağı hallerde, öncelikle suça sürüklenen veya korunma ihtiyacı olan çocuklardan tedavisi gereken ağır ruhsal hastalığı veya madde bağımlılığı nedeniyle fiziksel sorunları olanların rehabilitasyonu bu amaçla kurulmuş resmî veya özel sağlık kuruluşlarında gerçekleştirilir. Bunlardan bakım tedbirini gerektirenler, yatarak tedavileri tamamlandıktan sonra bakım amacıyla aile yanına veya bu amaçla kurulmuş resmî veya özel kuruluşa yerleştirilir.” (Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik, md.14/3)

Çocuk suçluluğunu etkileyen faktörler açısından aile yapısı, parçalanmış aile gibi durumlar açısından bakıldığında hukuki belgelerde aile ve ailenin korunması ve sosyoekonomik açıdan desteklenmesi üzerine düzenlemelerin yer aldığı görülmektedir. Bu doğrultuda aile (R-7) temasına yönelik Anayasa’da yer alan örnek ifade şu şekildedir:

“Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.
(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/4 md.) Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.” (Anayasa, md.41)

Hukuki belgelerin analizinde, Tablo 4.1’de de görüldüğü üzere çocuk suçluluğu ve çocukların korunması yönünde elde edilen temaların önemli bir oranının önleme (R-49) yaklaşımı çerçevesinde odaklandığı, bunu korumaya muhtaç çocuklar ve farklı yasal düzenlemelerde yer alan çocukların korunması ve bu yönde farkındalık oluşturulması temalarından oluşan korumaya (R-46) yönelik düzenlemelerin izlediği görülmektedir.

Suçta sürüklenen çocukların, tutuklu ve hükümlü çocukların ceza adalet sistemi içerisinde geçirdikleri gözaltı, soruşturma ve yargılama gibi süreçlerin ve çocuk infaz kurumlarına yönelik düzenlemelerin yer aldığı temaların (R-26), koruma

ve önleme temalarından sonra geldiği görülmektedir. Aynı zamanda bu süreçte yer alan çocukların rehabilitasyonunu kapsayan temalar (R-18) ile çocukların sosyal açıdan desteklenmesi ve aile bütünlüğünün sağlanması yönündeki temalara (R -11) da yer verildiği görülmektedir.

4.1.2. Stratejik Planlardan Elde Edilen Bulgular

Çocuklara yönelik hizmet anlayışı çerçevesinde öncelikle ortak paydanın ne olduğunun anlaşılabilmesi için ilgili kamu kurumlarının stratejik planlarının tamamı belirlenen temalar çerçevesinde analiz edilmiştir. Diğer taraftan her bakanlığın stratejik planı ayrı ayrı incelenerek öne çıkan hususların ne olduğu açıklanmıştır. Bu doğrultuda bakanlıkların stratejik planlarında çocuk suçluluğu ve çocuğun suçluluktan korunması çerçevesinde yer verdikleri temel hususlar belirlenen temalar açısından Tablo 4.2’de sunulmuştur.

Tablo 4.2: Stratejik Planlardan Elde Edilen Temalar

Tema	R
Eğitim/Okullaşma	5
İşbirliği/Koordinasyon	5
Dezavantajlı Çocuklar	4
Suçtan Koruma	4
Çocuk İşçiliği	4
Ailenin Desteklenmesi	3
Farkındalık/Bilinçlendirme	3
Suçta Sürüklenen Çocuk	2
Sokakta Yaşayan/Çalışan Çocuk	2
Korunmaya Muhtaç Çocuk	1
Sosyal Hizmet/Sosyal Yardım	1
Toplam	34

Kaynak: Nvivo 12 analiz programı ile elde edilen temalardan oluşturulmuştur.

Stratejik planlar analiz edildiğinde hemen hemen her bakanlığın üzerinde durduğu konuların eğitim (R-5) ve iş birliği (R-5) olduğu görülmektedir. Eğitime erişimin sağlanması ve eğitimi terk durumlarının azaltılmasına yönelik örnek ifadeler şu şekildedir:

“İlköğretimde okul terklerinin azaltılması için başta kırsal kesime ve kız çocuklarına yönelik olmak üzere gerekli tedbirler alınacak ve ortaöğretime geçiş oranları yükseltilecektir.” (ASPB, 2012a: 56)

“İlköğretimde okul terklerinin bilgi sistemleri, teşvik ve etkin kontrol yöntemleri ile plan dönemi içerisinde ortadan kaldırılması hedeflenmektedir. İlköğretim okullarında görevli öğretmen ve yöneticilerin okul terk riski taşıyan çocuklarla birlikte çalışma ve yönlendirme konusunda izleme sistemi oluşturularak okul terk riski azaltılacaktır.” (MEB, 2009: 87)

Çocuk suçluluğunun önlenmesi ve çocuk suçluluğunda önemli bir etken kabul edilen çocuk işçiliğinin önlenmesi yönünde bakanlıkların iş birliği üzerinde durdukları görülmektedir:

“Sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği halinde çocuk ve genç suçluluğunun önlenmesine yönelik aile eğitimine ilişkin bilimsel etkinlikler (toplantı, seminer, sempozyum, çalıştay vb.) düzenlenmesi” (Adalet Bakanlığı, 2009: 102)

“Uluslararası kuruluşlar ve diğer ülkelerle çocuk işçiliği konusunda iş birliği alanları yaratmak ve çocuk işçiliğini önlemeye yönelik çalışmalarda bulunmak” (ÇSGB, 2008: 15)

Belirlenen temalar çerçevesinde Tablo 4.2’de görüldüğü üzere bakanlıkların öncelikle yer verdiği temel konular sınıflandırma açısından incelendiğinde eğitim, çocuk işçiliğinin önlenmesi, çocukların sahip oldukları dezavantajların giderilmesi yönündeki temalarının yoğunlukta olduğu görülmektedir. Diğer taraftan ise sosyal hizmetler, korunmaya muhtaç çocuklar, sokakta yaşayan/çalışan ve suça sürüklenen çocuklar konusunda bir veya iki bakanlığın yer verdiği görülmektedir.

Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hedef belirleyen tek kurum ise Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olmuştur:

“Yapılacak faaliyetlerle aile yapısı güçlendirilmesi, ülkemizdeki boşanma oranlarının, intihar oranlarının, korunmaya muhtaç çocuk sayılarının, uçucu ve uyuşturucu madde kullanımı ve anne, bebek ölüm oranlarının düşürülmesine yönelik düzenlemeler hedeflenmektedir.” (ASPB, 2012a: 94)

Sokakta yaşayan/ çalışan ve suça sürüklenen çocuklara yönelik ise şu belirlemede bulunmuştur:

“Çalışan çocuk oranı, çocuğa yönelik istismar oranı, çocuk evlilerin oranı, çocuk hükümlü oranı, kanunla ihtilafa düşen çocuk oranı, sokakta yaşayan - çalıştırılan çocuk oranı, kadına yönelik cinsel istismar oranı, yaşlıya yönelik istismar oranı ve engelliye yönelik istismar oranının azaltılmasına yönelik yeni politika ve modeller oluşturulacaktır.” (ASPB, 2012a: 95)

Bakanlıkların stratejik planlarında öne çıkan temaların (Tablo 4.2), önleyici ve koruyucu hususları içerdiği ve bu doğrultuda iş birliğinin önemine vurgu yapıldığı görülmektedir. Fakat hedef kitle açısından suça sürüklenen, korunmaya muhtaç ve sokakta yaşayan/çalışan çocuklara yönelik vurgu yapılan temaların zayıf kaldığı görülmektedir. Detayları görebilmek adına her bakanlığın stratejik planlarının ayrı ayrı analiz edilmesinde yarar bulunmaktadır. Bu doğrultuda bakanlıkların stratejik planlarında çocuk suçluluğuyla mücadele ve önleme bağlamında belirledikleri hedef ve stratejinin açıklanabilmesi için tehdit/risk, amaç/hedef ve strateji temaları çerçevesinde analiz edilmiştir. Ayrıca planlarda yer verilen ve önemli görülen hususlar açıklanmıştır.

4.1.2.1. Adalet Bakanlığının Stratejik Planları

Bakanlığın stratejik planları tehdit/risk, amaç/hedef ve strateji temaları çerçevesinde analiz edildiğinde elde edilen bulgular doğrudan açıklamaları ile birlikte Tablo 4.3'te sunulmuştur.

Tablo 4.3: Adalet Bakanlığı Stratejik Planlarında Tehdit/ Hedef/ Strateji Temaları

Tema	Açıklama
Tehdit/Risk	-Suç tiplerinin artması -Yargıya güvenin azalması -Çocuk hakları koruma mekanizmalarının etkinliğinde sorunlar olması
Hedef	-Çocuk adalet sisteminin güçlendirilmesi -Çocuklara yönelik adli süreçlerin yeniden yapılandırılması
Strateji	-Mevzuatın yeniden düzenlenmesi -Çocuk infaz sisteminin uluslararası standartlar çerçevesinde gözden geçirilmesi -Çocuk mahkemeleri ve eğitimevlerinin yaygınlaştırılması -Çocuklara özgü tedbirlerin etkinliğinin artırılması

Kaynak: Nvivo 12 analiz programı ile elde edilen temalardan oluşturulmuştur.

Çocukların toplumun dezavantajlı kesimlerinden olduğunu vurgulayan Adalet Bakanlığının 2010-2014 Stratejik Planı incelendiğinde çocuk haklarını koruma mekanizmalarının etkinliğinde sorunlar olmasını tehdit olarak belirlediği görülmektedir (Adalet Bakanlığı, 2009: 35). 1998-2008 yılları arasında çocuk mahkemelerinde ve çocuk ağır ceza mahkemelerinde (2005-2008) ortalama yargılama sürelerinin belirtildiği planda çocuk mahkemelerinin yargılama sürelerinin (on bir yıllık ortalama 481 gün) ortalama olarak diğer mahkemelerden çok daha uzun olduğu (Adalet Bakanlığı, 2009: 55) görülmektedir. Bu doğrultuda yargılamaların makul sürede sonuçlandırılmamasının, kişi ve kurumların yargıya güvenini etkileyen önemli unsurların başında geldiğinin altı çizilerek çocukların yargılanma sürelerine de atıfta bulunulmuştur.

Stratejik planda çocuk adalet sisteminin güçlendirilmesi hedefi doğrultusunda; adalet hizmetlerinde (aile mahkemeleri, çocuk mahkemeleri, ceza infaz kurumları, denetimli serbestlik şube müdürlükleri vb.) görev alan uzmanların (psikolog, sosyolog, pedagog, sosyal çalışmacı, öğretmen vb.) hizmetlerinden daha etkin ve verimli biçimde faydalanılması için çalışma yürütülmesi, 2012 yılı sonuna

kadar denetimli serbestlik altında bulunan hükümlü çocuklara uygulanmak üzere psikososyal destek programları oluşturulması ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği gerçekleştirilerek çocuk ve genç suçluluğunun önlenmesine yönelik aile eğitime ilişkin bilimsel etkinlikler (toplantı, seminer, sempozyum, çalıştay vb.) düzenlenmesi (Adalet Bakanlığı, 2009: 102) hedefler arasında sıralanmıştır.

Adalet Bakanlığı 2015-2019 Stratejik Planı'nda bir önceki dönem stratejik plandan farklı olarak "Avrupa Konseyi'ne üye birçok ülkede çocukların 'yüksek yararını' gözetmek ve onların 'iyi olma halini ve esenliklerini destekleyici' stratejiler geliştirilmektedir." ifadesine yer vererek adalet sisteminde dezavantajlı gruplara yönelik uygulamaların etkin hâle getirilmesinin hayati öneme sahip olduğu bu alanda çocukların korunmasının öne çıkan konulardan olduğu vurgulanmıştır. Bir önceki stratejik plana göre ceza adalet sistemine dâhil olan çocuklara yönelik daha kapsamlı hedef belirlendiği de görülmektedir. Buna göre çocuk adalet sisteminin güçlendirilmesi hedefi doğrultusunda "Çocukla ilgili ceza ve özel hukuk mevzuatının uluslararası standartlara uygun şekilde yeniden düzenlenmesi, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile iş birliği hâlinde ÇKK kapsamında oluşturulan koordinasyon mekanizmasının etkinliğini güçlendirmeye yönelik çalışmalar yapılması, başta uzlaşma olmak üzere onarıcı adalet sistemine ilişkin uygulamaların çocuklara özgü şekilde oluşturulması ve bakanlık bünyesinde çocuk adalet sistemine ilişkin çalışmaları yürütecek bir birim oluşturulması"na (Adalet Bakanlığı, 2014a: 93) yönelik stratejiler belirlenmiştir.

Çocuklara yönelik adli süreçlerin yeniden yapılandırılması hedefi doğrultusunda ise dünya genelinde kabul gören uygulamalar ışığında çocuk yargılama ve çocuk infaz sisteminin gözden geçirileceği, cumhuriyet savcılıklarına bağlı çocuk bürolarının etkinleştirilerek standartları belirlenen çocuk adli görüşme odaları ve çocuk mahkemelerinin yaygınlaştırılarak, fiziki koşullarının çocuk adaleti sisteminin amacına uygun hâle getirileceği belirtilmiştir. Ayrıca çocuk mahkemelerinden verilen tedbir kararlarında oluşabilecek çelişki ve tekerrürleri önleyecek şekilde elektronik kayıt sistemi kurulacağı, sosyal inceleme raporlarının standartları belirlenerek Çocuk ve Gençlik Ceza İnfaz Kanunu Tasarısı hazırlanıp

çocuklar için ceza infazının sağlandığı eğitimevlerinin yaygınlaştırılacağı aktarılmıştır (Adalet Bakanlığı, 2014a: 94).

4.1.2.2. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Stratejik Planı

Bakanlığın stratejik planları tehdit/risk, amaç/ hedef ve strateji temaları çerçevesinde analiz edilerek elde edilen bulgular doğrudan açıklamaları ile birlikte Tablo 4.4'te sunulmuştur.

Tablo 4.4: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Stratejik Planında Tehdit/ Hedef/ Strateji Temaları

Tema	Açıklama
Tehdit/Risk	-Sosyal ve ekonomik sorunlarda artış olması -Aile parçalanmalarında artış olması -Çocuk alanındaki sorunlarda artış olması
Hedef	-Çalışan çocuk, çocuk hükümlü, kanunla ihtilafa düşen çocuk, sokakta yaşayan/çalışan çocuk oranının düşürülmesi -Çocukların yaşadıkları şiddet ve istismara yönelik önleyici hizmetlerin kalitesini artırmak -İlköğretimde okul terklerini azaltmak
Strateji	-Aile yapısını güçlendirmek -Ailelerinin sosyoekonomik açıdan desteklenmesi -Aile yanında bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması -Koruyucu aile ve evlat edindirme hizmetlerinin yaygınlaştırılması

Kaynak: Nvivo 12 analiz programı ile elde edilen temalardan oluşturulmuştur.

Tablo 4.4'te yer alan temalar çerçevesinde Bakanlığın stratejik planında çocuk işçiliği, sokak çocukları ve sokakta çalışan çocuklar sorununun önemini koruduğuna değinilerek çocuk alanındaki sorunların dünya genelinde artış eğilimi göstermesi tehditler arasında belirtilmiştir (ASPB, 2012a: 77). Aile eğitim programları yaygınlaştırılarak kadınlara ve çocuklara yönelik şiddete karşı daha yoğun mücadele edilecek, dezavantajlı çocuklara yönelik önleyici, koruyucu ve

rehabilite edici hizmetlerin kalitesinin artırılması (ASPB, 2012a: 94), çocuklara yönelik şiddet ve istismarın önlenmesine yönelik çalışmaların yapılacağı hedefler arasında sayılmıştır (ASPB, 2012a: 55). Çocuklara yönelik bir diğer hedef ise ilköğretimde okul terklerinin azaltılması için başta kırsal kesime ve kız çocuklarına yönelik olmak üzere gerekli tedbirler alınarak ve ortaöğretime geçiş oranları yükseltilmesi yönünde belirlenmiştir (ASPB, 2012a: 56).

Strateji planında ayrıca aile yanında bakım hizmetinin yaygınlaştırılması yönünde çalışmalar yaparak ekonomik nedenlerden dolayı kuruluş bakımı altında olan çocukların ailesinin sosyoekonomik yardımlar ile desteklenerek çocuğun kuruluştan ailesinin yanına döndürülmesinin sağlanacağı hususuna yer vermiştir (ASPB, 2012a: 98). Koruma altındaki çocukların eğitim seviyesinin yükseltilmesi, akademik, sportif, sanatsal ve kültürel alanda ulusal ve uluslararası etkinliklere katılım sağlanması, kurum bakımındaki çocukların özel kreş ve gündüz bakımevlerinden yararlanma oranının artırılması çalışmaları ile koruma altındaki çocukların eğitim seviyesinin yükseltilerek topluma faydalı bireyler yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Yeni kuruluş açma, yeni bakım modellerinin yaygınlaştırılması ve eski modellerin dönüştürülmesi çalışmaları ile kuruluş bakımındaki çocukların tamamının plan dönemi sonunda çocukevi hizmetinden yararlanmasının sağlanacağı bilgisine yer verilmiştir (ASPB, 2012a: 102).

Bakanlığın hedef ve amaçlarının özellikle kurum bakımında olan korunmaya muhtaç çocuklar üzerinde yoğunlaştığı, bu hedefe yönelik ise çocukların kurum bakımından alınarak sosyoekonomik açıdan desteklenerek ailesinin yanına bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması yönünde strateji belirlediği görülmektedir. Ayrıca yine korunmaya muhtaç çocuklara yönelik koruyucu aile ve evlat edindirme hizmetlerinin yaygınlaştırılması bu stratejiler arasında yer almaktadır.

4.1.2.3. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Stratejik Planları

Bakanlığın stratejik planları tehdit/risk, amaç/ hedef ve strateji temaları çerçevesinde analiz edilerek elde edilen bulgular doğrudan açıklamaları ile birlikte Tablo 4.5'te sunulmuştur.

Tablo 4.5: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığın Stratejik Planlarında Tehdit/ Hedef/ Strateji Temaları

Tema	Açıklama
Tehdit/Risk	Çocuk işçiliği sorunu
Hedef	Çocuk işçiliği ile mücadelede etkinliğini artırmak -Çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri olan sokakta ve ağır işlerde çalışmalarını önlemek
Strateji	-Çalışması yasak olan çocukların çalışma hayatından alınıp eğitime yönlendirilmesi -Çocuk işçiliğinin yoğun olduğu yerlerde denetimlerin yaygınlaştırılması -Sosyal tarafların bilinç düzeyinin artırılması -Çocuk işçiliği konusunda ulusal ve yerel kapasitenin güçlendirilmesi

Kaynak: Nvivo 12 analiz programı ile elde edilen temalardan oluşturulmuştur.

Çocuk işçiliği konusunda strateji ve hedeflerin belirlendiği 2009-2013 yılı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) Stratejik Planı'nda; çocuk işçiliği konusunda çalışma yapan kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon ve iş birliğini sağlamak, uluslararası kuruluşlar ve diğer ülkelerle çocuk işçiliği konusunda iş birliği alanları yaratmak ve çocuk işçiliğini önlemeye yönelik çalışmalarda bulunarak Türkiye'de çocuk işçiliği ile ilgili yapılan çalışmaların sonuçlarını ve istatistiki bilgilerini derleyip kamuoyunu çocuk işçiliği konusunda bilgilendirmek ve duyarlılık artırmaya yönelik materyaller hazırlama yönünde hedef belirlediği görülmektedir (ÇSGB, 2008: 15). Ayrıca uzun vadede çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi, kısa vadede de en kötü koşullarda çocukların çalıştırılmasının engellenmesi amacıyla izlenecek stratejiler ve yöntemler saptanarak ülke politikasının oluşturulmasına katkı sağlanması hedefler arasında sıralanmıştır (ÇSGB, 2008: 54).

Çocuk işçiliğini, sosyal ve ekonomik açıdan çok önemli bir insan hakları sorunu olarak görülen ve sokakta, sanayide çalışan ağır ve tehlikeli işler ile mevsimlik gezici/geçici tarım işleri olarak nitelenen ve çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri olarak adlandırılan bu uygulamaların ortadan kaldırılmasının

amaçlandığının belirtildiği 2014-2018 stratejik planında; Bakanlığın 1990'lı yılların başından bu yana çocuk işçiliğini önlemeye yönelik yoğun faaliyetler yürüttüğünü ve çocukların çalışma yaşamına girmesinde temel nedenleri oluşturan yoksulluğun ortadan kaldırılması, düşük eğitim kalitesinin, eğitime ulaşılabilirliğin, toplumsal bilinç ve farkındalığın artırılması gibi geniş kapsamlı tedbirlerle çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin on yıllık bir süre (2005-2015) içinde önlenmesinin temel hedef olarak belirlendiği belirtilmiştir. Programa göre öncelikli hedef gruplar “sokakta çalışma, küçük ve orta ölçekli işletmelerde ağır ve tehlikeli işlerde çalışma, tarımda aile işleri dışında ücret karşılığı gezici ve geçici tarım işlerinde çalışma” olarak belirlenmiştir (ÇSGB, 2013a: 51).

Bakanlığın 2017-2021 Stratejik Planı'nda çocuk işçiliğinin gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede olduğu gibi tüm önleme çalışmalarına rağmen önemli bir sorun olmaya devam ettiğinin altı çizilerek nedenlerine değinilmiştir. Bu bağlamda eğitim sorununun çocuk işçiliğinin temel nedenlerinden biri ve aynı zamanda yoksulluğun da temel belirleyicisi olduğu ifade edilmiştir. Sayılan bu olumsuz durumların önüne geçilebilmesi için planda; çocuk işçiliğine yönelik özel projeler geliştirilerek ulusal ve yerel kapasitenin güçlendirilmesi yönünde strateji belirlendiği görülmektedir (ÇSGB, 2016a: 40).

Bakanlığın, hedef ve stratejileri Tablo 4.5'de yer alan temalar çerçevesinde çocuk suçluluğu bağlamında önemli bir etken görülen çocuk işçiliği konusuna ağırlık verdiği görülmektedir. Yine çocuk işçiliğinin en önemli nedenlerinden biri olarak yoksulluğu tespit ettikleri ve bu sorunun çözümüne yönelik çocuk işçiliğinin önlenmesi noktasında denetimleri artırmak ve çocukları eğitime yönlendirmek şeklinde strateji belirlendiği görülmektedir.

4.1.2.4. Gençlik ve Spor Bakanlığının Stratejik Planları

Bakanlığın stratejik planları tehdit/risk, amaç/hedef ve strateji temaları çerçevesinde analiz edildiğinde elde edilen bulgular doğrudan açıklamaları ile birlikte Tablo 4.6'da sunulmuştur.

Tablo 4.6: Gençlik ve Spor Bakanlığının Stratejik Planlarında Tehdit/ Hedef/ Strateji Temaları

Tema	Açıklama
Tehdit/Risk	-Risk altındaki çocukların sayısal artışı -Madde bağımlılığı ve zararlı alışkanlıklar oranında artış
Hedef	Dezavantajlı çocukların ve gençlerin sosyal gelişimine katkı sağlamak
Strateji	-Çocukların ve gençlerin sosyal, kültürel, sportif ve sanatsal faaliyetlere katılımlarını artırmak -Suça, şiddete ve kötü alışkanlıklara yönelmelerini engellenmek için faaliyet ve proje düzenlemek

Kaynak: Nvivo 12 analiz programı ile elde edilen temalardan oluşturulmuştur.

Gençlik ve Spor Bakanlığı (GSB); 2013-2017 Stratejik Planı'nda risk altındaki çocukların artışı bir tehdit olarak değerlendirilmiştir. Dezavantajlı gençlerin toplumsal entegrasyonu için dijital ve sosyal alanlarda etkinlikler planlanarak sosyal gelişimlerine katkı sağlama yönünde hedef belirtilmiştir (GSB, 2012: 51). 2018-2022 Stratejik Planı'nda ise erken çocukluk eğitiminden başlamak üzere tüm eğitim kademelerinde spor eğitiminin içerik ve uygulama olarak iyileştirileceği (GSB, 2017: 13), çocuklar ve gençler başta olmak üzere daha güvenli ve bilinçli internet kullanımı ve kullanıcı güvenliğinin artırılacağı, engelli genç ve çocukların gün içinde sosyal faaliyet yapabilmelerine imkân verecek şekilde gençlik merkezlerinde ortam oluşturulacağı hedefler arasında sıralanmıştır (GSB, 2017: 14).

Bakanlığın belirlediği tehditler kapsamında oluşturduğu stratejilerin hedef kitlesinin dezavantajlı çocukların üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca bu grupta sayılan çocukların çeşitli faaliyet ve etkinlikler vasıtasıyla suç ve şiddetten uzak tutulması yönünde stratejiler belirlediği görülmektedir.

4.1.2.5. İçişleri Bakanlığının Stratejik Planları

Bakanlığın stratejik planları tehdit/risk, amaç/ hedef ve strateji temaları çerçevesinde analiz edilerek elde edilen bulgular doğrudan açıklamaları ile birlikte Tablo 4.7’de sunulmuştur.

Tablo 4.7: İçişleri Bakanlığının Stratejik Planlarında Tehdit/Hedef/Strateji Temaları

Tema	Açıklama
Tehdit/Risk	Sokakta yaşayan çocuk sayısında yaşanan artış nedeniyle suç oranlarının yükselmesi
Hedef	İç güvenlik hizmetlerini geliştirmek güçlendirmek
Strateji	Çocukların suç işlemelerini önlemeye yönelik koruyucu güvenlik hizmetlerine ağırlık vermek

Kaynak: Nvivo 12 analiz programı ile elde edilen temalardan oluşturulmuştur.

Bakanlığın 2010-2014 Stratejik Planı’nda sokakta yaşayan çocuk sayısında artış nedeniyle suç oranlarının yükselmesi durumu tehdit olarak değerlendirilmiştir. Genel anlamda örgütlü suçlar, uyuşturucu, insan ticareti ve terör suçlarına karşı mücadelenin etkinleştirilmesi amacıyla gerekli idari, hukuki ve fiziki düzenlemelerin yapılmasına devam edileceği, mücadeleciler kuruluşlar arasındaki her türlü iş birliği güçlendirilerek uluslararası iş birliğinin artırılacağı hedefi belirlenirken özel olarak çocukların suç işlemelerini önlemeye yönelik koruyucu güvenlik hizmetlerine ağırlık vermek yönünde strateji belirlenmiştir (İçişleri Bakanlığı, 2009). 2015-2019 Stratejik Planı’nda ise bir önceki dönemde hedef olarak belirlenen ilkelere yer verilmemekle birlikte çocukların suçtan korunmasına yönelik ayrıca bir hedef de belirtilmemiştir.

İçişleri Bakanlığının stratejik planlarında Tablo 4.7’de yer alan temalar çerçevesinde çocuk suçluluğuyla mücadelede alanında sokakta çalışan ve yaşayan çocuklar sorununun ele alındığı belirtilmiş fakat buna yönelik nasıl bir hedef belirlendiği belirtilmemiştir.

4.1.2.6. Milli Eğitim Bakanlığının Stratejik Planları

Bakanlığın stratejik planları tehdit/risk, amaç/ hedef ve strateji temaları çerçevesinde analiz edilerek elde edilen bulgular doğrudan açıklamaları ile birlikte Tablo 4.8’de sunulmuştur.

Tablo 4.8: Millî Eğitim Bakanlığının Stratejik Planlarında Tehdit/Hedef/Strateji Temaları

Tema	Açıklama
Tehdit/Risk	-Zorunlu eğitimden ayrılmaların önlenmesine ilişkin etkili bir izleme ve önleme mekanizmasının yetersizliği - Risk altındaki çocuk sayısının artışı -Eğitim ve öğretime erişimde bölgesel farklılıklar
Hedef	Dezavantajlı gruplar başta olmak üzere, eğitim ve öğretimin her tür ve kademesinde katılım ve tamamlama oranlarını artırmak
Strateji	-Devamsızlık, sınıf tekrarı ve okuldan erken ayrılma nedenlerinin tespiti için araştırmalar yapılması -Okullaşma oranlarının düşük olduğu bölgelerde eğitimin önemi hakkında bilgilendirme çalışmaları yapılması

Kaynak: Nvivo 12 analiz programı ile elde edilen temalardan oluşturulmuştur.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) 2010-2014 Stratejik Planı’nda risk altındaki çocukların sayısındaki artış ve zorunlu öğrenim çağındaki çocukların ve gençlerin mevsimlik gezici ve geçici tarım işçisi olarak çalıştırılmaları nedeniyle eğitim hizmetlerinden yararlanamamaları (MEB, 2009: 61) tehdit olarak kabul edilmiştir. Bu anlamda belirlenen stratejiler arasında dezavantajlı kabul edilen çocukların sayısının ve okullaşma oranlarının tespit edileceği, ayrıca çocuk işçiliği sorununun çözümü kapsamında yapılan çalışmalara ilgili kurum ve kuruluşlarla daha fazla iş birliği yapılarak plan döneminde ağırlık verileceği belirtilmiştir (MEB, 2009: 107). 2015-2019 Stratejik Planı’nda ise yine risk altında olan mevsimlik tarım işçisi olarak çalıştırılan çocukların sayısının artışının tehdit olarak kabul edilmesi durumu (MEB, 2015a: 23) ve dezavantajlı çocuklar başta olmak üzere eğitim ve öğretimin her tür ve

kademesinde katılım ve tamamlama oranlarının artırılması (MEB, 2015a: 31) yine hedef olarak yerini almıştır.

Tablo 4.8’de yer alan temalar çerçevesinde Bakanlığın tehdit olarak tespit ettiği hususların önlenmesi için belirlediği stratejiler hedefleri ile paralellikler göstermekte ve bu yönde eğitime devam konusunda risk altında grup olarak nitelendirilen çocuk işçiliğinin önlenmesine önem verildiği görülmektedir.

4.1.3. Faaliyet Raporlarından Elde Edilen Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde çocuk suçluluğu ile mücadele çerçevesinde aktif rol alan bakanlıkların faaliyet raporları belirlenen temalar doğrultusunda analiz edilmiştir. Her bakanlığın faaliyet raporları ayrı ayrı analiz edilerek çocuk suçluluğunun önlenmesi ve çocuk suçluluğuyla mücadele edilmesi kapsamında hangi yönüne temas ettiği, bakanlıkların uygulama ve faaliyetlerinin bu bağlamda hangi noktalara yöneldiği ve hangi hedef ve/veya hedef kitleye ağırlık verildiğine dair bulgular sunulmuştur.

4.1.3.1. Adalet Bakanlığının Faaliyet Raporları

Bakanlığın faaliyet planlarında öne çıkan hususların yer aldığı temalar Tablo 4.9’da sunulmuştur.

Tablo 4.9: Adalet Bakanlığı Faaliyet Raporlarından Elde Edilen Temalar

Tema	R
Rehabilitasyon/ Psikososyal destek	7
Ceza Adalet Sisteminin İyileştirilmesi	4
İş Birliği/Koordinasyon	4
Eğitim	3
Sosyal Kültürel Faaliyet/Etkinlik	2
Bilgilendirme/Farkındalık Oluşturma	2
Aile Bütünlüğünün Korunması / Aile Destek	2
Toplam	24

Kaynak: Nvivo 12 analiz programı ile elde edilen temalardan oluşturulmuştur.

Bakanlığın faaliyet raporlarında öne çıkan temalar çerçevesindeki faaliyet ve uygulamalardan özellikle infaz kurumlarında kalan çocukların rehabilitasyonu (R-7) üzerinde durulduğu görülmektedir. Örnek ifade aşağıda sunulmuştur:

“Psiko-sosyal servis tarafından yürütülen faaliyetler kapsamında 2014 yılında tutuklu ve hükümlü çocuklarla yapılan bireysel görüşme sayısı 17.480, grup çalışmalarına katılan çocuk sayısı 6.148 olmuştur.” (Adalet Bakanlığı, 2015a: 106)

Stratejik planlarında yer verdiği hedefler doğrultusunda yine ceza adalet sisteminin çocuklara özgü olarak yeniden yapılandırılması yönünde faaliyet gerçekleştirildiği ve aynı zamanda özellikle dezavantajlı çocuklar için gerçekleştirilen ve gerçekleştirilmesi planlanan faaliyetlerde, aşağıda örnek ifadesi verilen iş birliği teması (R-4) ön plana çıkmaktadır:

“Koruyucu hukukun hedef kitlesini toplumun tüm kesimleri oluşturmakla beraber başta çocuklar olmak üzere diğer dezavantajlı gruplar (gençler, engelliler ve yaşlılar) oluşturmaktadır. Koruyucu hukuk öncelikle ilköğretim çağından itibaren hukuk bilincinin verilmesini sağlayacak, toplumda uzlaşma ve diyalog kültürünü yaygınlaştıracaktır. Çalışmalar Milli Eğitim Bakanlığı ve Türkiye Barolar Birliği ile işbirliği içinde yürütülmektedir.” (Adalet Bakanlığı, 2012a: 105)

Tablo 4.9’a göre eğitim teması (R-3) çerçevesinde infaz kurumlarında kalan çocukların eğitimlerine yönelik faaliyetlerin de yer aldığı görülmektedir:

“Eğitim çalışmaları ise, okuma yazma kurslarından, örgün ve yaygın eğitime, sanatsal sosyal ve kültürel çalışmalardan meslek edindirme faaliyetlerine kadar her alanda sürdürülmektedir. Eğitim ve iyileştirme faaliyetleri açısından özellikle çocuk hükümlü ve tutuklularla yürütülen çalışmalara bakıldığında; 2013 yılı içinde I. Kademe Okuma-Yazma Kurslarına katılan sayısı 455, II. Kademe Okuma-Yazma Kurslarına katılan çocuk sayısı 207, Açık İlköğretim Okuluna devam eden çocuk sayısı 323, Açık Öğretim Lisesine devam eden çocuk sayısı 713, Örgün Eğitime devam eden çocuk sayısı 718, İş ve Meslek kurslarına katılan çocuk sayısı 4.896’dır.” (Adalet Bakanlığı, 2014b:106)

Bakanlığın faaliyet planlarının analizinde; çocukların psikososyal açıdan desteklenerek topluma kazandırılmalarına, eğitimlerine devam etmelerinin sağlanmasına ve çocukların aile ile bağlarının kopmaması yönünde faaliyetlere yer verildiği görülmektedir. Bu doğrultuda temaların ceza adalet sistemi ve rehabilitasyon sürecine ağırlık verdiği görülmektedir.

4.1.3.2. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Faaliyet Raporları

Bakanlığın faaliyet planlarında öne çıkan hususların yer aldığı temalar Tablo 4.10’da sunulmuştur.

Tablo 4.10: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Faaliyet Raporlarından Elde Edilen Temalar

Tema	R
Sosyal Hizmet/Sosyal Yardım	16
Aile Bütünlüğünün Korunması / Ailenin Desteklenmesi	13
Psikososyal destek	7
Sokakta Yaşayan/Çalışan Çocuk	5
Eğitim	4
İş Birliği/ Koordinasyon	4
Korumaya Muhtaç Çocuk	3
Bilgilendirme/Farkındalık Oluşturma	3
Sosyal Kültürel Faaliyet/Etkinlik	2
Toplam	57

Kaynak: Nvivo 12 analiz programı ile elde edilen temalardan oluşturulmuştur.

Bakanlığın faaliyet raporlarının analizinde çocuk suçluluğuyla mücadele ve suçluluğun önlenmesi doğrultusunda gerçekleştirilen faaliyetlerden ortaya çıkan temalar çerçevesinde en fazla sosyal hizmet/sosyal yardım (R-16) ve aile (R-13) temalarının yer aldığı görülmektedir:

“Bakanlığımız, son yıllarda hizmet sunumunda yapmış olduğu değişiklikle kuruluş bakım odaklı hizmetler yerine aile yanında bakım odaklı hizmetlere ağırlık ve öncelik vermektedir. Çocukların ailelerinin yanında bakımı ve desteklenmesi amacıyla “Aileye Dönüş ve Aile Yanında Destek Uygulaması” bulunmaktadır. Bu kapsamda uygulamanın başladığı 2005 yılından 2013 yılı sonuna kadar 9.937 korunma kararlı olup kuruluş bakımında olan çocuğumuz, sosyal ve ekonomik destek sağlanarak kurum bakımından aile veya yakınları yanına döndürülmüştür. 2013 yılı itibariyle kuruluş bakımında iken ailesine döndürülmüş olan 4.861 çocuğun ailesi yanında desteklenmesi sağlanmıştır.” (ASPB, 2014: 48)

“Yardımların en önemli fonksiyonu; korunma altına alınmasına esas oluşturacak nedenin ekonomik yoksunluk olması halinde, bu kişilere ve ailelerine kurum bakımı yerine, ekonomik yardım ve diğer destekleyici sosyal hizmet uygulamalarıyla ailenin parçalanmadan bir arada

yaşamısına fırsat sağlamış olmasıdır. 2012 yılında 49.461 kişi bu yardımdan yararlanmış olup yararlananların 48.307'si çocuktur.

Bu kapsamda uygulamanın başladığı 2005 yılından 2012 yılı sonuna kadar 8.861 korunma kararlı çocuğumuz sosyal ve ekonomik destek, eğitim ve danışmanlık hizmeti verilerek kurum bakımından aile veya yakınları yanına döndürülmüştür. 2012 yılı itibariyle korunma altında olan 4.825 çocuk ailesi yanında desteklenmiştir.” (ASPB, 2013a: 42)

Bakanlığın ayrıca sokakta yaşayan/çalışan çocuklara yönelik faaliyetleri de aşağıda sunulan bir örnekle verilmiştir:

“Çocuk ve Gençlik Merkezleri aracılığıyla 2011 yılı sonu itibari ile sokakta yaşayan/çalıştırılan 1.559 kız, 6.865 erkek olmak üzere toplam 8.424 çocuğa hizmet verilmiştir. Bu çocuklardan 2.277'si eğitim ve öğretim sistemi içerisinde desteklenmiş olup; sokaktan ve iş yaşamından çekilen 271 çocuk ile sokakta çalıştırılma riski altında olan 906 çocuk eğitim-öğretim sistemine kazandırılmıştır. 59 çocuk madde bağımlılığı tedavisine yönlendirilerek tedavisi sağlanmıştır. 168 çocuk meslek edindirilerek korumalı işe yerleştirilmiştir. 1.097 çocuğun ailesine sosyal yardım bağlanırken aile bağları zayıf olan 906 çocuk ailesi yanına döndürülmüştür. 5.153 çocuğun sosyokültürel etkinliklere katılımı sağlamıştır.”(ASPB, 2012b: 89)

Tablo 4.10'da yer alan temaların özellikle korunmaya muhtaç çocuklar hedef kitlesine yönelik e aile bütünlüğün korunması ve sosyoekonomik açıdan desteklenmesi üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

4.1.3.3. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Faaliyet Raporları

Bakanlığın faaliyet planlarının analizinde öne çıkan hususların yer aldığı temalar Tablo 4.11'de sunulmuştur.

Tablo 4.11: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Faaliyet Raporlarından Elde Edilen Temalar

Tema	R
Çocuk İşçiliği	6
Eğitim	4
Bilgilendirme/Farkındalık Oluşturma	4
İş Birliği	1
Sokakta Yaşayan/Çalışan Çocuk	1
Toplam	16

Kaynak: Nvivo 12 analiz programı ile elde edilen temalardan oluşturulmuştur.

Faaliyet raporlarında üzerinde en fazla durulan husus stratejik planlarına da paralel olarak çocuk işçiliği konusu olmuştur. Çocuk işçiliğinin önlenmesi/azaltılması amacına yönelik faaliyetlerin çocukların eğitim hayatına kazandırılması ve bu konuda toplumsal anlamda farkındalık oluşturulması amacına yönelik gerçekleştirildiği görülmektedir. Örnek oluşturulması amacıyla faaliyet raporlarında yer alan ifadeler aşağıda sunulmuştur:

“2013 ve 2017 yılları arasında uygulanan proje faaliyetleri kapsamında, yaşları 4-16 arasında değişen 3.000’in üzerinde çocuk doğrudan destek faaliyetlerinden faydalanmış; bu yolla işten çekilmeleri sağlanmış ve/veya işe girişlerinin önüne geçilmiştir. 2017 hasat sezonu süresince ise 1.125 çocuğa ulaşılmış, bu çocuklar içerisinde stratejik müdahale faaliyetleri kapsamında 1.064 çocuğa eğitim hizmetleri sağlanarak işten çekilmeleri sağlanmış ya da işe girişleri engellenmiştir. Geri kalan çocuklar ise diğer hizmetlerden yararlanmıştır. Ayrıca, toplam 1.050 mevsimlik tarım işçisi aileye ulaşılmış; bu aileler içerisinde 330 aileye bireysel danışmanlık sağlanmış, geriye kalan aileler grup danışmanlık ve eğitim faaliyetlerinden faydalanmıştır.” (ÇSGB, 2018: 67)

“ILO Türkiye Temsilciliği ile 2015 teması olan “Çocuk İşçiliğine Hayır Kaliteli Eğitime Evet” teması çerçevesinde 2000’er adet afiş, broşür ve kitap ayrı ayrı bastırılarak 81 ile dağıtımı yapılmıştır. Ayrıca konuya dikkat çekmek amacı ile Bakanlığımız web sayfasının ilk açılışında bir hafta süre ile “12 Haziran Dünya Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Günü” görselinin gösterilmesi sağlanmış, haber ajanslarına yazı yazılarak konuyla ilgili haber ve yayın yapmaları sağlanmıştır.” (ÇSGB, 2016b: 48)

Tablo 4.11’de yer alan temalar çerçevesinde bakanlığın faaliyetlerinin, eğitimin önünde en önemli engeli oluşturan çocuk işçiliğinin önlenmesi noktasında ağırlık kazandığı ayrıca önleme amacına yönelik işbirliği ve farkındalık oluşturulması konusuna önem verdiği görülmektedir.

4.1.3.4. Gençlik ve Spor Bakanlığının Faaliyet Raporları

Bakanlığın faaliyet planlarının analizinde öne çıkan hususların yer aldığı temalar Tablo 4.12’de sunulmuştur.

Tablo 4.12: Gençlik ve Spor Bakanlığı Faaliyet Raporlarından Elde Edilen Temalar

Tema	R
Sosyal/Kültürel/Sportif Faaliyet/Etkinlik	5
Rehabilitasyon/Psikososyal Destek	3
Toplam	8

Kaynak: Nvivo 12 analiz programı ile elde edilen temalardan oluşturulmuştur.

Bakanlığın faaliyet raporları analiz edildiğinde sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler ve çocukların psikososyal açıdan desteklenmesi yönünde uygulamalarına ağırlık verildiği görülmektedir. Her iki tema için örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

“Sporu Türkiye’nin dezavantajlı bölgelerinde sosyal içermeyi artırmaya yönelik olarak kullanmak, gençlerin ve çocukların bedensel ve ruhsal gelişimlerine katkıda bulunmak ve spor ve sportif faaliyetler yoluyla gençlerde güven duygusunun inşa edilmesi ile gençlerin toplumsal değerleri kazanmalarına yardımcı olmaktır. Bu amaçlar doğrultusunda, Batman, Şanlıurfa ve Diyarbakır’daki gençlerin spor yoluyla toplumsal yaşama etkin bir şekilde katılmalarını sağlamak hedeflenmiştir. Güneydoğu Anadolu’nun pilot bölgelerindeki çocuk ve gençlerin sosyal içerilmesini sağlamak ve toplumla bağlarını güçlendirmek adına destekleyici eğitim fırsatlarıyla toplam 8.000 gence ulaşılması amaçlanmıştır. Diyarbakır, Batman ve Şanlıurfa illerinde projeye özgü bir “Eğitici Eğitimi”nden geçen 400 adet öğretmen, gönüllüler ve uzmanlar gençlere eğitim vererek katkı sağlamıştır.” (GSB, 2016: 69-70)

“Suç işleyen gençlerin topluma kazandırılması ve gençlerin suç davranışına yönelmelerinin önlenmesi doğrultusunda suç potansiyeli yüksek genç bireylerin ihtiyaçları için psiko-sosyal destek hizmetinin verilmesi yönünde çalışmaları artırmak amacıyla Sincan İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı

okullarda görevli öğretmenlerin disipline sevk edilmiş öğrencilerden kurmuş oldukları tiyatro ekibi, Bakanlığımız Konferans Salonunda ve yine okullarında disipline sevk edilmiş öğrenciler ile ailelerine interaktif drama tekniklerini kullanarak 2014'ün Ocak ve Şubat aylarında 2 rehberlik gösterisi sunmuşlardır. Gösterileri toplam 1.000 öğrenci ve 200 veli izlemiştir.”(GSB, 2015a: 109)

4.1.3.5. İşçileri Bakanlığının Faaliyet Raporları

Bakanlığın faaliyet planlarının analizinde öne çıkan hususların yer aldığı temalar Tablo 4.13’te sunulmuştur.

Tablo 4.13: İşçileri Bakanlığı Faaliyet Raporlarından Elde Edilen Temalar

Tema	R
Eğitim	2
İş Birliği	1
Çocuk İşçiliği	1
Sosyal/kültürel Faaliyet/etkinlik	1
Toplam	5

Kaynak: Nvivo 12 analiz programı ile elde edilen temalardan oluşturulmuştur.

Bakanlık faaliyet raporları analiz edildiğinde Tablo 4.13’te görüldüğü şekilde sınırlı olmakla beraber çocuklara yönelik eğitim, iş birliği, çocuk işçiliği yönündeki temaların yer aldığı görülmektedir:

“Okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması amacıyla öğretmen ve fiziki altyapı ihtiyacı karşılanacak, eğitim hizmetleri çeşitlendirilecek, toplumsal farkındalık düzeyi yükseltilecek, erken çocukluk ve ebeveyn eğitimleri artırılacaktır. Çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi için ideal ortam olan aileye yönelik eğitici programlar yaygınlaştırılacaktır.

Yoksulluk ve sosyal dışlanmanın önlenmesine yönelik politikaların uygulanmasında ve bunlara yönelik eğitim, barınma ve istihdam gibi hizmetlerde, merkezi idare ve mahalli idareler ile sivil toplum kuruluşları başta olmak üzere tüm kesimlerin koordineli bir şekilde çalışması sağlanacaktır.

Özellikle kırsal kesimdeki kız çocuklarının, özürliülerin ve düşük gelirli ailelerin çocuklarının eğitim ihtiyaçlarının karşılanması desteklenerek bu kesimlerin eğitime erişimleri kolaylaştırılacaktır. Ayrıca, çocuk işçiliğini önleyecek tedbirler alınacak ve etkili bir şekilde uygulanacaktır.” (İşçileri Bakanlığı, 2011: 35)

Temaların yukarıda verilen ifadelerinde bakanlığın faaliyetlerini belirleyen çerçeveden daha çok hedeflerine yönelik açıklamalar olduğu görülmektedir. Faaliyet/etkinlik kapsamında ise yapılan proje bilgileri yer almaktadır.

4.1.3.6. Milli Eğitim Bakanlığının Faaliyet Raporları

Bakanlığın faaliyet planlarının analizinde öne çıkan hususların yer aldığı temalar Tablo 4.14’te sunulmuştur.

Tablo 4.14: Milli Eğitim Bakanlığı Faaliyet Raporlarından Elde Edilen Temalar

Tema	R
Eğitim	7
Aile Bütünlüğünün Korunması / Ailenin Desteklenmesi	4
Bilgilendirme/Farkındalık Oluşturma	2
Rehabilitasyon/Psikososyal Destek	1
Toplam	14

Kaynak: Nvivo 12 analiz programı ile elde edilen temalardan oluşturulmuştur.

Bakanlığın faaliyet raporlarında okul terkleri ve eğitimin kalitesinin artırılması yönündeki faaliyetleri içeren eğitim temasına (R-7) yer verdiği görülmektedir:

“Okul terklerinin ve öğrenci barınma sorunlarının en aza indirilmesine, güvenli eğitim ortamlarının sağlanmasına, kadın ve çocukların da içerisinde yer aldığı dezavantajlı kesimlerin eğitimden azami derecede faydalanmasına yönelik faaliyetlere aksatılmadan devam edilmektedir. Eğitim ve öğretimde niteliğin yükseltilmesi, bölgeler arasındaki nitelik ve nicelik farklılıklarının giderilerek fırsat ve imkân eşitliğinin sağlanması, çağ nüfusu içindeki herkese öğrenim hakkının kullandırılması ve kaynakların rasyonel olarak kullanılması yönündeki çalışmalar sürdürülmektedir.” (MEB, 2016: 39)

Çocuğun eğitiminin yanı sıra ailenin desteklenmesi ve eğitilmesi yönünde aile temasına da vurgu yapıldığı görülmektedir:

“Yaygın Eğitim kurumlarında anne-babalara çocuklarının gelişimini desteklemek amacıyla çeşitli Aile Eğitimi Programları uygulanmaktadır. Bakanlığımızca uygulamaya konulan “Aile Eğitimi Kurs Programı (0-18 Yaş Çocuğu Olan Ailelere)” kapsamında 206.354 aile ve çocuğa eğitim verilmiştir.” (MEB, 2016: 58)

Bakanlığın ayrıca zararlı alışkanlıklara karşı çocukları bilinçlendirmek ve farkındalık artırma amacına yönelik faaliyetlere de yer verildiği görülmektedir:

“2016-2018 Türkiye Bağımlılıkla Mücadele Programı (TBM) kapsamında sağlıklı yaşam, alkol, tütün, madde ve teknoloji bağımlılığına ilişkin olarak 10.445.227 öğrencinin, 1.889.146 velinin, 650.819 öğretmenin eğitim alması sağlanmıştır.” (MEB, 2018: 213)

4.1.4. Strateji Belgeleri ve Ulusal Eylem Planlarından Elde Edilen Bulgular

Çocukların korunması, suça sürükleyen etkenlerin ortadan kaldırılması, risk altındaki grup olarak adlandırılan çocuk işçiler ile sokakta yaşayan/çalışan çocukların suça sürüklenmelerinin önlemesi ve dezavantajlarının ortadan kaldırılmasına yönelik kurumların hazırladıkları strateji ve ulusal eylem planları analiz edilerek Tablo 4.15’te yer alan temalar elde edilmiştir.

Tablo 4.15: Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planlarından Elde Edilen Temalar

Tema	R
Ailenin Desteklenmesi	17
Sokakta Yaşayan/ Çalışan Çocuk	13
Eğitim	12
Çocuk İşçiliği	9
Çocuk Koruma	8
İş Birliği/ Koordinasyon	8
Çocuk Suçluluğu	7
Farkındalık/ Duyarlılık	5
Çocuk Refahı	3
Toplam	82

Kaynak: Nvivo 12 analiz programı ile elde edilen temalardan oluşturulmuştur.

Belgelerin analiz neticesine göre çoğunlukla diğer politika belgelerinde olduğu gibi ailenin bütünlüğünün korunması, ailenin desteklenmesi ve çocuk konusunda bilinçlendirilmesi çerçevesinde ailenin önemi ön plana çıkmıştır. Bu durum şu ifade ile özetlenebilir:

“Sosyal Ekonomik Destek Hizmeti uygulamaları ile ailenin ve çocuğun korunması konusu, üzerinde hassasiyetle durulması gereken öncelikli bir sosyal hizmet uygulamasıdır. Bu hizmet modeli ile, salt ekonomik yetersizlikten kaynaklanan nedenlerden dolayı çocukların kurum bakımına alınmasının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Özellikle ailelerin desteklenerek aile bütünlüğünün korunması ve çocuğun aile ortamında sağlıklı bir birey olarak yetiştirilmesi Bakanlığın genel politikası olup bu anlayış çocuk politikasının da temelini oluşturmaktadır.” (ÇSGB, 2017b: 41)

“Bölgesel farklılıkların azaltılması için dezavantajlı ailelerin yaşadığı mahalle ve bölgelerde bulunan okullara, bütçe imkanları dahilinde daha fazla kaynak aktarımı sağlanarak, bu okulların donanımı arttırılacaktır. Böylece çocukların yaşadıkları aile ve ortamdan kaynaklanan dezavantajlar telafi edilecektir.” (ASPB, 2013b: 50)

Strateji ve eylem planlarının bu anlamda çoğunlukla dezavantajlı ve riskli grupta yer alan herhangi bir sektörde veya sokakta çalışan ve sokakta yaşayan çocukları kapsadığı görülmektedir:

“Sokakta yaşayan, sokakta çalışan, zorla çalıştırılan, dilendirilen çocuklar, ekonomik olarak dezavantajlı ailelere mensup çocuklar, anne ve/veya babası olmayan çocuklar, bakım ya da infaz kurumlarında bulunan çocuklar, göçmen ve sığınmacı ailelerin çocukları diğer çocuklara göre daha yüksek oranda şiddete maruz kalma riski ve şiddetten daha fazla etkilenme riski ile karşı karşıyadırlar. Çocuğa yönelik şiddet konusu ve bunu önleme uygulamaları geliştirilirken dezavantajlı durumdaki bu çocukların münhasıran değerlendirmeye tabi tutulmalarında yarar vardır.” (MEB, 2015c: 5)

“2012 Nisan sonu itibarıyla 39 çocuk ve gençlik merkezinde sokakta yaşayan ve çalışan 8.828 çocuğa rehabilitasyon ve topluma yeniden kazandırmaya yönelik hizmet verilmiştir. Çocuk ve gençlik merkezlerinde çocukların sokağa yönelmesini önlemek amacıyla barınma, eğitim ve rehabilitasyon imkanları geliştirilerek topluma yeniden kazandırılmaları için çalışmalar sürdürülmekte olup ilgili sektörlerin işbirliğinde yürütülen bu hizmetlerin daha etkin hale getirilmesi gerekmektedir.” (ASPB, 2013b: 17)

Bu faktörlerin dışında ise genel anlamda çocukların korunması ve çocuk refahına yönelik strateji ve eylemlere yer verildiği de görülmektedir. Bu doğrultuda özellikle, tüm politika belgelerinde olduğu gibi çocukların risklerden uzak tutulması ve sağlıklı gelişim dönemleri yaşayabilmeleri yönünde gerekli görülen eğitim teması yine ilk sıralarda yer almaktadır:

“Çocukluk döneminde sağlıklı gelişimi olumsuz etkileyen risklere maruz kalmak, gelişimde geri dönülemeyecek etkiler bırakmaktadır. Özellikle karşı karşıya kalınan riskler yüzünden kaçırılan olumlu gelişim fırsatları (ör.

eğitimini tamamlama gibi) bir daha yakalanamayacağı için çocuğun hem bugününü hem de yarınlarını olumsuz etkilemektedir.” (Adalet Bakanlığı, 2011b: 1)

“Çalışan çocuklar çoğu zaman okula devam edememekte, hem çalışıp hem okula giden çocuklar ise okulda yeteri kadar başarı gösteremeyerek zorunlu eğitimlerini yarıda bırakmaktadır. Dolayısıyla gelecekte çalışma yaşamları için gerekli donanımdan yoksun kalmaktadırlar.” (ÇSGB, 2017b: 14)

Strateji belgesi ve ulusal eylem planlarının temel amaç ve hedefleri Tablo 4.16’da sunulmuştur. Ayrıca her belge ayrı ayrı olmak üzere değerlendirilmiştir.

Tablo 4.16: Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planları Hedefleri

STRATEJİ BELGESİ VE EYLEM PLANI	İLGİLİ KURUM	TEMEL AMAÇ/ HEDEF
Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	“Sokakta Çalışma”, “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Ağır ve Tehlikeli İşlerde Çalışma” ve “Aile İşleri Dışında, Ücret Karşılığı Gezici ve Geçici Tarım İşlerinde Çalışma” olarak belirlenen çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerini önlemek
Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Strateji Belgesi	Adalet Bakanlığı	Çocuk koruma sistemi içindeki kurumlar arasında işbirliğini güçlendirilmesi, erken uyarı sisteminin geliştirilmesi, önleyici hizmetlerin yaygınlaştırılması ve koruyucu ve destekleyici alternatif tedbir kararlarının etkin bir şekilde uygulanması
Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi Strateji ve Eylem Planı	Millî Eğitim Bakanlığı	Genel olarak “çocuğa yönelik şiddet” ve özel olarak da “eğitim ortamlarında şiddet” olgularıyla etkin bir mücadele sağlanması ve bu amaçla devletin farklı kurumlarının iş birliği ve koordinasyonunu ve sivil toplumun katkısını birleştiren bir yapının oluşturulması
Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi	Gençlik ve Spor Bakanlığı	Çocukların ve gençlerin beklenti ve endişelerini tespit etmek, kişisel ve sosyal gelişimlerini desteklemek, çocuk ve gençlerle çalışma yapan kurum ve kuruluşlarla iş birliğini ve koordinasyonu sağlamak
Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	Ülke ölçeğinde bütün çocukların refahını sağlamayı, yaşam kalitesini yükseltmeyi ve yaşama, gelişme, korunma, katılım gibi temel haklarını en üst düzeyde yaşayabilmelerini sağlamak

Kaynak: Tablo, yazar tarafından Strateji Belgesi ve Eylem Planlarından yararlanılarak oluşturulmuştur.

4.1.4.1. Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı

Çocuk suçluluğunu doğrudan olmasa bile dolaylı açıdan etkileyen iş hayatının olumsuz etkenleri daha önceki bölümlerde ifade edilmekle beraber çocuğun eğitim hayatına devam edememesi başta olmak üzere herhangi bir sektörde veya sokakta çalışmasının hayatının bütününe olumsuz anlamda etki ettiği açıktır. Bu doğrultuda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Ulusal Programı çocuk işçiliğinin önlenmesi veya azaltılması yönünde önemli bir uygulama olarak kabul edilebilir.

Program belgesi incelendiğinde Türkiye’de yaklaşık 890 bin çocuk işçi bulunduğu ve bu çocukların yaklaşık %70’inin ailesinin gelirine yardımcı olmak amacıyla çalıştığının belirtildiği görülmüştür. Ayrıca Türkiye’deki çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri “Sokakta Çalışma”, “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Ağır ve Tehlikeli İşlerde Çalışma” ve “Aile İşleri Dışında, Ücret Karşılığı Gezici ve Geçici Tarım İşlerinde Çalışma” olarak ifade edilmiştir. Ayrıca ILO ve UNICEF’in çocuk işçiliği tanımlarına da yer verilmiştir; ILO’ya göre çocuk işçiliği “çocukları çocukluklarını yaşamaktan alıkoyan, potansiyellerini ve saygınlıklarını eksiltен, fiziksel ve zihinsel gelişimlerine zarar verici işlerde istihdam edilmesi” olarak ifade edilmektedir. Bununla beraber (UNICEF), çocuk işçiliğini “çocuğun yaşına ve işin türüne bağlı olarak, minimum çalışma saatini aşan ve çocuğa zararlı olan iş” olarak tanımlamıştır (ÇSGB, 2017b, 13).

Sosyal ve ekonomik durum analizleri; 1994, 1999, 2006 ve 2012 yıllarında yapılmış olan çocuk iş gücü araştırmaları, Türkiye’de çocuk işçiliğini önlemeye yönelik yürütülen projelerden elde edilen veriler ve iş müfettişlerinin saha araştırmalarının sonuçlarına dayanarak çocuk işçiliğinin temel nedenleri konusunda; “Çocuk işçiliği sorunu, çok nedenli ve çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Çocuk işçiliğine sebep olan faktörlerin hepsi birbiri ile yakından ilişkilidir. Bu faktörlerin başında yoksulluk ve işsizlik gelmektedir. Ebeveynlerin işsizliği ve yetersiz hane halkı geliri, çocukların çalışmalarına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra, gelir kaynakları kıt olan ailelerin çocuklarını okula göndermekten kaçınması ve eğitimsizliği çocuk işçiliği sonucunu doğurmaktadır.” ifadesine yer verilmiştir. Ayrıca çocukların eğitim hizmetlerine erişmemesi, kırdan kente göç, mevzuattan kaynaklanan eksiklikler ve etkin olarak uygulanamaması, işverenlerin çocuk iş gücü

talebi ve diğerk ülkelerde yaşanan iç karışıklar nedeniyle yaşanan düzensiz göç temel nedenler arasında sayılmıştır (ÇSGB, 2017b, 13-17).

Programın öncelikli hedef grubu ise çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri olarak kabul edilen sokakta çalışan, küçük ve orta ölçekli işletmelerde ağır ve tehlikeli işlerde çalışan ve tarımda aile işleri dışında, ücret karşılığı gezici ve geçici tarım işlerinde çalışan çocuklar olarak belirlenmiştir (ÇSGB, 2017b: 32-33). Programın temel hedefi ise “çocukların çalışma yaşamına girmesinde temel nedenleri oluşturan yoksulluğun ortadan kaldırılması, eğitimin kalitesinin ve ulaşılabilirliğinin artırılması, toplumsal bilinç ve duyarlılığın geliştirilmesi ve geniş kapsamlı tedbirlerle başta en kötü biçimleri olmak üzere çocuk işçiliğinin yedi yıllık bir zaman periyodu (ilgili kamu kurum ve kuruluşları, sosyal taraflar ve uluslararası kuruluşların görüşleri doğrultusunda 2017-2023 dönemi) içinde önlenmesi” olarak açıklanmıştır (ÇSGB, 2017b: 57).

Belirlenen temel hedeflerin gerçekleştirilmesi için alınacak tedbir ve gerçekleştirilecek uygulamalar ise hukuki düzenlemeler ile mevzuatın uygulanması ve güncellenmesi, mevcut kurumsal yapıların güçlendirilmesi ve yeni kurumsal yapıların oluşturulması, farkındalığın artırılması, sosyal tarafların ve toplumun katılımının sağlanması, eğitim ve iyileştirme, yoksulluğun giderilmesi ve sosyal koruma ve sosyal güvenlik ağının genişletilmesi olarak belirlenmiştir (ÇSGB, 2017b: 58-59).

4.1.4.2. Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Strateji Belgesi

Çocuk adalet sisteminin işleyişi yönüne ağırlık veren strateji belgesinde özellikle 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile öngörülen çocuk koruma mekanizmasının korunmaya muhtaç ve suça sürüklenen çocuklar açısından önleyici sistem ve müdahale sistemi olarak geniş bir alana sahip olduğu, bu yüzden kurumlarla iş birliği ve koordinasyonun önemi üzerinde durulmaktadır. Bu doğrultuda önleme çalışmalarına ağırlık verilmesi erken uyarı sisteminin işleyişinin etkinliğinin artırılması, gerek olması durumunda müdahale sisteminin devreye girmesi yönünde yapılacak çalışmalar ve hizmetlerin eş güdümlü olması ve koordinasyonun

sağlanması için merkez, il ve ilçe düzeyinde koordinasyon merkezlerini düzenlenmesi ve sorumluluklarını içermektedir (Adalet Bakanlığı, 2011b: 11).

Söz konusu belge; genel olarak çocuk koruma sistemi içindeki kurumlar arasında iş birliğini güçlendirilmesi, erken uyarı sisteminin geliştirilmesi, önleyici hizmetlerin yaygınlaştırılması ve koruyucu ve destekleyici alternatif tedbir kararlarının etkin bir şekilde uygulanması amacıyla kurumlar arası iş birliğinin güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılması için önerilen hususları içermektedir. Bu doğrultuda belirlenen temel stratejik amaçlar, önleme odaklı adalet sistemi modelinin oluşturulması, riskleri gerçekleşmeden fark edecek erken uyarı sisteminin kurulması, koruyucu ve destekleyici tedbirlerin etkinliğinin sağlanması, koordinasyon merkezlerinin etkili şekilde çalışmasının sağlanmasıdır (Adalet Bakanlığı, 2011b: 20). Stratejik amaçların gerçekleştirilmesi için hazırlanan eylem planında kurumların görev ve sorumlukları çerçevesinde ne kadar süre içinde ve ne kadar bütçe ile belirlenen hedefi gerçekleştirileceği yönünde plan oluşturularak denetiminin sağlanacağı hususuna yer verilmiştir.

4.1.4.3. Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi Strateji ve Eylem Planı

Şiddet, çocuğun bedensel ve ruhsal gelişimine önemli ölçüde zarar veren hatta sistemli şekilde uygulanması neticesinde çocukta davranış bozukluklarına neden olan etkenlerin başında sayılmaktadır. Özellikle ailede ve eğitim kurumlarında yaşanan şiddetin olumsuz etkisinin de daha büyük olması beklenir. Bu anlamda Millî Eğitim Bakanlığının şiddetin önlenmesi yönünde gerçekleştirdiği bu eylem planı; çocuğun gelişim sağlığı ve dolaylı veya doğrudan suçluluktan korunması, uzak tutulması adına önemli bir belge olarak değerlendirilebilir.

Aile ve ev ortamı, okul ve eğitim ortamları, bakım kurum ve kuruluşları, ceza infaz kurumları, iş ve çalışma ortamları çocukların en fazla şiddete maruz kaldığı ortamlar olarak sıralanmıştır (MEB, 2015c: 8). Bu doğrultuda “fiziksel ve zihinsel engelli çocuklar, sokakta yaşayan, sokakta çalışan, zorla çalıştırılan, dilendirilen çocuklar, ekonomik olarak dezavantajlı ailelere mensup çocuklar, anne ve/veya babası olmayan çocuklar, bakım kuruluşlarında ya da infaz kurumlarında bulunan çocuklar, göçmen ve sığınmacı ailelerin çocukları”nın diğer çocuklara göre daha

yüksek oranda şiddete maruz kalma ve şiddetten daha fazla etkilenme riski olduğu ifade edilmiştir (MEB, 2015c: 5). Çocuğa yönelik şiddeti önleme uygulamalarını geliştirirken dezavantajlı olan bu çocukların özel bir değerlendirmeye tabi tutulmaları gerektiği belirtilmiştir. Bu doğrultuda strateji belgesinin temel amacı; önemli sosyal sorun kabul edilen genel olarak “çocuğa yönelik şiddet” ve özel olarak da “eğitim ortamlarında şiddet” olgularıyla etkin bir mücadele sağlanması ve bu amaçla devletin farklı kurumlarının iş birliği ve koordinasyonunu ve sivil toplumun katkısını birleştiren bir yapının oluşturulması olarak ifade edilebilir.

Çocuğa yönelik şiddetle mücadelede, 2012 yılı BM Çocuk Hakları Komitesinin Türkiye’ye ilişkin gözlem ve tavsiye raporunda “Çocuğa yönelik şiddet olayları ile veri toplanması ve yine çocuklara yönelik her türlü şiddetin önlenmesi için kapsamlı ulusal bir stratejinin geliştirilmesi ve bir sonraki periyodik raporunda tavsiyelerin uygulanması konusunda bilgi sağlanması” yönündeki ifadelere yer verilmesi bu konuda dikkat çeken bir hususu oluşturmaktadır.

Belirlenen beş temel stratejik amaç ise veri toplama ve risk değerlendirme, okulların güvenliklerinin artırılması, öğrencilerde şiddet ve korunmaya ilişkin farkındalığın artırılması, öğretmen ve kurum yöneticilerinin farkındalığının artırılması ve mücadele kapasitelerinin geliştirilmesi, ailelerinin şiddete ilişkin bilgi ve farkındalık düzeylerinin artırılması olarak belirlenmiştir (MEB, 2015c: 30). Bu amaçlar doğrultusunda oluşturulan eylem planı çerçevesinde gerçekleştirilmesi öngörülen faaliyet ve etkinlikler ise şiddet kayıt formlarının tutulması okul, il ve ilçe şiddet risk haritalarının oluşturulması, şiddetle ilgili önde gelen çalışmalardan e-kütüphane oluşturulması, okulların sosyal, kültürel, bilimsel, sportif ve sanatsal faaliyetlerinin desteklenerek cazibe merkezi hâline getirilmesi, öğrenci ve ailelere bilgilendirici seminerlerin düzenlenmesi, gezi etkinliklerinin düzenlenmesi, rehberlik hizmetlerinin etkinliğinin artırılması, bilgilendirici materyal olarak afiş, broşür ve poster hazırlanması gibi faaliyetlerden oluşmaktadır.

4.1.4.4. Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi

Sporun çocuklar ve gençler üzerindeki olumlu etkileri göz ardı edilemez bir gerçektir. Fiziksel gelişiminin sağlıklı olmasının yanı sıra çocukların daha güvenli,

bağımsız ve kendini kontrol edebilen bir kişilik kazanmasında, gelişim döneminde olması itibari ile yaşadığı gerilim ve anksiyete ile mücadele etmesinde önemli katkıları olduğu bilinmektedir (Baltacı, 2008: 8). Ayrıca olumsuz davranış kazanması yönüne önemli etkisi olduğu belirtilen boş zamanlarını değerlendirme konusunda da etkisi açıktır. Bu doğrultuda Gençlik ve Spor Bakanlığı Politika Belgesi'nde; sporu ön plana çıkaran politikaların çocukların ve gençlerin toplumsal yapının her alanına etkin bireyler olarak katılımı ve sahip oldukları beceri ve yeteneklerinin ortaya çıkarılması için vazgeçilmez bir unsur olduğu, bunun yanında istismar ve ihmalden koruyan araçlar bütünü olduğu vurgulanmıştır (GSB, 2013: 8). Gençlik tanımını ve politikanın hedef grubunu ise ülke şartları doğrultusunda 14-29 yaş aralığı olarak belirlemiştir.

Politikanın temel amaçlarını ise çocukların ve gençlerin beklenti ve endişelerini tespit etmek, kişisel ve sosyal gelişimlerini desteklemek, çocuk ve gençlerle çalışma yapan kurum ve kuruluşlarla iş birliğini ve koordinasyonu sağlamak olarak belirlemiştir (GSB, 2013: 5). Özellikle dezavantajlı bireylere yer verilen belgede, dezavantajlı bireyler; “zihinsel veya fiziksel engelliler, madde bağımlıları, sokak çocukları, istismar edilen bireyler, sorunlu ailelerde yaşayan kişiler, asosyal ve diğer sosyal uyumsuzlar, suça bulaşmışlar, işsizler, ekonomik anlamda alt gelir seviyesindeki bireyler, eğitim imkânlarından yararlanamayan kişiler” olarak belirtilmiştir (GSB, 2013: 18).

Dezavantajlı kabul edilen, suça sürüklenen çocukların/gençlerin topluma kazandırılması ve suça yönelmelerinin önlenmesi için belirlenen hedefler ise şu şekilde belirtilmiştir (GSB, 2013: 20):

- “Suç işlemeye yönelme nedenlerine ilişkin bilimsel araştırmaları yapılmasını sağlamak
- Suç potansiyeli yüksek bireylerin tespiti ve ihtiyaçları doğrultusunda psikososyal destek hizmetinin verilmesi yönünde çalışmaları arttırmak.
- Suça yönelmelerine neden olabilecek mekânların rehabilitasyonunu sağlamak
- Suça yönelen gençlerin etkili bir biçimde rehabilite edilmesini sağlamak
- Hüküm giymiş gençlerin tahliye sonrası eğitimlerine devam etmeleri konusunda çalışmalar yapmak”

Sokakta yaşayan, çalışan çocuk ve gençlere yönelik araştırmaların yapılması, onları sokağa iten nedenlerin ortadan kaldırılması yönünde projelerin yapılması,

eğitim imkânlarına erişimlerini kolaylaştıracak ve suça yönelmelerini engelleyecek tedbirlerin alınması yönünde hedefler belirlenmiştir (GSB, 2013: 20).

4.1.4.5. Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı

Aile ve sosyal Politikalar Bakanlığının hazırlamış olduğu strateji ve eylem planının temel hedefi; ülke ölçeğinde bütün çocukların refahını sağlamayı, yaşam kalitesini yükseltmeyi ve yaşama, gelişme, korunma, katılım gibi temel haklarını en üst düzeyde yaşayabilmelerini sağlamak olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda oluşturulan eylemlerinin öncelikli hedefleri ise çocukların sosyal, bilişsel ve fiziksel açıdan sağlıklı gelişimleri için en uygun ortamların sağlanması; sağlık, eğitim ve sosyal katılım açısından refah düzeyinin iyileştirilmesi ve çocuk mağdur olmadan risk faktörlerinin tespit edilerek ihtiyaç duyduğu koruyucu ve önleyici müdahalelerin zamanında ve yeterli düzeyde verilmesini sağlayan bir sistemin oluşturulmasıdır (ASPB, 2013b: 9). Belirlenen hedeflere ulaşılabilmesi için öngörülen temel stratejik amaçlar ise şu şekilde belirlenmiştir (ASPB, 2013b: 40):

1. *“Çocuğa saygıyı ve çocuk hakları kültürünü geliştirmek*
2. *Çocuk haklarına ilişkin karar süreçlerine bütün çocukların katılımını sağlamak*
3. *Çocuğun doğduğu, büyüdüğü ve yetiştiği ortamını korumak ve fiziksel çevreyi iyileştirmek*
4. *Çocuk hakları kültürü çerçevesinde eğitim politika ve programları geliştirmek*
5. *Sağlık hizmetlerini geliştirmek*
6. *Aileye ve çocuğa yönelik destek ve özel koruma hizmetlerini geliştirmek*
7. *Çocuk adalet sistemini iyileştirmek*
8. *Çocuk dostu bir medya oluşturmak*
9. *Etkin bir denetleme, izleme ve değerlendirme sistemi kurmak.”*

Stratejik amaçların gerçekleştirilmesi yönünde hazırlanan eylem planında ise öngörülen ve öne çıkan faaliyet ve uygulamalar ise çocuklarla ilgili mevzuatın gözden geçirilerek çocuk haklarını ihlal ettiği tespit edilenlerin revize edilmesi, çocuklarla çalışan tüm meslek gruplarına eğitimlerin verilmesi, çocuk haklarını tanıtmaya yönelik kamu spotlarının hazırlanması; çalıştay, toplantı ve seminer düzenlenmesi, çocukların katılım haklarını sağlayan yapı ve mekanizmaların desteklenmesi, dezavantajlı bölgelerde ailelere sağlanan yardımın desteklenmesi, eğitimde her türlü şiddetin önlenmesi, sokakta yaşayan çocukların aileye dönüşünün

sağlanması, çocuk işçiliği izleme birimlerinin oluşturulması, çocuk mahkeme sayısının artırılması olarak sıralanmıştır (ASPB, 2013b). Bu doğrultuda tüm uygulama ve faaliyetlerin hangi kurum tarafından ne kadar süre ile gerçekleştirileceğinin belirtildiği eylem planında performans göstergelerinin de ne şekilde olacağına yer vermesi açısından takip ve izlemesinin de etkili olacağı söylenebilir.

4.1.5. Projelerden Elde Edilen Bulgular

Çocuk suçluluğu ile mücadele kapsamında rol alan bakanlıkların projeleri analiz edildiğinde ortaya çıkan temalar tablo 4.17’de sunulmuştur.

Tablo 4.17: Projelerden Elde Edilen Temalar

Tema	R
Çocuk Koruma	5
Tutuklu/hükümlü çocuk	3
Dezavantajlı çocuklar	3
Korunmaya muhtaç çocuklar	1
Çocuk işçi	1
Okullaşma/ eğitim	1
Sokakta yaşayan/ çalışan çocuk	-
Toplam	14

Kaynak: Nvivo 12 analiz programı ile elde edilen temalardan oluşturulmuştur.

Proje temalarında en fazla vurgu yapılan hususun çocuk koruma temasına (R-5) yapıldığı görülmektedir. Bu kapsamda projelerin amaçlarına yönelik olarak örnek ifade şu şekildedir:

“Kültürel ve ortak değerlerimizin paylaşılması kardeşlik bağının güçlendirilmesi suretiyle çocuklarımızın terör örgütlerinin istismarından ve kötü alışkanlıklardan uzak tutulması amaçlanmaktadır.” (İçişleri Bakanlığı, 2017b: 2)

“Çocuklarımızın refahı için, fiziksel, duygusal, sözel ve psikolojik her türlü şiddetten korunmasına katkıda bulunmak amaçlanmaktadır.” (MEB, 2013b: 2)

“Ülkemizde çocukların karşı karşıya kaldığı şiddet, ihmal, istismar, madde bağımlılığı vb. risk faktörlerinin belirlenmesi ve risk haritasının çıkarılarak koruyucu müdahale yöntemlerinin geliştirilmesi; çocukların aile sistemi içinde güçlendirilmesi ve risk faktörlerine karşı dayanıklı ve duyarlı nesiller yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.” (ASPB, 2015: 42)

Önemli görülen bir diğer husus ise Tablo 4.17’de görüldüğü üzere projelerde suça sürüklenen ve tutuklu/hükümlü çocukları kapsamasıdır:

“Türkiye’deki çocuk adaleti sisteminin verimliliğinin ve etkililiğinin artırılması ve denetimli serbestlik hizmetlerinden faydalanan çocukların topluma yeniden kazandırılması amacıyla çocuklara yönelik AB standartlarına uygun, etkili ve ölçülebilir destekleyici hizmetlerinin geliştirilmesi yanı sıra risk ve ihtiyaç değerlendirme araçları oluşturulması hedeflenmektedir. Nihai faydalanıcılar adalet sistemi içerisindeki çocuklar ve aileleridir.” (Adalet Bakanlığı, 2015b: 2)

Projelerde yine dezavantajlı çocuklara yer verildiği görülmektedir:

“Dezavantajlı çocuk ve gençler için sosyal koruma ve destek sağlanarak sosyal yaşama dahil edilmeleri, güvenli yaşama dolaylı olarak etki eden sosyal yoksunluklarının azaltılması amaçlanmaktadır.” (İçişleri Bakanlığı, 2012b: 1)

Projelerin genel anlamda amaç ve faaliyetlerinin yer aldığı Tablo 4.18 ve Tablo 4.19’da projelerin kapsamı daha detaylı olarak aşağıda verilmiştir. Bu bağlamda projeler 2010 yılı ve sonrası olarak belirlenip devam eden ve tamamlanan projeler olmak iki ayrı tablo üzerinde açıklanmıştır.

Tablo 4.18: Bakanlıkların Tamamlanan Projeleri Amaç/Faaliyetleri

PROJE	İLGİLİ KURUM	AMAÇ / FAALİYET
Kız Çocuklarının Okullaşma Oranlarının Artırılması Projesi	Millî Eğitim Bakanlığı (2010-2013)	Ortaöğretimde ve mesleki eğitimdeki özellikle kız çocuklarının okullaşma oranlarının artırılması, okul terk oranlarının azaltılması amacıyla tespit, rehberlik ve teşvik programları gerçekleştirilmiştir. Yaklaşık 4.700 kız çocuğunun okula devamı ve kaydı sağlanmıştır.
Çocuklar İçin Adalet Projesi	Adalet Bakanlığı (2012-2014)	Çocuklar hakkında verilen koruyucu tedbir kararlarının takibi ve izlenmesi için “Tedbir Kararları Bilgi Sistemi” (TKBS) oluşturulmuştur. Çocuk adalet sistemi çalışanlarına yönelik eğitimler düzenlenmiştir. Psikososyal destek amacıyla infaz kurumundaki çocuklarla bireysel görüşmeler, grup çalışmaları ve kültürel ve sportif faaliyetler düzenlenmiştir. Ceza infaz kurumundaki her çocuk için Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi geliştirilmiştir (Hâlen devam etmektedir)
Çocuk İşçiliğinin Önlenmesinde Yerel Kaynakların Etkinleştirilmesi Projesi	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2012-2014)	Öncelikle en kötü biçimler olmak üzere çocuk işçiliğini önlemeye yönelik çalışmaların yürütülmesi, tespit ve rehberlik amacıyla 5 ilde çalışma ve iş kurumu il müdürlüklerinin bünyesinde çocuk işçiliği izleme birimleri oluşturulmuştur.
Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi Projesi	Millî Eğitim Bakanlığı (2013-2015)	Çalıştay ve seminerler Öğretmenler için Eğitim Programları Risk Haritası Strateji ve Eylem Planı
Spor Eğitimiyle Sosyal Katılımın Desteklenmesi İçin Teknik Yardım Projesi	Gençlik ve Spor Bakanlığı (2015)	Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ndeki (Batman, Şanlıurfa, Diyarbakır) çocuk ve gençlerin hayat standartlarını iyileştirmek, toplumsal yaşama etkin bir şekilde katılımlarını sağlamak amacıyla 10.330 çocuk ve gence 10 günlük spor eğitimi verilmiştir.
Çocuk Dostu Şehirler Projesi	İçişleri Bakanlığı (2014-2015)	Çocuk işçiliğinin, sokakta yaşayan ve çalışan çocukların yoğunlukta olduğu 10 ilde yerel yönetimlerin kapasiteleri güçlendirilerek ve kentsel alanlarda kütüphaneler, oyun alanları, toplum merkezleri oluşturulmuştur.

Kaynak: Yazar tarafından bakanlıkların projelerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 4.19: Bakanlıkların Devam Eden Projeleri Amaç/ Faaliyetleri

PROJE	İLGİLİ KURUM	AMAÇ / FAALİYET
Aile Yanında Destek ve Aileye Dönüş Projesi	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2005-....)	ASPB bağlı kurumlarda koruma ve bakım altında bulunan çocukları aile ortamlarına geri döndürmek amacıyla çocuk korunma kararı alınmadan sosyal ve ekonomik destek ile eğitim ve danışmanlık hizmeti verilerek aile veya yakınları yanında desteklenmektedir.
Çocuk ve Gençler Sosyal Koruma Ve Destek Programı/Projesi “ÇOGEP”	İçişleri Bakanlığı (2012-....)	Dezavantajlı çocuk ve gençler (5-25 yaş aralığı) için sosyal koruma ve destek sağlanarak sosyal yaşama dâhil edilmelerini ve sosyal yoksunluklarının azaltılması ve istihdam sağlanabilmesi amacıyla mesleki eğitimler, sosyal, kültürel, sportif ve gezi etkinlikleri, bilinçlendirme eğitimleri, işe yerleştirme gibi faaliyetler gerçekleştirilmektedir
Türk Denetimli Serbestlik Hizmetlerinde Çocuklar İçin Etkin Bir Risk Değerlendirme Sisteminin Geliştirilmesi Projesi (DENGE)	Adalet Bakanlığı (2015-....)	Özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların sayısının azaltılması amacı ile denetimli serbestlik hizmetlerinde etkinliğin artırılması için 21 pilot ilde risk ve ihtiyaç değerlendirme ve müdahale programları oluşturulmuştur.
Kapılar Kapanmasın Projesi	Gençlik ve Spor Bakanlığı (2015-....)	21 yaş altındaki hükümlü ve tutuklu çocuk ve gençlerin rehabilite edilmesi ve sosyal hayata uyumlarının kolaylaştırılması amacıyla ceza infaz kurumlarında haftalık sportif eğitimler verilmektedir.
Çocuklara Yönelik Risk Alanlarının Belirlenmesi Ve Önleme Programı Geliştirilmesi Projesi	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2017-....)	Çocukların karşı karşıya kaldığı şiddet, ihmal, istismar, madde bağımlılığı gibi risk faktörlerinin belirlenmesi amacıyla çocuğa yönelik il bazında bölgesel risk faktörlerinin belirlenmesi ve koruyucu-önleyici politikaların üretilmesi ve risklerin önlenmesine yönelik programının oluşturulması ile koruyucu müdahale yöntemlerinin geliştirilmesi sağlanacaktır.
Biz Anadolu’yz Projesi	İçişleri Bakanlığı (2017-....)	Terörle mücadele kapsamında doğu-batı illeri arasında 15 yaş altı 14.331 çocuğun katılımı ile gezi etkinliği düzenlenmiştir.

Kaynak: Yazar tarafından bakanlıkların projelerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Her iki tablo beraber incelendiğinde bakanlıkların projelerinin hedef kitlesinin ceza infaz kurumundaki çocuklar, sosyal katılım ve ekonomik anlamda dezavantajlı çocuklar ve kurum bakımındaki korunmaya muhtaç çocuklar olduğu görülmektedir. Projelerin gerçekleştirilen ya da gerçekleştirilmesi planlanan faaliyetlerinin ise eğitim kapsamında okul terklerinin azaltılması, okullaşma oranlarının artırılması, çocuk işçiliğinin önlenmesi ile dezavantajlı çocuklar ve tutuklu/hükümlü çocukların kültürel, sosyal ve sportif faaliyetlerle topluma kazandırılması yönünde olduğu görülmektedir.

4.1.6. Kalkınma Planlarından Elde Edilen Bulgular

Kalkınma planları çocuk suçluluğunun önlenmesi ve mücadele çerçevesinde analiz edilerek elde edilen temalar Tablo 4.20’de sunulmuştur.

Tablo 4.20: Kalkınma Planlarından Elde Edilen Temalar

Tema	R
Eğitim	4
Çocuk koruma	4
Korunmaya muhtaç çocuk	3
Çalışan çocuklar	3
Sosyal hizmet	3
Çocuk refahı / Yoksulluk	3
İş Birliği/Koordinasyon	3
Aile bütünlüğü/ Aile destek	2
Çocuk suçluluğu	1
Kurumsal yapılar (düzenleme/iyileştirme)	1
Toplam	27

Kaynak: Nvivo 12 analiz programı ile elde edilen temalardan oluşturulmuştur.

Kalkınma planlarında eğitim (R-4) ve çocukların korunması (R-4) en fazla üzerinde durulan temalar olmuştur. Okullaşma oranlarının artırılması ve eğitime erişimin kolaylaştırılması yönünde yer alan ifadeler aşağıda sunulmuştur:

“İlköğretimde okul terklerinin azaltılması için başta kırsal kesime ve kız çocuklarına yönelik olmak üzere gerekli tedbirler alınacak ve ortaöğretime geçiş oranları yükseltilecektir.” (DPT, 2006: 86)

“Özellikle kırsal kesimdeki kız çocuklarının, özürliülerin ve düşük gelirli ailelerin çocuklarının eğitim ihtiyaçlarının karşılanması desteklenerek bu kesimlerin eğitime erişimleri kolaylaştırılacaktır.” (DPT, 2006: 89)

Çocukların korunmasına yönelik yer verilen ifade ise şu şekildedir:

“Çocukların ve gençlerin şiddete ve zararlı alışkanlıklara yönelmelerini önlemek üzere spor, kültür, sanat gibi alanlarda gelişimlerini destekleyici programların uygulanmasına devam edilecektir.” (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 42)

Ayrıca kalkınma planlarında korumaya muhtaç çocuklar (R-3) ve kaldıkları kurumlara yönelik hem durum tespiti hem de düzenleme yapılması konusu yer almaktadır:

“Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik sevgi evi ve çocuk evi modellerine geçilmiş, engellilere yönelik evde bakım ve eğitim desteğinin kapsamı genişletilmiş ve istihdam teşvikleri getirilmiştir.” (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 43)

Kalkınma planlarında ayrıca diğer politika belgelerinde yer alan ve suça sürüklenme açısından da riskli grup kabul edilen çalışan çocuklar temasına (R-3) yer verildiği görülmektedir. Çocuk işçiliğinin önlenmesi ve sokakta çalışan çocuklar yönünde durum tespitlerine ve önlenmesi yönünde ifadelere yer verilmiştir:

“Çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar ve zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılması ile çalışan çocuk sayısında azalma olmasına rağmen, çocuk işçiliği, sokak çocukları ve sokakta çalışan çocuklar sorunu önemini korumaktadır.” (DPT, 2006: 43)

“Sokakta, ağır ve tehlikeli işlerde, aile işleri dışında ücret karşılığı gezici ve geçici tarım işlerinde çalışma gibi çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri önlenecektir.” (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 42)

Çocuklara yönelik sosyal hizmet sunan kurumların etkinliğinin artırılması, faaliyet ve hizmetlerin tek elden yürütülmesi için işbirliğine vurgu yapıldığı görülmektedir:

“Ülkemizde sosyal hizmet ve yardımlara olan ihtiyaç; göç, kentleşme, aile yapısında meydana gelen değişim, nüfus artışı ve işsizlik gibi nedenlerle artarak devam etmektedir. 2000 yılında toplam sosyal yardım harcamalarının GSYİH’ya oranı yüzde 0,48 iken, bu oran 2005 yılında yüzde 0,86’ya yükselmiştir. Bu kapsamda çocuklara eğitim ve sağlık yardımları ile muhtaç ailelere yakacak ve gelir getirici proje desteği gibi yardımlar yapılmaktadır. Yoksul kesimlerin eğitim ve sağlık gibi hizmetlere erişimini kolaylaştıran söz konusu yardımlar, bu kesimlerin yaşam kalitesini yükseltmektedir.” (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 44)

“Sosyal hizmet ve yardımlardan yararlanacak kişi ve grupların tespiti için sağlıklı kriterler oluşturulması çalışmalarına başlanmıştır. Ancak, sistemde kurumlar arasındaki işbirliği eksikliği ve nitelikli personel sıkıntısı nedenleriyle gerçek ihtiyaç sahiplerine istenen düzeyde hizmet sunulamamaktadır. Ayrıca, sosyal hizmet ve yardımlarda gönüllü kuruluşlarla işbirliğinin geliştirilmesi ihtiyacı sürmektedir.” (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 45)

Çocuk suçluluğu teması çerçevesinde, çocukların suçtan ve zararlı alışkanlıklardan korunması ve durum tespiti niteliğinde yer verilen ifade ise aşağıda sunulmuştur:

“Sosyoekonomik ve bölgesel eşitsizlikler, yoksulluk, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, çocuk evlilikleri, çocuk işçiliği, suça sürüklenme, çocuğa yönelik şiddet ve cinsel istismar, aile yapısındaki çözümler, aidiyet ve dayanışma duygusunun zayıflaması, sigara, alkol ve uyuşturucu gibi zararlı alışkanlıklar, internet bağımlılığı çocuklar ve gençler için önemli risk faktörleri olmaya devam etmektedir.” (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 41)

Kalkınma planlarından elde edilen temaların korunmaya muhtaç çocuklar ve çalışan çocuklar yönünde ağırlık kazandığı, önleme ve koruma yaklaşımının ön plana çıktığı görülmektedir.

4.1.7. AB İlerleme Raporlarından Elde Edilen Bulgular

Türkiye’de çocuk suçluluğu ile mücadele alanında, suça sürükleyen etkenlerin ortadan kaldırılması amacına yönelik uygulanan politikalarla ilgili olarak AB ilerleme raporlarında yer alan çocukların suçtan korunmasına dair önerilerin, görüş ve kaydedilen ilerlemelere yönelik hangi temalar üzerinde yoğunlaştığı Tablo 4.21’de sunulmuştur.

Tablo 4.21: AB İlerleme Raporlarından Elde Edilen Temalar

Tema	R
Eğitim/Okullaşma	18
Çocuk işçiliği	11
Çocuk mahkemeleri	8
Çocuk refahı/Yoksulluk	7
Çocuk ceza infaz kurumu	7
Çocuk koruma	6
Sosyal hizmet	6
Kanunla ihtilaf hâlindeki çocuk	5
Yargı süreci	5
Toplam	73

Kaynak: Nvivo 12 analiz programı ile elde edilen temalardan oluşturulmuştur.

İlerleme raporlarında en fazla üzerinde durulan tema eğitim (R-18) olmuştur. Türkiye’de okullaşma oranları, eğitim sistemi, okul terklerinin azaltılması ile ilgili olarak raporlarda yer alan örnek ifadeler aşağıda sunulmuştur:

“%52 oranında gerçekleşen okul öncesi eğitim başta olmak üzere, çocukların okula “kayıt olma oranlarında bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Ancak bu oran, AB’nin %95 hedefinin oldukça altında kalmaya devam etmektedir. %6 oranında gerçekleşen yetişkinlerin hayat boyu öğrenmeye katılım oranının da artırılması gerekmektedir. 2016-2017 eğitim-öğretim yılında, çocukların okullaşma oranı ilkokullarda %91, ortaokullarda %96, ortaöğretimde %83 ve kız çocukları için ise %82 şeklinde gerçekleşmiştir. %34 oranında gerçekleşen erken okul terklerinin azaltılması için Türkiye’nin bir sistem geliştirmesi gerekmektedir. Eğitimin, özellikle Roman çocuklar ve engelli çocuklar için, daha kapsayıcı hâle getirilmesi açısından ilerleme kaydedilmesine hâlâ ihtiyaç duyulmaktadır. Son PISA sonuçlarına göre, Türkiye’nin sıralama tablosunun en sonunda yer alması, eğitimin genel kalitesine ilişkin ciddi sorunlara işaret etmektedir.” (AB İlerleme Raporu, 2018: 90)

“Yapılan reformların ve artan eğitim harcamalarının eğitime erişim ve okullaşma oranları üzerinde olumlu etkileri olmakla birlikte, son dönemde bu husustaki ilerlemenin durma noktasına geldiği anlaşılmaktadır. Eğitimde cinsiyet eşitliği ve eğitimin kalitesi konularında önemli problemler devam etmektedir. Okullaşma oranı okul öncesinde (6 yaşa kadar) %55,48’e yükselirken, ilköğretimde %94,87’ye ve ortaöğretimde %94,39’a düşmüştür. 5 yaşındaki çocukların ailelerinin okul öncesi eğitim ile ilköğretim arasında bir seçim yapmak durumunda olması, ilköğretimdeki okullaşma oranının düşmesine neden olmuştur.” (AB İlerleme Raporu, 2016: 37)

Çocuk İşçiliği (R- 11) hemen her ilerleme raporunda yer alan ve önlemesi gereken bir sorun olarak en fazla üzerinde durulan diğer bir temayı oluşturmaktadır:

“Çocuk işçiliği ile mücadele konusunda henüz ölçülebilir bir ilerleme kaydedilmemiştir. Mevsimlik tarım ve göçmen çocuk işçiliği ile ilgili saha çalışması devam etmektedir. Bu alanda idari kapasite yetersiz kalmıştır ve ulusal düzeyde izleme ve teftiş sistemi bulunmamaktadır. Çalışan çocukların sayısı ve durumu ile ilgili güncel veri eksikliği bulunmaktadır. Çocuk işçiliğini ortadan kaldıracak entegre bir sistem mevcut değildir.” (AB İlerleme Raporu, 2011: 33)

“En kötü biçimleri de dâhil olmak üzere, çocuk işçiliği devam etmektedir ve bu konunun öncelikli olarak ele alınması gerekmektedir. 2014 Ulusal İstihdam Stratejisi çocuk işçiliği olgusunun önlenmesini hedeflemektedir, ancak Stratejinin uygulanması oldukça sınırlı kalmıştır. Çocuk işçileri ölümcül kazaların kurbanı olmaya devam etmiştir.” (AB İlerleme Raporu, 2015: 73)

“Bazı olumsuz sosyal yansımaları ve işyeri uygulamaları ile birlikte hane halkı yoksulluğu, çocukların mevsimlik tarım işinde çalışması, dilencilik veya diğer sokak işleri yapması gibi en olumsuz biçimleri de dâhil olmak üzere çocuk işçiliğine yol açmaya devam etmektedir.” (AB İlerleme Raporu, 2018: 84)

Çocukların korunması yönelik yer alan ifadeler şu şekilde olmuştur:

“Çocuğun yüksek yararı ilkesi, tüm yasal, idari ve adli süreçlere veya çocuklarla ilgili ya da çocuklara etki eden tüm politika, program ve projelere uygun şekilde entegre edilmemiştir ya da tutarlı bir şekilde uygulanmamıştır.” (AB İlerleme Raporları, 2013: 58)

“Çocuklara yönelik şiddeti önlemek için ulusal bir strateji bulunmamaktadır. Aynı şekilde, rehabilitasyon merkezlerinin ve kurumlarının izlenmesi için de etkili bir sistem bulunmamaktadır. Çocuklara yönelik cinsel istismar ve kötü muamele vakalarına ilişkin araştırmalar yetersizdir. Evlenme yaşı ortalaması artmaya devam etmiştir, ancak ağırlıklı olarak doğu illerinde olmak üzere erken yaşta ve zorla yaptırılan evlilikler bir sorun olmaya devam etmiştir.” (AB İlerleme Raporu, 2015: 73)

Çocuk mahkemeleri, çocukların kaldıkları infaz kurumları ve yargı sürecini kapsayan ceza adalet sistemi ilerleme raporlarında üzerinde en fazla durulan hususlardan biri olmuştur. İlerleme raporlarında yer verilen ifadeler ise sırasıyla şu şekildedir:

“22 ilde çocuklar için 31 adet adli görüşme odası oluşturulmuştur. 18 çocuk ağır ceza mahkemesinden 9'u işler durumdadır. Çocuk Koruma Kanunu

uyarınca tüm illerde çocuk mahkemelerinin kurulması öngörülmesine rağmen, 84 tanesi faaliyette olan toplam 100 çocuk mahkemesi vardır. Çocuk mahkemelerinin olmadığı illerde çocuklar, yetişkinlerin yargılandığı mahkemelerde yargılanmıştır.” (AB İlerleme Raporu, 2014: 56)

“Cezaevlerindeki şikâyet sisteminin tamamen gözden geçirilmesi gerekmektedir. Çocukların cezaevlerindeki durumuna ilişkin sistemin, cezaevlerindeki çocuk sayısının asgari düzeye indirilmesi, çocukların cezaevinde geçirdikleri sürenin azaltılması ve tutukluluk koşullarının çocuk haklarını gözetir nitelikte olmasının sağlanması amacıyla acil bir şekilde gözden geçirilmesi gerekmektedir.” (AB İlerleme Raporu, 2011: 86)

“Yaşları 12 ila 18 arasında değişen yaklaşık 2500 çocuk hapisanede bulunmaktadır. Ancak, çocuklar için hapis cezası en son başvuru ceza yöntemi olmalı ve mümkün olan en kısa süreyi kapsamalıdır. Tutuklu ve hükümlü olarak hapiste bulunan çocukların sayısının azaltılması için çabalar gerekmektedir.” (AB İlerleme Raporu, 2011: 34)

“Duruşma öncesi tutuklu olanların oranının yüksek olması hâlâ önemli bir sorundur. Türkiye’de tutuklu bulunanların yarısına yakını duruşmanın yapılmasını veya davalarına ilişkin nihai kararı beklemektedir.¹⁴ Durum, cezaevinde bulunan çocuklar açısından daha da endişe vericidir. Bunların yalnızca % 12’si mahkûm olup, kalanı duruşmanın yapılmasını beklemektedir.” (AB İlerleme Raporu, 2010: 19)

Çocuk refahı ve sosyal hizmetler üzerinde durulan diğer temalar olmuştur. İlerleme raporlarında yer alan ifadelerden örnekler olarak aşağıda sunulmuştur:

“Çocuk yuvalarına yerleştirilen çocukları, toplum temelli bir yaklaşım ile yuvalardan çıkararak topluma kazandırmayı destekleyen girişimler mevcuttur. Bununla birlikte, toplum temelli bakım hizmetleri hâlâ sınırlı olup, bu hizmetlerin içerik ve kapsam yönünden geliştirilmesi gerekmektedir. Tam zamanlı çocuk yuvalarındaki şartların iyileştirilmesi, bu kurumlardaki personelin eğitilmesi ve alternatif bakım modellerinin geliştirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.” (AB İlerleme Raporu, 2011: 33)

“Çocuk yoksulluğu, özellikle kırsal kesimde ve doğu bölgelerde yüksek düzeyde seyretmeye devam etmektedir. Resmi verilere göre, çocukların yaklaşık dörtte biri temel maddi yoksunluk çekmektedir (beslenme, giyecek, ısınma). Şartlı nakit yardım sistemi çocuk yoksulluğu ile mücadele konusunda yetersiz kalmıştır.” (AB İlerleme Raporu, 2014: 56)

“Batı illerinde ortalama hanehalkı gelirin, özellikle çocuk yoksulluğunun yüksek düzeyde olduğu Güney Doğu Anadolu illerinden üç kat fazla olduğu göz önüne alındığında, bölgeler arası farklılıklar hâlen yüksek seviyededir. Yoksulluğun azaltılmasında sosyal transferlerin etkisi sınırlıdır. Nispi yoksulluk oranı %21,2’ye düşmüş olup ciddi maddi yoksunluk oranı %32,9’a yükselmiştir.” (AB İlerleme Raporu, 2018: 84-85)

4.2. BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırmada elde edilen bulgular bu başlık altında değerlendirilmiştir. Değerlendirmeler yapılırken her belge türü için temalar çerçevesinde ayrı ayrı değerlendirme yapılmıştır.

4.2.1. Hukuki Belgelerden Elde Edilen Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırmada analiz edilen hukuki belgelerin çocuk suçluluğu çerçevesinde değerlendirmesi yapıldığında çok önemli bir oranının önleme ve koruma yaklaşımı doğrultusundaki düzenlemeler olduğu görülmektedir. Özellikle eğitim konusunda yer alan düzenlemelerin bu anlamda dikkat çekici şekilde yüksek bir orana sahip olduğu görülmektedir. Çocuk suçluluğunu etkileyen faktörleri açıklayan yaklaşımlar çocukların eğitiminin önemi noktasında odaklanmaktadır. Eğitime erişimde sıkıntı yaşayan, eğitim hayatını çeşitli sebeplerle yarıda bırakan çocukların sosyalleşme süreçleri başta olmak üzere sağlıklı gelişim süreçleri de zarar görmektedir. Hukuki belgelerin bu doğrultuda çocukların eğitime önem vermesi ve okul çağında olan çocukların eğitime erişimindeki engellerin ortadan kaldırılması yönünde yapılan düzenlemelerin yüksek bir orana sahip olması bu konuya verilen önemi de göstermektedir.

Çeşitli uluslararası bildirge ve sözleşmelerin çocuklarla ilgili yapılan çalışmalara önemli bir ivme kazandırdığı, süreç içinde uluslararası alanda hem çocuk suçluluğunu önlemeye hem de olası tedbirler için birlikte hareket etmeye yönelik çocuklara pozitif ayrımcılık getiren çabaların yoğunlaştığı bilinmektedir. Bu doğrultuda Türk mevzuatında çocuklarla ilgili yapılan yasal düzenlemelerde çocuk haklarının korunması, çocukların haklarını kısıtlayan cezalara ve özellikle hapis cezasına en son çare olarak başvurulması gibi uluslararası sözleşmelerde yer alan temel ilkeler doğrultusunda hükümler bulunmaktadır.

Hukuki belgelerde yer alan düzenlemelerin suça sürüklenen çocukların cezalandırılmasından ziyade çocukların korunması, çocuk suçluluğu açısından risk altında olarak kabul edilen dezavantajlı olan herhangi bir sektörde çalışan veya sokakta yaşayan/çalışan çocukların korunması, suça sürükleyen etmenlerin önlenmesi yine önemli bir hususu oluşturmaktadır. Suça sürüklenen çocukların

içinde bulunduğu ceza adalet sistemine yönelik çocuklara verilecek cezalardan ziyade bu sistemde yer alan çocuk mahkemeleri, cezaevleri gibi kurumların ve soruşturma, yargılama gibi süreçlerin çerçevesini çizen düzenlemeler, hukuki belgeler çerçevesinde cezalandırma anlayışı taşımadığını da göstermektedir.

Suçta sürüklenen çocukların rehabilite edilmesi ve psikososyal açıdan desteklenmesi yönünde yer alan düzenlemeler ise hem suça sürüklenen çocukların topluma kazandırılması hem de yeniden suça sürüklenerek mükerrer suçluluk olgusunun önüne geçilmesi açısından önem teşkil etmektedir. Ayrıca “çocuk hükümlülerin, öğrenimlerine devam etmelerini, bir meslek veya sanat ilgisi edinmelerini sağlamak amacıyla gerektiğinde barınma imkânı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmesini sağlamak” olarak sayılan denetimli serbestlik anlayışı açısından değerlendirildiğinde çocuk hükümlülerin eğitim ve bir anlamda toplumsallaşmalarına özel önem verildiği değerlendirilmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde hukuki belgeler, suça sürüklenen çocukların cezalandırılmasından ziyade topluma kazandırılması, korunması ve suçluluk başta olmak üzere zararlı alışkanlık ve olumsuz faktörlere yönelmelerinin önlenmesi amacı taşıdığı söylenebilir. Bunun yanı sıra çocukların korunması ve çocuk suçluluğu ile ilgili hemen her temaya yer verilmesi düzenlemelerin kapsayıcı olduğu anlamı da taşımaktadır. Bu anlamda hukuki belgeler, çocukların sosyal hayattaki yerlerinin ve onların toplumsal süreçlerindeki koruyucularının tespiti için kapsayıcı ve belirleyicidir. Çocuk suçluluğunun önlemesi, çocukların suçtan uzak tutulması doğrultusunda devletin gerekli kurumsal yapıyı oluşturması, plan ve politikalar belirlemesi ve uygulaması görevlerine vurgu yapılmaktadır. Fakat burada önemli olan husus ise koruyucu, önleyici ve yeniden topluma kazandırma amacı taşıyan yasal düzenlemelerin uygulamada ne kadar yer bulduğudur. Farklı bir anlatımla kanunların öngördüğü tedbirlerin uygulama ile örtüşmesi gerekmektedir. Kanunların kapsayıcı ve gelişmiş olması, çıkarılmış olduğu alanla ilgili bütün sorunları çözeceği anlamını taşımamaktadır.

4.2.2. Stratejik Planlardan ve Faaliyet Raporlarından Elde Edilen Bulguların Değerlendirilmesi

Çocuk suçluluğu ile mücadele kapsamında rol alan bakanlıkların stratejik planlarının tamamı belirlenen temalar çerçevesinde analiz edildiğinde elde edilen bulgular arasında hukuki belgelerde olduğu gibi eğitim teması üzerinde durulduğu görülmektedir. Bu doğrultuda bakanlıkların ortak stratejilerinin odak noktasının çocukların eğitimi, okul terklerinin azaltılması, okullaşma oranlarının artırılması olduğu söylenebilir. Diğer taraftan suça sürüklenen çocuklar ve sokakta yaşayan/çalışan çocuklara yönelik stratejik planlarda yer alan hedef ve amaçların zayıf kalması, ayrıca dezavantajlı kesim olan çocukların sosyoekonomik anlamda desteklenmesi için gerekli olan sosyal hizmetler ve sosyal yardım konularında ortak bir stratejinin olmadığı da söylenebilir.

Ortak stratejide yer alan çocuklara yönelik gerçekleştirilecek faaliyet ve uygulamalarda iş birliği üzerine durulması çocuk suçluluğu ile mücadelede son derece önemli noktayı oluşturmaktadır. Uygulanan ve uygulanacak politikalarda, rol alan kurumların koordine ve işbirliği ile çalışması politikanın olumlu etkisini de artırmaktadır. Fakat bu durum belirlenen bir hedef olarak uygulama ve faaliyetlere ne kadar yansıtıldığı ile yakından ilgilidir.

Adalet Bakanlığının stratejik planları genel olarak incelendiğinde öne çıkan hususların başında çocukların yargılama sürelerinin uzun olduğu ve makul seviyeye çekilmesi gerektiği anlayışının olduğu ayrıca çocukların korunması ve suçluluğun önlenmesi amacıyla sivil toplum örgütleri ve diğer kamu kurumları ile iş birliğine önem verdiği değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra çocukların kaldıkları kurumların fiziksel açıdan ve personel açısından iyileştirilmesi gerektiği bu yönde faaliyetlerin gerçekleştirileceği planlar arasına dâhil edilmiştir. Faaliyet raporlarından elde edilen temalar doğrultusunda özellikle çocukların korunmasında psikososyal açıdan desteklenerek rehabilite edilmesi yaklaşımına sahip olunduğu görülmektedir. Adalet Bakanlığının stratejik planları ve yıllık faaliyet raporları birlikte değerlendirildiğinde Bakanlığın hedeflerini gerçekleştirme yönünde faaliyetlere yer verdiği anlaşılmaktadır. Özellikle ceza adalet sistemine dâhil olmuş tutuklu ve hükümlü çocukların yeniden topluma kazandırılması ve infaz kurumunda

bulundukları süre içinde psikososyal olarak desteklenmesi ve eğitimlerine devam edebilmeleri amaçlarına yönelik önemli faaliyetler gerçekleştirildiği görülmektedir. Gerçekleştirilen hedefler önemli olmakla birlikte söz konusu çocukların infaz kurumunda kalan yani bir şekilde suça sürüklenmiş çocuklar olduğu düşünüldüğünde ise suçluluğun önlenmesi, suçlulukla mücadele edilmesi politikasında sürecin sonundaki aşamayı ifade ettiği de göz ardı edilmemelidir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının belirlediği stratejik hedeflerin, çoğunlukla kurum bakımı altında olan korumaya muhtaç çocuklar üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca yine kurum bakımında olan çocukların aile yanında desteklenmesine yönelik ayni/nakdî yardımların artırılması hedeflenmiştir. Suçluluğun önlenmesinde önemli bir yeri olan eğitimin yarıda kesilmemesi ve tüm çocukların erişimine açılması için herhangi bir sebepten eğitim kurumlarını terk eden ve sosyal, ekonomik ve kültürel sebeplerden dolayı okula gidemeyen kız çocuklarına önem verildiği görülmektedir. Bakanlığın 2011 yılından itibaren yayımlamaya başladığı faaliyet raporları da stratejik planda yer verilen hususlar doğrultusunda değerlendirildiğinde özellikle çalışan çocuk, çocuk hükümlü, kanunla ihtilafa düşen çocuk, sokakta yaşayan/çalışan çocuk oranının düşürülmesi hedef olarak belirlenmesine rağmen faaliyet raporlarının analizinde bu yönde bir temanın olmadığı görülmektedir. Fakat kurum bakımındaki çocuklara, maddi destek de sağlanarak özellikle aile ile bağlarının koparılmaması ve kimsesiz çocukların bir aile yanına yetiştirilmesi hedefine yönelik önemli çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde faaliyetlerin ve hedeflerin çocuğun korunması, sahip olduğu dezavantajların giderilebilmesi için ailesinin desteklenmesi, aile bütünlüğünün korunmasına odaklandığını yani koruyucu yaklaşımın öne çıktığını söylemek mümkündür.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının her üç stratejik dönemde belirlediği her türlü çocuk işçiliğinin önlenmesi hedefinde ve bu hedef doğrultusunda; çocukların çalışma nedenleri, çalışan çocuk sayısının belirlenerek toplumsal duyarlılık oluşturmak ve hedefi gerçekleştirmek için oluşturulacak planları ülke politikası haline getirmek oldukça yerinde belirlenmiş hedeflerdir. Özellikle bu süreçte Uluslararası Çalışma Örgütüne ve Çocuk Emeginin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı'na katılmış bir ülke olarak çalışmalarına bu doğrultuda yön

vermeye çalışması önem arz etmektedir. Faaliyet raporlarından elde edilen temalar doğrultusunda değerlendirildiğinde belirlenen hedef ve stratejilerle paralel bir şekilde çocuk işçiliğinin önlenmesi yönünde faaliyetlerinin ağırlıkta olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda Bakanlığın en fazla üzerinde durduğu nokta eğitimin önünde önemli bir engel olarak görülen çocuk işçiliğinin önlenmesi ve azaltılması olduğu değerlendirilmektedir. Faaliyet raporlarından elde edilen temalar doğrultusunda ise çocuk suçluluğuyla mücadele kapsamında özellikle önleyici anlayışın öne çıktığı değerlendirilmektedir.

Gençlik ve Spor Bakanlığının belirlenen hedefleri ve bu hedefleri gerçekleştirmek için uygulanacak stratejileri tehditler bağlamında değerlendirildiğinde birbirleri ile paralellik gösterdiği sosyal katılım, sportif ve kültürel faaliyetlerle çocukları uyuşturucu ve kötü alışkanlıklardan koruma hususunun ön plana çıktığı görülmektedir. Çocukların suç ortamlarından uzak tutulması, hem bedensel gelişimlerinin sağlıklı olması hem de suça yönelmemeleri için boş zamanlarını ve enerjilerini yararlı bir alanda sarf edebilmeleri açısından sportif faaliyetlere katılım önemli bir koruyucu faaliyet olmaktadır. Bu doğrultuda Bakanlık faaliyet raporlarının analizinden elde edilen bulgular da sosyal ve sportif faaliyetler temasında ağırlık kazanmıştır. Aynı zamanda sporu çocukların psikososyal açıdan desteklenmesi için araç olarak kullandığı yorumu da yapılabilir.

İçişleri Bakanlığının stratejik planları genel olarak değerlendirildiğinde; suçla mücadelede alanında özellikle çocuk suçluluğunun artışı tehdit olarak belirlediği ve buna yönelik hedefler belirlediği görülmektedir. Sokakta çalışan ve yaşayan çocuklar sorununu da ele alan planda buna yönelik nasıl bir hedef belirlediği belirtilmemiştir. Ayrıca bu hedefleri bir sonraki dönem stratejik plana taşıyamadığı da söylenebilir. Bakanlığın stratejik planları ve faaliyet raporlarından elde edilen bulgular birlikte değerlendirildiğinde planlarda yer alan ve genel ilkeler olarak nitelendirebileceğimiz hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik değerlendirme yapabilecek yeterli bir veri olmadığı görülmektedir. Suçluluğun önlenmesinde kritik görevi bulunan Bakanlığın çocuk suçluluğunun önlenmesi, sokakta çalışan, yaşayan, risk grubunu oluşturan dezavantajlı çocuklara yönelik daha belirgin ve somut stratejisinin ve müdahale planının olması beklenmektedir. Fakat politika belgelerine yansıyan ve uygulamaya

dönük yeterli bir faaliyetin olmadığı, gerçekleştirilen faaliyetlerin sadece sınırlı bir alana yönelik olduğu görülmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı stratejik planlarında özellikle dezavantajlı çocukların eğitime erişiminin artırılması yönünde belirlediği hedefler doğrultusunda faaliyet raporlarında yer alan temalar değerlendirildiğinde paralellik olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Bakanlık özellikle aileleri de destekleyerek ve eğitim almalarını sağlayarak çocukların eğitime devam etmelerinin önündeki engelleri kaldırmaya çalışmaktadır. Fakat strateji planında yer alan ve tehdit olarak değerlendirilen “zorunlu eğitimden ayrılmanın önlenmesine ilişkin etkili bir izleme ve önleme mekanizmasının yetersizliği” konusunda hem stratejik olarak hem de faaliyet raporları analizinde yer alan kurumsal anlamda bir iyileştirmeye yönelik bir temanın yer almadığı görülmektedir. Fakat faaliyet raporlarından elde edilen temalar doğrultusunda genel olarak değerlendirildiğinde ise özellikle önleyici yaklaşımın ön plana çıktığı görülmektedir.

4.2.3. Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planlarından Elde Edilen Bulguların Değerlendirilmesi

Strateji belgelerinin analizi neticesinde elde edilen temalar arasında en fazla aile temasına ağırlık verilmesi, sosyoekonomik anlamda ailenin desteklenmesi yönünde stratejilerin belirlenmiş olması önemli görülmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde ise çocuk suçluluğu konusunda önemli görülen her temaya yer verildiği bu anlamda kapsayıcı, önleme ve koruma yaklaşımı olduğu söylenebilir. Özellikle sokakta yaşayan/ çalışan çocuklar ve çocuk işçiliği temaları ön plana çıkan hususlar olmaktadır. Suça sürüklenme başta olmak üzere her türlü riske maruz kalma ihtimali yüksek olan toplumun dezavantajlı çocukların sokaktan çekilmesi aile desteği sağlanarak eğitimlerine devam edebilmelerinin sağlanması konusu tüm belgeler bir arada değerlendirildiğinde kapsayıcı stratejiler olduğunu da göstermektedir. Aynı zamanda iş birliği ve koordinasyonun sağlanmasına önem verilmesi uygulanacak eylem planının da etkisini artıracığı açıktır.

Bu durumda strateji belgelerinin genel amaçları; çocuk işçiliğinin önlenmesi, eğitim ortamlarında şiddetin önlenmesi, çocuk haklarının korunması, ceza adalet sisteminin çocuklara özgü ve onların lehine olarak iyileştirilmesi ve kurumlar arası koordinasyonun sağlanması olarak özetlenebilir. Fakat burada üzerinde durulması gereken husus ortak temaların dışında her bir belgenin kendi içinde değerlendirilmesidir.

Strateji ve eylem planları ayrı ayrı değerlendirildiğinde ise her birinin çocukla ilgili olarak farklı hususları içerdiği görülmektedir. Ayrıca belgelerde hedefi gerçekleştirecek ve işbirliği yapılacak kurumların belirlenmiş olmasına rağmen kısa orta veya uzun vade olarak hedefin gerçekleşme süresi ve aşamalarının belirtilmemiş olamaması, kurumların inisiyatifte bırakıldığı anlamını da çıkarabiliriz. Ayrıca izleme ve denetleme biriminin yer almaması da önemli bir eksiklik olarak kabul edilebilir.

Strateji ve eylem planlarının yüzeysel olmaktan ziyade daha kapsayıcı bu mümkün değil ise özellikle mücadele etmek veya iyileştirmek istedikleri alan veya soruna yönelik amaçların ve hedeflerin gerçekleştirilebilir olması ve hangi süre ile hangi araç veya etkinlik kapsamında hangi kurum/birim tarafından gerçekleştirileceği, denetleneceğinin açıkça belirlenmesinin daha nitelikli olacağını belirtebiliriz.

4.2.4. Projelerden Elde Edilen Bulguların Değerlendirilmesi

Bakanlıkların projelerinin analizi ile elde edilen temalar değerlendirildiğinde özellikle hedef kitle olarak korunmaya muhtaç çocuklar, tutuklu/hükümlü çocuklar, sosyoekonomik anlamda dezavantajlı çocuklar olarak belirlendiğini söylemek mümkündür. Politika belgelerinin hemen hepsinde vurgu yapılan eğitim teması da yine proje temalarında yer almaktadır. Projeler ayrı ayrı değerlendirildiğinde ise çocuk işçiliğinin önlenmesinden, sokakta yaşayan/çalışan çocukların yoğun olduğu bölgelerin yerel yönetimlerinin güçlendirilmesine kadar çoğunlukla dezavantajlı çocukları odak noktasına alan amaç ve faaliyetlere yer verildiği görülmektedir.

Kurumsal anlamda iyileştirilmelerin sağlanmasına yönelik ve çocuklarla ilgili yeni kurumsal yapıların ve sistemlerin oluşturulması bu anlamda oldukça önemli

görülmektedir. Örneğin Çocuklar İçin Adalet Projesi ile “Tedbir Kararları Bilgi Sistemi” ve “Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi”nin oluşturulması, yine Çocuk İşçiliğinin Önlenmesinde Yerel Kaynakların Etkinleştirilmesi Projesi ile Çocuk İşçiliği İzleme Birimleri”nin oluşturulması proje ile hayata geçirilen bazı uygulamaların kalıcı olarak devam edeceğini de göstermektedir. Fakat projelerin çoğunlukla belli süreleri, sayıları ve ülkenin belli bölgelerini kapsayan faaliyetler olması, süreklilik arz eden ve geneli kapsayan politika niteliğinde olmamaları etkilerinin de belli bir süre içinde kaybolacağı sonucunu doğurabilmektedir.

Gerçekleştirilen projelerde sebep, süreç ve sonuç bağlamında çok genel sorunlar ele alınabilmektedir. Hedef kitlenin seçimi ve projeden elde edilecek faydanın sadece üst perdede uyum gösteriyor olması projelerin etkisinin kalıcılığına zarar verebilmektedir. Örneğin dezavantajlı çocukların sosyal etkinliklerle suçtan uzak kalmalarını sağlamak amacı ile gerçekleştirilen projenin hedef kitlesinin dezavantajlı olma sebeplerini belirlenmesi projenin etkisini de artıracaktır. Suça sürüklenme veya sosyoekonomik anlamda sahip olunan yetersizlik sebebi ile dezavantajlı olup olmadıkları değerlendirilmeden genel bir çatı altında yapılan projenin bu kapsamda amacına ulaşmasını engelleyebilmektedir. Bu noktada genel sorun projelerin hedef kitle doğrultusunda fayda analizlerinin yapılmadan, hedef kitleye tam anlamı ile ulaşabilecek faaliyet ve etkinlikleri kapsamadan projeden beklenen etkinin çok kalıcı olmayacağı değerlendirilmektedir.

4.2.5. Kalkınma Planlarından Elde Edilen Bulguların Değerlendirilmesi

Türkiye’nin önemli politika belgelerinden olan kalkınma planları, Türkiye’nin ekonomik, sosyal ve kültürel yönetim çerçevesini oluşturmaktadır. Kalkınma planları incelendiğinde çocukların ülke için önemi vurgulanmakla birlikte ele alınış şeklinin yayımlandıkları dönemler arasında farklılık sergilediği görülmektedir. Politikanın değerlendirilebilmesi amacı ile son iki kalkınma planında genel açıdan çocuk, özel açıdan ise risk ve dezavantajlı grup içinde çocuk konusunun nasıl ele alındığı incelenmiştir.

Kalkınma planlarının tamamında ortaya çıkan temalardan da anlaşılabileceği üzere korunmaya muhtaç çocuklar ve çalışan çocuklar sorununun gündeme

getirildiği görülmektedir. Bu anlamda özellikle kurum bakımında olan çocuklara yönelik ağırlık verildiği, aynı şekilde çalışan çocuklar sorununa da önem verildiği görülmektedir. Fakat örnek ifadelerde de yer aldığı şekilde genel anlamda sorun tespiti ve bir durum eleştirisi şeklinde konunun ele alındığı değerlendirilmektedir.

Kalkınma planları genel olarak değerlendirildiğinde çocukların suçtan korunması, suç ortamı oluşturabilecek koşulların bertaraf edilmesi yönünde hedefler ve politikalar belirlendiği görülmekle birlikte bu politikaları uygulama noktasında sıkıntılar yaşandığı görülmektedir. Çocukları, yoksulluk ve sosyoekonomik yetersizliklerin suça yönelttiği kabul edilmekle birlikte bu alanlarda yapılan iyileştirmeler konusunda açıklık bulunmamaktadır. Sosyoekonomik açıdan desteklenecek ailelerin ve çocukların tespit edilme ölçütleri ve ne oranda desteklendiği de bu belirsizlik içinde yer almaktadır. Bununla birlikte planlarda çocuklara yönelik genel ve kapsayıcı bir stratejinin yer almadığı da söylenebilir.

4.2.6. AB İlerleme Raporlarından Elde Edilen Bulguların Değerlendirilmesi

Türkiye’de çocuk suçluluğu ile mücadele alanında, suça sürükleyen etkenlerin ortadan kaldırılması amacına yönelik sosyal, ekonomik ve siyasal alanda çocuklara yönelik yasal düzenlemeler ve sosyal koruma planlarında uyum sürecinin etkisi ile iyileştirme çabaları olduğu bilinmektedir. AB’ye üyelik amacıyla aday ülke olan Türkiye, müzakerelerin başladığı tarihten itibaren pek çok alanda olduğu gibi çocuklarla ilgili alanda mevzuatı uyarlama ve yeni oluşturulan mevzuatı uygulamaya geçirme çabaları içine girmiştir.

Etkilerinin ne yönde olduğunu ve uygulamada ne kadar başarılı olunduğunu değerlendirebilmek için bir anlamda geri dönüş raporu olarak da nitelendirebileceğimiz ilerleme raporlarının da incelenmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda ilerleme raporlarında yer alan çocukların suçtan korunmasına dair önerilerin, görüş ve kaydedilen ilerlemelerin değerlendirilmesinin çalışmaya katkı sağlayacağı düşünesi ile analiz edildiğinde üzerinde en çok durulan temel başlıkların; çocukların ve haklarının korunması, çocukların yargılanma süreci, sokak çocukları ve çocuk işçiliği konuları olduğu görülmektedir.

İlerleme raporları genel olarak çocuk suçluluğu ile mücadele politikasının bir anlamda eleştirel bir bakış açısı ile ele aldığından diğer politika belgelerinden farklı bir bakış açısı ile değerlendirme yapmak gerekmektedir. Raporların analizi neticesinde ortaya çıkan temalar bu anlamda mevcut durumda yaşanan sorunları ve eksiklikleri ifade etmektedir. Bu anlamda değerlendirildiğinde ise en fazla vurgu; eğitim sistemi, eğitimde yaşanan sorunlar ve okullaşma oranlarına yönelik olmaktadır. Örnek ifadelerde de yer aldığı şekilde eğitimde okul terklerinin azaltılmasına yönelik etkili bir sistemin olmaması en fazla üzerinde durulan husustur. Aynı şekilde çalışan çocuklar sorununun sürekli devam ettiği, önlenmesi yönünde tedbirlerin yeterli seviyede alınmadığı hemen her raporda ele alınan bir konu olmaktadır.

İlerleme raporlarında özellikle ön plana çıkan bir diğer husus ise çocuk ceza adalet sisteminin işleyişinde yaşanan sorunlar olmaktadır. Bu anlamda çocukların yargılama sürelerinin uzun olmasının, özgürlüğünden yoksun bırakılması son çare olması gerekirken tutuklu çocukların hükümlü çocuklardan sayıca fazla olmasının, yeterli çocuk mahkemesinin kurulmamış olmasının, infaz kurumundaki çocukların önemli bir bölümünün yetişkinlerle aynı kurumlarda kalmalarının en çok eleştirilen konulardan olduğu değerlendirilmektedir.

AB ilerleme raporlarında yer alan tespitler değerlendirildiğinde Türkiye'nin çocuk suçluluğu ile mücadele politikasında sınırlı gelişme gösterdiği, her dönem benzer sorunların ifade edildiği görülmektedir. Sürekli altı çizilen suça sürüklenen çocukların özgürlüğünden yoksun bırakılmasında ciddi sorunlar yaşandığı ve buna yönelik tedbirlerin bir an önce alınması gerektiğidir. Çocuk ceza adalet sisteminde yer alan kurumların işlevlerinde yaşanan sıkıntılar sürekli vurgulanan bir diğer sorunu oluşturmaktadır. Kurumsal anlamda iyileştirilmenin süreç içinde çok yavaş ilerlediği, kanunla ihtilaf hâlindeki çocukların kaldıkları infaz kurumlarının fiziksel açıdan yetersiz ve çocukların toplumsal ve aile bağlarında zayıflamaya neden olduğu, bu yüzden alternatif tedbirlere öncelik verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Türkiye'de, sıralanan tespitlerin ve sorunların önüne geçilmesine yönelik önemli çalışmalar yapılmakla beraber henüz yeterli ilerlemenin sağlanamadığı söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocuk suçluluğu; yaşanan toplumsal değişimler, ekonomik krizler ve savaşlar gibi önemli süreçlerin sonunda çocukların en fazla etkilenen kesim olarak gündeme gelmeleri ile mümkün olmuştur. Sanayi Devrimi ve iki dünya savaşı sonrası çocukluk kavramına yüklenen anlamın değişmesi ile çocukların birer minyatür yetişkin değil korunması gereken grup olduğu anlayışının hâkim olmasıyla, çocuk suçluluğunun üzerinde durulması gereken öncelikli ve çok boyutlu toplumsal bir sorun olduğu gerçeği kabul edilmiştir.

Türkiye’de çocuk suçluluğunun toplumsal bir sorun olarak kabul edilmesi ve buna yönelik gerçekleşen başarılı veya başarısız önlem arayışları daha geç tarihlerde başlamıştır. Batılı ülkelerin tersine 1950’lerde başlayan kentleşme sonrası sanayileşme süreci yaşanan Türkiye’de henüz toplumsal yapı yerine oturmadan 1960’lardan itibaren gerçekleşen iç göçler ve siyasi karışıklıklara bağlı ekonomik krizler yaşanmış, 1990’lardan itibaren ise ülkenin Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde başlayan terör olayları ile mücadele etmek zorunda kalınmıştır. Tüm bu süreç siyasal, sosyal, ekonomik ve yapısal anlamda birçok soruna yol açmakla beraber en büyük etkisini; yoksulluk, bölgesel farklılıkların yol açtığı kimlik bunalımı ve işsizlik nedenlerine bağlı olarak kanunla ihtilafa düşen çocuklar üzerinde göstermiştir.

Çocuk suçluluğu olgusunun ortaya çıkmaya başladığı andan itibaren geçirdiği bu sürecin Türkiye’de nasıl yönetildiği de bu noktada önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Temel anlayışın suçluluğun nedenlerinden ziyade sonuçlarına odaklanması alınacak önlemlerin de seyrini ve niteliğini önemli ölçüde etkilemektedir. Çalışma açısından ele alındığında çocukların korunması yasal, ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda olmakla beraber bu imkânların sağlanıp sağlanamaması hususunun suçluluk olgusuyla doğrudan veya dolaylı olarak bağının olduğu gerçeğidir. Çalışma kapsamında çocuk suçluluğu ile mücadele politikasının, yasal çerçevesi ile kurumların politika belgeleri, projeleri ile strateji ve eylem planları doğrultusunda stratejik amaç ve hedefleri ile faaliyetlerinin odak noktalarının neler olduğuna dair açıklık getirmek bu değerlendirmenin daha sağlıklı bir şekilde yapılmasına olanak sağlamıştır.

Kamu politikası sürecinde sorunun gündeme gelmesi, formülasyon oluşturulması, yasal zemininin oluşturulması, uygulanması ve değerlendirilmesi aşamaları açısından ele alındığında toplumsal sorun olarak çocuk suçluluğu; Türkiye'nin son yüzyılda yaşadığı önemli sosyal, ekonomik ve kültürel sorunların neticesi veya artçısı olarak gündeme gelmiştir. Bu süre içinde çocuk suçluluğu sorununun ciddi anlamda gündem oluşturması ve önemli bir toplumsal sorun olarak algılanması diğer sorunların varlığı nedeniyle çok fazla mümkün olmamıştır. Fakat çocuk suçluluğu ile mücadele politikasında sorunun ne şekilde ele alındığı, nasıl değerlendirildiği, yasal çerçevenin ne olduğu, hangi yöntem ve faaliyetler üzerinde yoğunlaşıldığı sorularının cevaplanması ve uygulamaya yönelik sürecin, ortaya çıkan sonucun değerlendirilmesinde mevcut duruma açıklık getirilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın varsayımı ve temel sorusu çerçevesinde yapılan analiz, çocuk suçluluğu ile mücadele politikasının değerlendirilmesinde önemli sonuçlara ulaşılmasına olanak sağlamıştır.

Yasal çerçeve açısından çocuk suçluluğu ile mücadele kapsamında değerlendirilen hukuki belgeler; cezalandırıcı olmaktan ziyade önleyici ve koruyucu yaklaşımlara öncelik vermesi, çocuğun topluma yeniden kazandırılması, çocuğun eğitilmesi konusunda ailenin ön plana çıkarılması açısından kapsayıcı düzenlemelere yer vermektedir. Çocuk suçluluğu ve çocukların korunması ile yakından ilgili hemen her hususun bu hukuki belgelerde yer alması önem teşkil etmektedir. Fakat bu düzenlemelerin dağınık olması üzerinde durulması gereken bir husustur.

Özellikle suça sürüklenen çocukların yargılanması ile ilgili hukuki düzenlemeler farklı kanun ve yönetmeliklerde yer almaktadır. Bu düzenlemelerin önemli bir kısmı yetişkinlere özgü suç ve ceza tasarımı çerçevesinde hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur. Bu açıdan çocuk ceza adalet sistemine bakıldığında onlara özgü bir suç kataloğu ve yaptırım uygulamaları içeren bir düzenlemeden söz etmek mümkün görünmemektedir. Farklı bir deyişle çocuklar; yetişkinler için olan Yakalama, Gözaltına Alma, İfade Alma Yönetmeliği'ne göre gözaltına alınmakta, işlediği fiilin karşılığı olan cezada Türk Ceza Kanunu'na göre indirim uygulanmakta, Ceza Muhakemeleri Kanunu'na göre yargılanmakta, yine Ceza ve Tedbirlerin İnfazı Hakkında Kanunu'na göre cezasının infazı düzenlenmekte, Denetimli Serbestlik Kanunu'na göre rehabilite edilmekte ve Çocuk Koruma Kanunu'na göre

korunmaktadır. Bir diğ er husus ise koruyucu, önleyici ve yeniden topluma kazandırma amacı taşıyan yasal düzenlemelerin uygulamada ne kadar yer bulduğudur. Yasal düzenlemelerin önemi, onun gerçek hayatta yer bulması ve hedef kitle olan çocukları ilgilendiren  ocuk su luluğ  politikalarını olumlu yönde etkilemesi ile ortaya çıkmaktadır.

Sosyoekonomik sorunlardan en çok etkilenen kesim olan çocuklara yönelik yapılan yasal düzenlemeler ne kadar kapsamlı olursa olsun tek başına yeterli olmamaktadır. Önleyici anlayış çerçevesinden bakıldığında yoksulluğ , ekonomik yetersizlik ve dengesizliklerin suça sürüklenme nedenlerinin başında geldiğ  de göz önüne alındığında bu doğrultuda uygulanan politikaların önemi ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda  ocuk su luluğ  ile mücadele politikası açısından değ erlendirme yapabilmek adına politikada aktif rol alan kurumların politika belgeleri, projeleri ve kalkınma planları incelendiğ inde politika belgelerinde yer aldığı şekilde aslında bu alanda hizmet veren kurum ve kuruluşlar tarafından  ocuk su luluğ  sorununun çözümü doğrultusunda doğru noktalara temas edildiğ  yani sorunun boyutları ve nedenlerinin doğru anlaşıldığı görülmektedir.

Kurumların politika belgelerinde  ocuk su luluğ unun önlenmesi çerçevesinde stratejik hedef ve amaçlar olarak odaklanılan hususlar; toplumun en fazla dezavantajlı grubu kabul edilen çocukları suça itebilecek risk unsurları oluşturan özellikle eğitim ve okullaşma oranlarının artırılması, eğitime erişimde sorun yaşayan çocukların önündeki engellerin kaldırılması,  ocuk iş iliğ  başta olmak üzere çeşitli nedenlere bağlı olarak okul terklerinin azaltılması,  ocuk iş iliğ inin önlenmesi, sokakta yaşayan/çalışan çocukların korunması, kurum bakımında olan korunmaya muhtaç çocukların sosyoekonomik destek sağlanarak aile yanında bakılması, suça sürüklenen çocukların topluma yeniden kazandırılması ve ceza adalet sisteminin çocukların lehine olmak üzere iyileştirilmesidir. Stratejik amaç ve hedefler çerçevesinde faaliyet raporları ve projelerde de üzerinde durulan konular bu bağlamda paralellik göstermektedir.

Stratejik hedef ve amaçlar doğrultusunda incelenen faaliyet raporları bu amaçların gerçekleştirilmesi yönünde kurumsal görev ve sorumlulukları çerçevesinde toplumun dezavantajlı kesimini oluşturan çocuklara yönelik faaliyetlerin odak

noktasında yine çocukların eğitimi, korunmaya muhtaç çocuklar, çalışan çocuklar ve çocuğun yetiştirilmesinde en önemli ve etkili kurum olan ailenin sosyal ve ekonomik açıdan desteklenmesi yönünde olmaktadır. Fakat elde edilen bu bulgular politika belgelerinin ortak analizi neticesinde elde edilen bulgular olmaktadır. Çalışma kapsamında ele alınan bakanlıkların stratejik planları, faaliyet raporları ve projeleri Türkiye’de çocuk suçluluğunun durumu açısından kendi içinde değerlendirildiğinde ise ortaya farklı sonuçlar çıkmaktadır.

Politika belgelerinde en fazla üzerinde durulan hususların çocukların adli süreçlerinin, yargılama sürelerinin ve bulundukları infaz kurumlarının onların lehine iyileştirilmesi olduğu görülmekle birlikte mevcut istatistiklere bakıldığında hemen her dönem tutuklu çocukların sayısının hükümlü çocuklardan çok daha fazla olması ve yetişkin hükümlülerle kalan çocuk sayısının diğerlerine oranlara sayıca daha yüksek olması belirlenen hedefe ulaşma konusunda sorunlar yaşandığını göstermektedir. Süreç içerisinde çocukların yargılanma sürelerinin önemli ölçüde kısaldığı görünmekle birlikte bu alana yönelik yapılan çalışmaların etkinliğinin artırılması gerekmektedir.

Stratejik hedef olarak belirlenen suça sürüklenen çocukların topluma kazandırılması ve adli süreçlerin dışında tedbirler alınması konusu da üzerinde durulması gereken bir diğer hususu oluşturmaktadır. Adli süreç içinde bulunan çocukların önemli bir kısmının denetimli serbestlik hizmetinden yararlanamaması bu hususun önemini artırmaktadır. Fakat bu yönde çalışma yapması ve denetimli serbestlik hizmetlerinin yaygınlaştırılması amacı ile proje gerçekleştirilmesi de göz ardı edilmemekle birlikte karşımıza denetimli serbestlik sistemin etkinliğine yönelik sıkıntılar olduğu sonucunu çıkarmaktadır.

Politika belgelerinde yine üzerinde en fazla durulan hususlardan biri de eğitimin önünde en önemli engel olarak görülen çocuk işçiliğinin önlenmesi olmaktadır. Çocuk işçiliğinin önlenmesi amacına yönelik strateji belgesi ve ulusal eylem planı hazırlandığı ve yine bu kapsamda projelerin gerçekleştirildiği görülmekle beraber resmi kayıtlara göre yaklaşık 900 bin çalışan çocuğun olması yine bu alanda belirlenen hedeflere ulaşılmasında sorunlar yaşandığı sonucuna götürmektedir. Ayrıca bu rakamların TÜİK’in 2012 verileri olması, bu tarihten sonra

güncel bir istatistiğin olmaması aynı şekilde hiçbir politika belgesinde güncel verilerin yer almaması çocuk işçiliği konusunda mevcut sorunun boyutlarına dair değerlendirilme yapmanın çok fazla mümkün olmadığını göstermektedir. Bu durum aynı zamanda; politika belgesinde yer alan ve çocuk işçiliğini %2'nin altına düşürmeyi amaç edinen, temel hedefi çocuk işçiliğinin azaltılması ve önlenmesi olan strateji belgesi ve eylem planı ile projenin ne ölçüde başarıya ulaştığının ölçülmesi konusunda da sorun teşkil etmektedir.

Bir diğer önemli görülen husus ise sokakta çalışan/çalıştırılan ve yaşayan çocuklar konusudur. Bu kapsamda politika belgelerinde yer alan temalar çerçevesinde çok fazla üzerinde durulmayan bir sorun olduğu, belirlenen hedeflerde ve projelerde genel kapsamda dezavantajlı çocuklar olarak ele alındığı sonucuna ulaşılmıştır. Sokakta çalışan/çalıştırılan veya yaşayan çocukların önemli bir kısmı gelir seviyesi düşük ailelerin çocukları olduğu bilinen bir gerçektir.

Devlet politikalarında, ekonomik anlamda zorluk yaşayan ailelere, kimsesiz ve muhtaç çocuklara sağlanan destek bahse konu bu çocuklar açısından risk ortamlarının da engellenmesi anlamı taşımaktadır. Sosyal ve ekonomik açıdan risk grubunda olan ve toplumun diğer kesimlerine göre dezavantajlı olan bu çocuklara yönelik sosyal hizmet uygulamalarının suça sürüklenme nedenlerini önemli ölçüde ortadan kaldıracak düşünülürken çocuk suçluluğu ile mücadele anlamında önemli rol oynamaktadır. Fakat bu duruma yönelik politika belgelerinde çoğunlukla kurum bakımında olan korunmaya muhtaç çocuklara yönelik sosyal hizmetlerin etkinliğinin artırılmaya çalışıldığı, sokakta çalışan/çalıştırılan ve yaşayan çocukların ikinci planda kaldığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Sayılan tüm hedef ve amaçlar, faaliyetler ile projeleri kapsayan politika belgeleri çerçevesinde çocuk suçluluğu ile mücadele politikası genel olarak değerlendirildiğinde çocuk suçluluğu açısından mücadele yaklaşımından ziyade müdahale yaklaşımının olduğunu ortaya çıkmaktadır. Farklı bir deyişle çocuk suça sürüklendiğinde, korunmaya muhtaç duruma geldiğinde, sokakta veya herhangi bir sektörde ağır şartlar altında çalıştığında, aile ile bağları zayıfladığında, eğitimine devam ederken engeller yaşadığında müdahale edildiği ve politikanın hedef ve amaç konusu olduğu görülmektedir. Türkiye'de uygulanan politika bu çerçevede genel

olarak değerlendirildiğinde sorun ortaya çıktıktan sonra önlemler alınmaya çalışıldığı fakat bu önlemlerin de sosyal sorunlarla mücadele edilmesinde yeterli seviyede olmadığı görülmektedir.

Suç davranışına neden olan etkenlerin açıklanması amacıyla geliştirilen teori ve çalışmalar genel olarak suçun bir ya da birden fazla değişkene odaklanarak incelenmesine dayanmaktadır. Bu doğrultuda çocukları suça iten nedenlerin hiçbir zaman tek başına etkili olmamakla birlikte pek çok araştırmacı tarafından bu nedenlerin birbirleri ile bağlantılı olduğu da belirtilmektedir. Parçalanmış bir aileye sahip olma; fiziksel, ekonomik yetersizlikler, kötü arkadaş çevresi, okul başarısı, anne baba disiplini gibi durumlar kendi başına suçun nedeni olmazken birinin varlığı başka olumsuzlukların da ortaya çıkmasını tetiklemekte ve çocukların suça sürüklenmesine neden olmaktadır. Farklı bir deyişle çocuk suçluluğu sosyal, ekonomik, kültürel, yönetsel birçok olgu ve sorunla yakından ilgilidir. Sayılan bu etkenlerden sadece tek bir yönünün vurgulanması veya bu yönüne ağırlık verilmesi mücadele politikasının etkisini de zayıflatmaktadır. Çocuk suçluluğu ile mücadelede aktif rol alan kurumların politika belgelerine yansıyan yaklaşımlar doğrultusunda ortaya çıkan tablo her bir kurumun ve stratejik politika belgesinin; çocuk suçluluğunun önlenmesi ve çocuk suçluluğunun nedenlerine yönelik yaklaşımlardan özellikle bir veya birkaçına yöneldiğidir. Bu durumda ortaya bütüncül ve kapsayıcı nitelikte olmayan, koordinasyonsuz bir mücadele politikası çıkmaktadır.

Politikanın oluşturulması aşamasında yasal zeminin hazırlanmasından sonra gelen uygulama aşamasında, çocuk suçluluğu ile mücadelenin birçok kurumu içine alan, kurumlara farklı alanlarda farklı görevler yükleyen bir mücadele olması nedeniyle kurumlar arasındaki koordinasyon ve iş birliği önem arz etmektedir. Ancak politika belgeleri çerçevesinde değerlendirildiğinde bunun yeterli seviyede olduğu söylenemez. Çocuklara hizmet sunan kurumlar kendi görev alanları itibari ile az ya da çok çalışma yapmakla beraber birbirleri ile iş birliği gerçekleştirme aşamasında sorunlar yaşamaktadır. Çocuk suçluluğu ile mücadelede daha öncede belirtildiği gibi bütüncül yaklaşım en önemli unsuru oluşturmaktadır.

Çocuk suçluluğu olgusuna bütüncül anlamda yaklaşımın olmaması, sorunun tüm boyutları ile ele alınmaması; politikanın belirlenmesi ve oluşturulması

aşamasında da sorun teşkil etmektedir. Diğer taraftan temel sorun olan çocuk suçluluğu ile mücadelede önleyici ve korumacı yaklaşıma son dönemlerde önem verildiği fakat uygulamada henüz tam olarak etkisini gösteremediği söylenebilir. Ülke genelinde çocuk refahı odaklı bütünsel bir çocuk politikasının olmaması, çocuklara yönelik verilen hizmetlerin planlanması ve sunulmasında temel sorunu oluşturmaktadır.

Politika belgeleri analizi açısından mevcut durum değerlendirildiğinde resmî kurum ve kuruluşların mücadele anlamında bazı proje ve programlarda iş birliği yaparak strateji ve eylem planları hazırladıkları, belli bir süreyi kapsayan projeleri hayata geçirdikleri görülmekle beraber her kurumun kendi görev alanının çerçevesini çizerek bunun dışında kalan alanlarda sorumluluk üstlenmemesi suçlulukla mücadelede işbirliğini engellemektedir.

Yapılan geçici süreleri kapsayan yerel veya ulusal nitelikteki projeler ile sadece sınırlı sayıda çocuğa ulaşıldığı, projelerin mahiyeti itibari ile sorunun bütüncül ve kapsayıcı açıdan değerlendirilmediği açıktır. Ayrıca kurumların hazırladıkları stratejik planlarda da yer aldığı şekilde çocuk suçluluğu, suçluluğun önlenmesi, suça sürüklenen çocukların kazanılması, suça sürükleyen nedenlerin azaltılması, risk grubunu oluşturan dezavantajlı çocukların korunması alanlarında söylemleri olmakla beraber bir sonraki dönemde aynı söylemleri yinelemeleri henüz uygulamada bu tedbirlerin tam manasıyla gerçekleştirilemediği anlamını da taşımaktadır.

Çocukların korunması, suçtan uzak tutulması ve suça sürüklenme açısından risk grubunda olan çocuklara yönelik yapılan faaliyetler, projeler ve alınan tedbirlerin önemi göz ardı edilmemekle birlikte hemen her politika belgesinde yer almasına rağmen kurumlar arası iş birliği ve koordinasyon yetersizliği sebebiyle istenen gelişmenin sağlanamadığı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda suça sürüklenen çocuklar, çocuk işçiliği, sokakta çalışan ve yaşayan çocuklar, tutuklu ve hükümlü çocuklar sorununun önemini korumaya devam ettiği istatistiklere yansıyan sürekli artış oranlarından da anlaşılmaktadır.

İstatistiklerin yanı sıra çocuk suçluluğu ile mücadeleyi farklı bir bakış açısı ile değerlendirebilmek amacıyla incelenen AB ilerleme raporlarında sıklıkla dile

getirilmekle beraber çocuk suçluluğu ve dezavantajlı çocuklara yönelik uygulamaların hayata geçirilmesinin önemi vurgulanmaktadır. Politika belgelerinde yer verilen hususlar aynı şekilde ilerleme raporlarında da yer almakta ve üzerine en çok durulan konuların başında eğitim sisteminde yaşanan sorunlar, çocuk işçiliği ve kanunla ihtilaf halinde olan çocukların yargılanma süreleri ve kaldıkları infaz kurumların fiziksel yetersizliği gelmektedir. Bu doğrultuda hemen her dönem raporunda benzer ifadelere yer verilmesi sorunların önemini koruduğunu da ortaya koymaktadır.

Türkiye nüfusunun yaklaşık olarak üçte birini çocukların oluşturmaktadır. Göç, ekonomik yetersizlikler, adaletsiz gelir dağılımı, bölgesel farklılıklar, işsizlik gibi sorunların olduğu bir ortamda çocukların her geçen gün suça sürüklenme riskleri de artmaktadır. Politika yapıcılar tarafından çocuk suçluluğu konusunun formüle edilmesi aşamasında öncelikle çocuk suçluluğu sorununun boyutlarının kısa, orta ve uzun dönemde etkilerinin neler olacağı yönünde fikir sunabilecek politikanın alternatifleriyle beraber belirlenmesi ve öneriler halinde şekillenebilmesi amacına hizmet edecek kapsamlı araştırmaların yapılması bu konuda önemli bir eksikliğin giderilmesi anlamına gelecektir. Bu konuda yapılacak araştırmaların sadece ilgili bakanlıklar tarafından değil; üniversitelerin, sivil toplum kuruluşlarının ve yerel yönetimlerin de katılımıyla gerçekleştirilmesi sorunun tüm yönleri ile değerlendirilmesine katkı sağlayacaktır.

Başlangıç noktası olarak çocuklara ilişkin uygulamaların izlenebilmesi için hizmetlerin ve diğer gelişmelerin takip edilebilmesi için çocuklara yönelik ülke genelinde tüm istatistiki verilerin veri havuzu oluşturularak bir arada toplanması etkili bir izleme ve değerlendirme mekanizmasının oluşmasını da sağlayacaktır. Bu durum aynı zamanda çocuklara yönelik yapılan hizmetlerde harcamaların izlenmesi, belli bir standardın sağlanması ve verimliliğin değerlendirilmesi açısından önemli bir husustur. Çocuk suçluluğunun, öncelikle sosyoekonomik nedenlere bağlı bir sorun olması nedeniyle uygulamada bu konuda yapılan harcamaların izlenmesi, önleyicilik anlamında değerlendirme yapabilmesi için önemli bilgiler verecektir.

Çocukların korunması, sosyal refah düzeylerinin artırılması, suç ve suçluluk ortamlarından uzak tutulması veya bu konularda ortaya çıkan sorunlular karşısında

etkin mücadele edilebilmesi için sadece risklere odaklanmak ve riskleri azaltmaya çalışmak önleme çalışmaları bakımından yeterli olmamaktadır. Daha bütünsel bir yaklaşım benimsenerek çocuğun yararına öncelik verilmesi ve gelişiminin desteklenmesi için gereken koşulların sağlanarak önleme çalışmalarının temelini oluşturmalıdır.

Çocuk suçluluğu ile mücadeleye, soruna neden olan etkenlerin belirlenmesi ile başlanıp devamında bu etkenlerin ortadan kaldırılması veya en aza indirilmesi ya da çocuklardan uzak tutulması anlayışı çerçevesinde bütüncül politikaların belirlenmesi gerekmektedir. Politikaları uygulayacak kurumların sorunu benimsemesi, ayrıca toplumsal anlamda duyarlılığı harekete geçirecek mekanizmaların oluşturulması da önem arz etmektedir. Politikaların uygulanmasının izlenmesi, sonuçlarının gözlemlenmesini sağlayacak etkili bir yapı oluşturulmalıdır. Bu yapının üst kurul niteliğinde oluşturulması kurumlar arasında işbirliği ve koordinasyonun sağlanmasında son derece etkili olacaktır.

Çocuk suçluluğu ile mücadelede etkili bir politikanın oluşturulup uygulanabilmesi için öncelikle yapılması gereken suça sürüklenen çocukların ve infaz kurumundaki çocukların sadece birer sayısal veri olmadıkları anlayışı ile suçluluğun bu oranlara ve sayılara göre artıp azaldığı değerlendirmesinden ziyade sayıların ifade ettiği nedenlere odaklanmak gerekmektedir. Sorunun nedenine odaklanmayan bir politikanın etkili olmayacağı açıktır. Bu açıdan yapılan araştırmalar, kuramlar ve politika belgelerinde yer alan ifadeler zaten sorunun nedenlerine yönelik yeterli bilgiyi sunmaktadır. Bu bilgilerden yola çıkarak bütüncül ve kapsayıcı olması açısından her bir nedene yönelik belirlenen ulusal stratejinin yer aldığı ve bu alanda rol alan tüm kurumları içeren yasal düzenleme ile oluşturulmuş bir politikanın belirlenmesi gerekmektedir.

Belirlenen stratejilerin sadece yazılı ifade ve söylem olarak kalmaması için belirlenen stratejiler; bu alanda hizmet sunan kurumları bağlayıcı unsurları da içermeli, hedefler açık, anlaşılır ve uygulanabilir olması gerekmektedir. Soruna yönelik amaçların ve hedeflerin gerçekleştirilebilir olması ve hangi süre ile hangi araç veya etkinlik kapsamında hangi kurum/birim tarafından gerçekleştirileceği, hedefi gerçekleştirecek ve iş birliği yapılacak kurumların belirlenmiş olması; kısa,

orta ve uzun vade olarak hedefin gerçekleşme süresi ve aşamalarının belirtilmiş olması, ayrıca izleme ve denetleme biriminin yer alması mücadelede etkili bir sistemin oluşturulmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- AB, (2010), *Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2010 Yılı İlerleme Raporu*
https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2010.pdf, (E.T:13 Mart 2018)
- AB, (2011), *Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2011 Yılı İlerleme Raporu*
https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2011_ilerleme_raporu_tr.pdf, (E.T:13 Mart 2018)
- AB, (2012), *Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2012 Yılı İlerleme Raporu*
https://www.ab.gov.tr/files/2012_ilerleme_raporu_tr.pdf, (E.T:13 Mart 2018)
- AB, (2013), *Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2012 Yılı İlerleme Raporu*
https://www.ab.gov.tr/files/2013%20ilerleme%20raporu/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf, (E.T:13 Mart 2018).
- AB, (2014), *Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2014 Yılı İlerleme Raporu*
https://www.ab.gov.tr/files/ilerlemeRaporlariTR/2014_ilerleme_raporu_tr.pdf
(E.T:13 Mart 2018).
- AB, (2015), *Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2015 Yılı İlerleme Raporu*
https://www.ab.gov.tr/files/5%20Ekim/2015_ilerleme_raporu_tr.pdf, (E.T:13 Mart 2018).
- AB, (2016), *Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2016 Yılı İlerleme Raporu*
https://www.ab.gov.tr/files/pub/2016_ilerleme_raporu_tr.pdf, (E.T:13 Mart 2018).
- AB, (2018), *Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2018 Yılı İlerleme Raporu*
https://www.ab.gov.tr/siteimages/pub/komisyon_ulke_raporlari/2018_turkiye_raporu_tr.pdf, (E.T:13 Mart 2018).

Adalet Bakanlığı, (2009), *Adalet Bakanlığı Stratejik Planı 2010-2014*
<http://www.sgb.adalet.gov.tr/stratejikplan.pdf>, (E.T: 23.Mart 2018).

Adalet Bakanlığı, (2011a), *Adalet Bakanlığı 2010 Faaliyet Raporu*
<http://www.adalet.gov.tr/bakanlik/faaliyetraporu/pdf/rapor2010.pdf>, (E.T: 23.Mart 2018).

Adalet Bakanlığı, (2011b), *Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Strateji Belgesi(2011/2017)*,<https://cocukkoruma.aile.gov.tr/data/546f2e83369dc50bfc1c0858/9462ce331f07891475278ee3bc527e69.pdf> (E.T: 03 Temmuz 2018).

Adalet Bakanlığı, (2012a), *Adalet Bakanlığı 2011 Faaliyet Raporu*,
<http://www.adalet.gov.tr/bakanlik/faaliyetraporu/pdf/rapor2011.pdf>, (E.T: 23.Mart 2018).

Adalet Bakanlığı, (2012b), *Çocuklar İçin Adalet Projesi Protokol Belgesi*
<http://www.ciap.adalet.gov.tr/hakkinda/hakkinda.html>, (E.T: 28 Haziran 2018).

Adalet Bakanlığı, (2013), *Adalet Bakanlığı 2012 Faaliyet Raporu*, Nisan 2013
<http://www.adalet.gov.tr/bakanlik/faaliyetraporu/pdf/rapor2012.pdf>, (E.T: 23.Mart 2018).

Adalet Bakanlığı, (2014a), *Adalet Bakanlığı Stratejik Planı 2015-2019*
<http://www.sgb.adalet.gov.tr/ekler/yayin/Stratejik-Plan-2015-2019.pdf>, (E.T: 23.Mart 2018).

Adalet Bakanlığı, (2014b), *Adalet Bakanlığı 2013 Faaliyet Raporu*, Nisan 2014
<http://www.adalet.gov.tr/bakanlik/faaliyetraporu/pdf/rapor2013.pdf>, (E.T: 23.Mart 2018).

Adalet Bakanlığı, (2015a), *Adalet Bakanlığı 2014 Faaliyet Raporu*, Mart 2015
<http://www.adalet.gov.tr/bakanlik/faaliyetraporu/pdf/rapor2014.pdf>, (E.T: 23.Mart 2018).

Adalet Bakanlığı, (2015b), *Türk Denetimli Serbestlik Hizmetlerinde Çocuklar İçin Etkin Bir Risk Değerlendirme Sisteminin Geliştirilmesi Projesi Belgesi*, <http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/>, (E.T:28 Haziran 2018).

Adalet Bakanlığı, (2016), *Adalet Bakanlığı 2015 Faaliyet Raporu*, Şubat 2016 <http://www.adalet.gov.tr/bakanlik/faaliyetraporu/pdf/rapor2015.pdf>, (E.T: 23.Mart 2018).

Adalet Bakanlığı, (2017a), Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, *Adalet İstatistikleri 2016* <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/adaletistya.html>, (E.T:10 Mayıs 2018).

Adalet Bakanlığı, (2017b), *Adalet Bakanlığı 2016 Faaliyet Raporu*, Nisan 2017 <http://www.adalet.gov.tr/bakanlik/faaliyetraporu/pdf/rapor2016.pdf>, (E.T:23.Mart 2018).

Adalet Bakanlığı, (2018), Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, *Adli Sicil İstatistikleri 2017* http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2017/istatistik2017.pdf, (E.T:10 Nisan 2018).

Agnew, Robert, (2001), “Building On The Foundation of General Strain Theory: Specifying The Types Of Strain Most Likely To Lead To Crime And Delinquency”, *Journal of Research in Crime and Delinquency*, S.38, s.319-361.

Akalın, Nejat, (1999), “Çocuğun Suça İtilmesinde Toplumsallaşma Öğelerinin Etkisi”, 1. *İstanbul Çocuk Kurultayı Bildiriler Kitabı*, İstanbul: İstanbul Çocukları Vakfı Yayınları.

Akdam, Mustafa, (2006), Emniyet Genel Müdürlüğü’nün Çocuk Polisi Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Akdoğan, A. Arif, (2011), “Türkiye’de Kamu Politikası Disiplinin Tarihsel İzleri”, Filiz Kartal (ed.), *Türkiye’de Kamu Yönetimi ve Kamu Politikaları*, Ankara: TODAİE, s. 75-98.
- Akyüz, Emine, (2000), *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Akyüz, Emine, (2018), *Çocuk Hukuku, Çocukların Hakları ve Korunması*, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Artuk, M. Emin ve Alşahin M. Emin, (2017), *Kriminoloji*, Ankara: Adalet Yayınevi.
- ASPB, (2005), Aile Yanında Destek ve Aileye Dönüş Projesi, <https://sgb.aile.gov.tr/uploads/pages/arge-raporlar/2011-yili.pdf> (E.T: 29 Haziran 2018).
- ASPB, (2012a), Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı 2013-2017 Stratejik Planı <http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f94f369dc31d48e42de7/ASPB%2020132017%20%20strateji%20plan%C4%B1.pdf>, (E.T: 28.Mart 2018).
- ASPB, (2012b), Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı 2011 Faaliyet Raporu http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f307369dc31d48e42dc5/2011_bakanlik_faaliyet_raporu.pdf, (E.T: 28.Mart 2018).
- ASPB, (2012c), Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı, *Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2013-2017*, <https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/55d48d53369dc533086ee7ca/ulusalcocukhaklaristratejibelgesiveeylemplani.pdf>, (E.T: 23 Aralık 2017)
- ASPB, (2013a), Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı 2012 Faaliyet Raporu http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/542935d5369dc32358ee2a8a/aspbakanlik_faaliyetraporu_2012_3.pdf, (E.T: 28.Mart 2018).

ASPB, (2013b), *Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2013-2017)*
<https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/uploads/pages/yayinlar/ulusal-cocuk-haklari-strateji-belgesi-ve-eylem-plani.pdf>, (E.T: 03 Temmuz 2018).

ASPB, (2014), *Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı 2013 Faaliyet Raporu*
http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f307369dc31d48e42dc5/2013_idare_faaliyet_raporu.pdf, (E.T: 28.Mart 2018).

ASPB, (2015), *Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı 2014 Faaliyet Raporu*
http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f307369dc31d48e42dc5/2014_idare_faaliyet_raporu.pdf, (E.T: 28.Mart 2018).

ASPB, (2016), *Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı 2015 Faaliyet Raporu*
<http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f307369dc31d48e42dc5/2015%20Y%C4%B1%C4%B1%20Bakanl%C4%B1k%20%C4%B0dare%20Faaliyet%20Raporu.pdf>, (E.T: 28.Mart 2018).

ASPB, (2017a) *Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı 2016 Faaliyet Raporu*
http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f307369dc31d48e42dc5/2016_Faaliyet_Raporu.pdf, (E.T: 28.Mart 2018).

ASPB, (2017b), *Çocuklara Yönelik Risk Alanlarının Belirlenmesi ve Önleme Programı Geliştirilmesi Projesi*,
<https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/uploads/pages/yayinlar-ana-baslik/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu-2017-bulteni.pdf>, (E.T: 29 Haziran 2018).

Atılğan, Ü. Eylem, (2009), “Çocuk Sanık ve Hükümlüler”, Çaplı, B., Tuncel, H. (der.) *Televizyon Haberciliğinde Etik*, Ankara: Fersa Matbaacılık, s.291-30.

Atılğan, Aydın ve Atılğan, Ü. Eylem, (2009), *Çocuk Hakları Paradigması ve Çocuk Ceza Yargılamasına Hâkim Olan İlkeler Açısından Türkiye’deki Düzenleme ve Uygulamaların Değerlendirilmesi*, Ankara: Mattek Matbaacılık.

- Ayan, Sezer, (2011), *Suçlu kim? Türkiye’de Çocuk Suçluluğu*, Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Babaoğlu, Cenay, (2017), “Kamu Politikası Analizine Yönelik Kavramsal ve Kuramsal Bir Çerçeve”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, C.15, S.30, s.511-532.
- Balamir, Rahşan, (1999), *Suç Teorileri İçinde Chicago Okulu’nun Yeri ve Önemi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Balcı, Ali, (2007), *Sosyal Bilimlerde Araştırma, Yöntem, Teknik ve İlkeler*, 6.Baskı, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Balci, Hakan, (2011), *Çocuk Suçluluğu ve Toplumsal Nedenleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Balo, S. Yusuf, (2003), *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, Ankara: Adil Yayınevi.
- Balo, S. Yusuf, (2005), *Uluslararası İlkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Baltacı, Gül, (2008), *Çocuk ve Spor*, Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayın No: 730.
- Bardach, Eugene, (2011), *A Practical Guide For Policy Analysis*, Fourth Edition, United States of America: SAGE.
- Başbüyük, Oğuzhan ve Karakuş, Önder, (2010), “Sosyal Düzensizlik ve Toplum Destekli Polislik”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, C.13, S.2, Güz 2010, Ankara: Sosyoloji Derneği, s.64-97.
- Baştaymaz, Tahir, (1990), *6-15 Yaş Grubu Bursa’da Çalışan Çocuklar Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul: Friedrich Ebert Vakfı Yayınları.

- Berg, L. Bruce ve Lune, Howard, (2015), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (Çev. Hasan Aydın), 8. Baskı, Konya: Eğitim Yayınevi.
- Bilgin, Nuri, (2014), *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi; Teknikler ve Örnek Çalışmalar*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Birkland, A. Thomas, (2001), *An Introduction the Policy Process: Theories, Conepts and Models Of Puclic Policy Making*, Armonk, New York: M.E. Sharpe.
- Coşar, Yakup, (2005), “Kentleşen Türkiye’de Çocuk Suçluluğu”, *TBB Dergisi*, S. 56, s.289-290.
- CTEGM, (2018), Adalet Bakanlığı, Ceza Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, *Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Hükümlü ve Tutuklu Çocuklar İstatistiği 2018*. (EK-2)
- ÇSGB, (2008), *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2009-2013 Stratejik Planı* https://www.csgeb.gov.tr/media/2036/stratejikplan_2009_2013.pdf, (E.T: 22 Mart 2018).
- ÇSGB, (2011), *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2010 Faaliyet Raporu* https://www.csgeb.gov.tr/media/2847/2010_faaliyetraporu.pdf, (E.T: 22 Mart 2018).
- ÇSGB, (2012), *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2011 Faaliyet Raporu* https://www.csgeb.gov.tr/media/2846/2011_faaliyetraporu.pdf, (E.T: 22 Mart 2018).
- ÇSGB (2013a), *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2014-2018 Stratejik Planı* https://www.csgeb.gov.tr/media/2037/stratejikplan_2014_2018.pdf, (E.T: 22 Mart 2018).

ÇSGB, (2013b), *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2012 Faaliyet Raporu* https://www.csgb.gov.tr/media/2849/2012_faaliyetraporu.pdf, (E.T: 22 Mart 2018).

ÇSGB, (2013c), *Çocuk İşçiliğinin Önlenmesinde Yerel Kaynakların Etkinleştirilmesi Projesi*, https://www.csgb.gov.tr/media/2042/proje_2013.pdf, (E.T: 27 Haziran 2018).

ÇSGB, (2014), *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2013 Faaliyet Raporu* https://www.csgb.gov.tr/media/2851/2013_faaliyetraporu.pdf, (E.T: 22 Mart 2018).

ÇSGB, (2015), *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2014 Faaliyet Raporu* https://www.csgb.gov.tr/media/2850/2014_faaliyetraporu.pdf, (E.T: 22 Mart 2018).

ÇSGB (2016a), *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2017-2021 Stratejik Planı* https://www.csgb.gov.tr/media/3978/stratejikplan_2017_2021.pdf, (E.T: 22 Mart 2018).

ÇSGB, (2016b), *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2015 Faaliyet Raporu* https://www.csgb.gov.tr/media/2888/2015_faaliyetraporu.pdf, (E.T: 22 Mart 2018).

ÇSGB, (2017a), *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2016 Faaliyet Raporu* https://www.csgb.gov.tr/media/4792/2016_faaliyetraporu.pdf, (E.T: 22 Mart 2018).

ÇSGB, (2017b), *Çocuk İşçiliği İle Mücadele Ulusal Programı 2017-2023*, Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Akademik Yayınlar, Yayın No: 63.

- ÇSGB, (2018), *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2017 Faaliyet Raporu*
https://www.csgeb.gov.tr/media/8382/2017_faaliyetraporu.pdf, (E.T: 22 Mart 2018).
- Demir, Fatih, (2011), “Kamu Politikası ve Politika Analizi Çalışmalarının Teorik Çerçevesi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.20, ss.107-122. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/55703>, (E.T:17 Ekim 2017).
- Demirbaş, Timur, (2016), *Kriminoloji*, 6. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- DİE (Devlet İstatistik Enstitüsü), (1992), 1990 Adalet İstatistikleri, Yayın No: 1531.
- DİE (Devlet İstatistik Enstitüsü), (1997), 1995 Adalet İstatistikleri, Yayın No: 2029.
- Doğan, İsmail, (2000), *Akıllı Küçük*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Downs, Anthony, (1972), “Up And Down With Ecology- The Issue- Attention Cycle”, *The Public Interest*, S.28, s.38-50.
- Dönmezer, Sulhi, (1984), *Sosyoloji*, İstanbul: Savaş Yayınları.
- Dönmezer, Sulhi, (1994), *Kriminoloji*, İstanbul: Beta Basım Yayın.
- DPT, (2006), Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı 9. Beş Yıllık Kalkınma Planı 2007-2013)
<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/1/plan9.pdf>, (E.T: 8 Mayıs 2018)
- DSDB, (2017), Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, *Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı 2017 Yılı İstatistikleri* http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/istatistik/2017/aralik_2017.pdf, (E.T: 12 Mayıs 2018).
- Dye, Thomas R., (2002), *Understanding Public Policy*, 10th ed. Prentice Hall, New Jersey: Englewood Cliffs.

Ergenç, Sedat ve Aydın, Hakan, (2016), “Yerel Yönetimlerin Çocuk Suçluluğunu Önlemedeki Rolü” *Denetim Dergisi*, S.3, ss73-79.

<http://dergipark.gov.tr/denetisim/issue/22498/240550>, (E.T: 4 Ocak 2018).

Erhan, Rüstem, Aydın, D., (2009), “Yoksulluk ve Göç Perspektifinden Çocuk Suçluluğu: Diyarbakır Örneği: Sokak Çocuklarının İstismarı ve İhmali”, Gaziantep: *Gaziantep Üniversitesi Yayınları*, S.1, s.84-100.

Erkan, Rüstem ve Erdoğan, M. Yüksel, (2006), “Göç ve Çocuk Suçluluğu”, *Aile ve Toplum Dergisi*, C.3, S.9, s.79-90.

Fişek, G. Ali; Çiner, C. Umut ve Akpınar, Taner, (2008), “Türkiye’de Çocuk Suçluluğunda Öncü Çalışmalar ve İki Doktora Tezi”, Ankara: *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.57, S.2, S.17-29.

Gibbons, Don C., (1987), *Society, Crime, And Criminal Behavior*, 5. Edition, New Jersey: Prentice-Hall Inc.

GSB, (2012), *Gençlik ve Spor Bakanlığı 2013-2017 Strateji Planı*

<http://www.gsb.gov.tr/public/edit/files/strateji/gsb-2013-2017-stratejik-plani.pdf>, (E.T: 4 Nisan 2018).

GSB, (2013), *Gençlik ve Spor Bakanlığı Ulusal Gençlik ve Spor Politika Belgesi*

http://www.gsb.gov.tr/public/edit/files/Mevzuat/ulusal_genclik_ve_spor_politikasi.pdf, (E.T: 04 Temmuz 2018).

GSB, (2015a) *Gençlik ve Spor Bakanlığı 2014 Faaliyet Raporu*

<http://www.gsb.gov.tr/Public/Edit/files/2014-yili-faaliyet-raporu.pdf>, (E.T: 4 Nisan 2018).

GSB, (2015b), *Kapılar Kapanmasın Projesi*,

<http://gsb.gov.tr/HaberDetaylari/3/48811/mahkumlara-yonelik-proje-kapilar-kapanmasin> (E.T: 23 Haziran 2018).

- GSB, (2015c), *Spor Eğitimiyle Sosyal Katılımın Desteklenmesi İçin Teknik Yardım Projesi*, <http://www.gsb.gov.tr/1/39582/gencler-sporla-sosyallesiyor%E2%80%8F>, (E.T: 19 Haziran 2018).
- GSB, (2016), *Gençlik ve Spor Bakanlığı 2015 Faaliyet Raporu* http://www.gsb.gov.tr/Public/Edit/images/GSB/201602/2015_yili_faaliyet_raporu.pdf, (E.T: 4 Nisan 2018).
- GSB, (2017), *Gençlik ve Spor Bakanlığı 2018-2022 Strateji Planı* http://www.gsb.gov.tr/public/edit/files/strateji/2018_2022_stratejik_plani.pdf, (E.T: 4 Nisan 2018)
- Gül, Hüseyin, (2015), “Kamu Politikası Analizi, Yöntemleri ve Teknikleri”, Ankara: *Yasama Dergisi*, S.29, s.5-31
- Güneş, İsmail, (2004), “Sivil Toplum Kuruluşları”, *Son Baskı Sanal Dergi*, Yıl: 1, S.5, <http://www.sonbaski.com/sayi7siviltoplum.htm> (E.T:22 Ocak 2018).
- Güngör, Mehmet, (2008), “Evrensel Bir Sorun Olarak Çocuk Suçluluğu ve Sokakta Çalışan ve Yaşayan Çocuklar”, Adıyaman: *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.1, S.1, s.25-43.
- Hacıoğlu, C. Burhan , (1998), Yeni Türk Ceza Kanun Tasarısının Çocuk ve Küçük Ceza Hukukuna İlişkin Hükümleri, Erzincan: *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.4, S.1, s.1-20.
- Hancı, İ. Hamit , (1999), “Suçluluğa Yol Açan Sosyal Bir Yara İç Göçler ve Çarpık Kentleşme” *Hekim ve Yaşam (İzmir Tabip Odası Dergisi)* S.6, ss.24-28. https://www.kriminoloji.com/Carpik_Kentlesme-Hamit_Hanci.htm, (E.T: 25 Aralık 2017).

Işıқтаç, Yasemin, (1999), “Sosyolojik Açıdan Çocuk Suçluluğu ve Bir Hukuk Devleti Olan Türkiye’de Devletin Cezalandırma Yetkisini Kullanış Biçimi”, *Mevzuat Dergisi*, Yıl:2, Sayı:13,ss.1-19, <https://www.mevzuatdergisi.com/1999/01a/01.htm>, (E.T: 02 Şubat 2017).

İçişleri Bakanlığı, (2009), *İçişleri Bakanlığı Stratejik Planı 2010-2014* <http://www.strateji.gov.tr/kurumlar/strateji.gov.tr/icisleriBakanligiSP1014.pdf> (E.T: 26.Mart 2018).

İçişleri Bakanlığı, (2011), *İçişleri Bakanlığı 2010 Faaliyet Raporu* <http://www.strateji.gov.tr/kurumlar/strateji.gov.tr/2010%20Y%C4%B1%C4%B1%20%C4%B0dare%20Faaliyet%20Raporu.pdf>, (E.T: 26.Mart 2018).

İçişleri Bakanlığı, (2012a), *İçişleri Bakanlığı 2011 Faaliyet Raporu* <http://www.strateji.gov.tr/kurumlar/strateji.gov.tr/2011%20Y%C4%B1%C4%B1%20%C4%B0dare%20Faaliyet%20Raporu.pdf>, (E.T: 26.Mart 2018).

İçişleri Bakanlığı, (2012b), *Çocuk ve Gençler Sosyal Koruma ve Destek Programı/Projesi* <http://www.tbb.gov.tr/basin-ve-yayin/haberler/cogep-2013-yilinda>, (E.T: 24 Haziran 2018).

İçişleri Bakanlığı, (2013), *İçişleri Bakanlığı 2012 Faaliyet Raporu* <http://www.strateji.gov.tr/kurumlar/strateji.gov.tr/2012%20Y%C4%B1%C4%B1%20%C4%B0dare%20Faaliyet%20Raporu.pdf>, (E.T: 26.Mart 2018).

İçişleri Bakanlığı, (2014a), *İçişleri Bakanlığı Stratejik Planı 2015-2019* https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/str_plan/stratejikplan2015_2019.pdf, (E.T: 26.Mart 2018).

İçişleri Bakanlığı, (2014b), *İçişleri Bakanlığı 2013 Faaliyet Raporu* <http://www.strateji.gov.tr/kurumlar/strateji.gov.tr/2013%20Y%C4%B1%C4%B1%20%C4%B0dare%20Faaliyet%20Raporu.pdf>, (E.T: 26.Mart 2018).

İçişleri Bakanlığı, (2015a), *İçişleri Bakanlığı 2014 Faaliyet Raporu*
[http://www.strateji.gov.tr/kurumlar/strateji.gov.tr/2014%20%C4%B0dare%20Faaliyet%20Raporu\(1\).pdf](http://www.strateji.gov.tr/kurumlar/strateji.gov.tr/2014%20%C4%B0dare%20Faaliyet%20Raporu(1).pdf), (E.T: 26.Mart 2018).

İçişleri Bakanlığı, (2015b), *Çocuk Dostu Şehirler Projesi*,
<http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/CFC%20Catalogue-TR.pdf>,
(E.T: 22 Haziran 2018).

İçişleri Bakanlığı, (2016), *İçişleri Bakanlığı 2015 Faaliyet Raporu*
<http://www.strateji.gov.tr/kurumlar/strateji.gov.tr/2015%20Y%C3%84%C2%B1%C3%84%C2%B1%20%C3%84%C2%B0dare%20Faaliyet%20Raporu1.pdf>, (E.T: 26.Mart 2018).

İçişleri Bakanlığı, (2017a), *İçişleri Bakanlığı 2016 Faaliyet Raporu*
<http://www.strateji.gov.tr/kurumlar/strateji.gov.tr/2016%20Y%C4%B1%C4%B1%20%C4%B0dare%20Faaliyet%20Raporu.pdf>, (E.T: 26.Mart 2018).

İçişleri Bakanlığı, (2017b), *Biz Anadolu'yuz Projesi Belgesi*
<http://www.bizanadoluyuz.gov.tr/proje-kapsami2>, (E.T: 25 Haziran 2018).

İçişleri Bakanlığı, (2018), *İçişleri Bakanlığı 2017 Faaliyet Raporu*
https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/Bakanlik_faaliyet/2017_yili_fly.pdf, (E.T: 26.Mart 2018).

Jann, Werner ve Wegrich, Kai, (2007). "Theories of the Public Cycle", (ed.) Fischer, Frank., Miller, Gerald. J. and Sidney, Mara. S., *Handbook of Public Policy Analysis: Theory, Politics, and Methods*, New York: CRC Press., ss.43-63.

Kahraman, Fatih ve Gül, Sallan, S., (2015), "Türkiye'de Çocuk Yoksulluğu: Gaziantep Üzerine Bir Araştırma", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.8, S.1, ss. 339-366.

Kalkınma Bakanlığı, (2013), *10. Beş Yıllık Kalkınma Planı* (2014-2018) http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu_Kalk%C4%B1nma_Plan%C4%B1.pdf, (E.T: 8 Mayıs 2018).

Kaptı, Alican, (2011), *Kamu Politika Süreci: Teorik, Perspektif*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kaptı, Alican ve Alaç, A. Erkan, (2015), “Kamu Politikalarının Uygulama Aşaması”, Mete Yıldız ve Mehmet Zahid Sobacı (der.), *Kamu Politikası Kuram ve Uygulama*, 2. Baskı, Ankara: Adres Yayınları, s.228-243.

Karğın, Vedat, (2016), “Kriminoloji: Suç Teorileri ve Uygulamalar”, Ekrem Muş (ed.), “*Anomi Ve Gerilim Teorileri*”, Ankara: Karınca Yayınevi, s.59-97.

Kepenekçi, Yasemin K. ve Özcan, Arfe Y., (2002). “Okullarda Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi”, *1. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu*, 29-30 Mart 2001, Ankara: Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Yayını, ss.252-269.

Keser-Aschenberger, Filiz, (2015), “Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları”, F. Nevra Seggie ve Y. Bayyurt, (ed.), *Nitel Politika Analizi*, Ankara: Anı Yayıncılık, s.323-342.

Kızmaz, Zahir, (2005), “Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* C. 29, S. 2 s.149-174.

Kraft Michael E. ve Furlong, Scott R., (2013), *Public Policy: Politics, Analysis, and Alternatives*, 4th Edition, Los Angeles: Sage Publication.

Kulaç, Onur ve Çalhan, Hüseyin S., (2013), “Bir Kamu Politikası Süreci Analizi: Milli Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu Yurtdışı Lisansüstü Bursları”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (DÜSBED)*, s.205-225.

Kulaksızoğlu, Adnan, (1998), *Ergenlik Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

MEB, (2009), *Millî Eğitim Bakanlığı 2010-2014 Stratejik Planı*, <http://sgb.meb.gov.tr/www/meb-2010-2014-stratejik-plani-ve-ilgili-dokumanlar/icerik/83>, (E.T: 28.Mart 2018).

MEB, (2010), *Kız Çocuklarının Okullaşma Oranlarının Artırılması Operasyonu*, <http://www.ikg.gov.tr/ozellikle-kiz-cocuklarinin-okullasma-oranlarinin-artirilmasi-operasyonu/>, (E.T: 27 Haziran 2018).

MEB, (2013a), *Millî Eğitim Bakanlığı 2012 Faaliyet Raporu* http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_07/31123903_meb_faaliyet_raporu_2012.pdf, (E.T: 29.Mart 2018).

MEB, (2013b), *Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi Projesi* <http://siddetinonlenmesi.meb.gov.tr/www/genel-bilgi/icerik/12>, (E.T: 23 Haziran 2018).

MEB, (2014), *Millî Eğitim Bakanlığı 2013 Faaliyet Raporu* http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_04/30032306_meb_2013_idare_faaliyet_raporu.pdf, (E.T: 29.Mart 2018).

MEB, (2015a), *Millî Eğitim Bakanlığı 2015–2019 Stratejik Planı* <http://sgb.meb.gov.tr/www/mill-egitim-bakanligi-2015-2019-stratejik-plani-yayinlanmistir/icerik/181>, (E.T: 29.Mart 2018).

MEB, (2015b), *Millî Eğitim Bakanlığı 2014 Faaliyet Raporu* http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_12/21015725_mebfaaliyetraporu.pdf, (E.T: 29.Mart 2018).

- MEB, (2015c), *Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi Strateji ve Eylem Planı*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
http://www.cocugasiddetionluyoruz.net/wpcontent/uploads/17120747_1.1.12_strateji_raporu.pdf, (E.T: 05 Temmuz 2018).
- MEB, (2016), *Millî Eğitim Bakanlığı 2015 Faaliyet Raporu*
http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_02/29061209_2015darefaaliyetraporu.pdf, (E.T: 29.Mart 2018).
- MEB, (2017), *Millî Eğitim Bakanlığı 2016 Faaliyet Raporu*
http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_03/07172222_2016idarefaaliyetraporu.pdf, (E.T: 29.Mart 2018).
- MEB, (2018), *Millî Eğitim Bakanlığı 2017 Faaliyet Raporu*
http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_02/28093718_Faaliyet_Raporu_yayYn_28022018_1707.pdf, (E.T: 29.Mart 2018).
- Nietzel, Michael. T., (1979), *Crime and Its Modification - A Social Learning Perspective*, Elmsford, New York: Pergamon Press Inc.
- Onur, Bekir, (1994), “Sunuş”, *Toplumsal Tarihte Çocuk Sempozyumu*, 23-24 Nisan 1993, Bekir Onur (der.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Orhan, Gökhan, (2015), “Kamu Politikasına Yorumlayıcı Yaklaşımlar”, Mete Yıldız ve Mehmet Zahid Sobacı (der.), *Kamu Politikası Kuram ve Uygulama*, 2. Baskı, Ankara: Adres Yayınları, s.66-87.
- Özbay, Özden, (2004), “Yaş, Adolesan Suçları ve Sosyal Bağ Teorisi”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, C. 7, S.1, ss.53-75.
- Özpolat, Vahap ve Solak, Adem, (2011), *Türkiyenin Çocuk Mağduriyeti Haritası*, Ankara: Hegem Yayınları.

Peker, Hüseyin, (1999), *99 Soruda Çocuk ve Suç*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Polat, Oğuz, (2000), *Adli Tıp*, İstanbul: Der Yayınları.

Polat, Oğuz, (2001), *Çocuk ve Şiddet*, İstanbul: Der Yayınları.

Polat, Oğuz, (2017), *Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar*, 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Saldırım, Mustafa ve Karacık, Nigar, (2002), “Suça İtilmiş Çocukların Yeniden Sosyalleşmesi Projesi”, *1. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu*, 29-30 Mart 2001, Ankara: Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Yayını, ss.270-283.

Saldırım, Mustafa, (1999), “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Açısından Suça İtilmiş Çocuğun Haklarına Bir Bakış ve Bir Öneri”, Ankara: *Adalet Dergisi*, C.1, s.1-6.

Sevük, Y. Handan, (1998), *Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu İle Mücadelede Kurumsal Yaklaşım*, İstanbul: Beta Yayınevi.

Sevük, Y. Handan, (2000), “Ceza Sorumluluğu ve Çocuk Yargılama Sistemi”, Ankara: *Ankara Barosu Hukuk Kurultayı* 12-16 Ocak 2000, C. 2.

Shoemaker, Donald J., (1990), *Theories of Delinquency: An Examination of Explanations of Delinquent Behavior*, New York: Oxford University Press.

Sidney, Mara. S. (2007), “Policy Formulation: Design and Tools”, Frank Fisher, Gerald J. Miller ve Mara S. Sidney (ed.), *Handbook of Public Policy Analysis: Theory, Politics, and Methods*, Boca Raton, New York: CRC Press, ss.79-87.

Siegel, Larry J., (1989), *Criminology*, USA: West Publishing Company.

Smith, Kevin B. ve Larimer, Christopher W., (2009), *The Public Policy Theory Primer*, Philadelphia: Westview Press.

Sokullu-Akıncı, Füsün, (2016), *Kriminoloji*, 12. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık.

Sözer, A. Mehmet, (2003), *Çocukların Eğitim Durumları ve Geleceğe İlişkin Beklenti Düzeylerinin Temel Toplumsal Ortamlardan Aldığı Etkiler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Şensoy Naci, (1947), “Çocuk Suçluluğunun Aktüel Durumu ve Çocuklar Tarafından Kesretle İşlenen Suçlar” İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C.13, S.3, s.867-892.

Tamzok, Nihat, (2007), *Kamu Politikası Analizi: Elektrik Kamu Politikası Enerjisi Sektörü*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

TDK, (2018), Türk Dil Kurumu

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=%C3%87OCUK,
(E.T:04 Mart 2018).

Topçuoğlu, Tuba, (2014), “Çocuk Suçluluğu ve Gelişimsel (Risk-Odaklı) Suç Önleme”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* C.16, www.kmu.edu.tr, Özel S. I, s.217-226.

Tuncel, Meriç, (2003), *Türkiye’de ve Almanya’da Sokak Çocuklarına Uygulanan Eğitim Programlarının Karşılaştırılması ve Bir Model Önerisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi.

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), (2018), *İstatistiklerle Çocuk, 2017*, Nisan 2018
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27596>, (E.T: 23 Aralık 2017)

Uluğtekin, Sevdâ, (1991), *Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma*, Ankara: Bizim Büro Yayınevi.

UNICEF, (2006), *Önce Çocuklar: Sokakta Yaşayan ve/veya Çalışan Çocuklar*
https://www.unicef.org/turkey/dn_2006/cp43.html, (E.T: 23 Şubat 2018).

UNICEF, (2010), *Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi Rehberi, Önce Çocuklar*,
http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/egitimbasvuru_basvuru/cezasorumlulugunun.pdf, (E.T: 22 Kasım 2017).

UNICEF, (2011), *Türkiye’de Çocukların Durumu Raporu 2011*
<http://abdigm.meb.gov.tr/projeler/ois/egitim/032.pdf>, (E.T: 23 Aralık 2017)

UNICEF, (2013a), *Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı, Sosyal Çalışma Görevlileri için Eğitim Kitabı*,
<http://www.unicef.org.tr/vera/app/var/files/s/o/sosyal-calisma-gorevlileri-icin-egitim-kitabi.pdf>, (E.T: 02 Mart 2017).

UNICEF, (2013b), *Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Strateji Belgesi*
[https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/558275b7369dc544742aae8f/KSB%20\(26.02.2014\)%20\(2\).pdf](https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/558275b7369dc544742aae8f/KSB%20(26.02.2014)%20(2).pdf), (E.T: 14 Ocak 2018).

UNICEF, (2014), *Innocenti Report Card-12 Children in the Developed World*
<https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/rc12-eng-web.pdf>, (E.T: 6 Nisan 2018).

Usta, Aydın, (2014), “Kamu Kurumlarında Stratejik Planlama: Önemi, Bileşenleri, Evreleri ve Uygulanabilirliği”, *Assam Uluslararası Hakemli Dergi*, C.1, S.2, s.31-53.

Wollmann, Helmut, (2007), “Policy Evaluation and Evaluation Research”, Frank Fisher, Gerald J. Miller ve Mara S.Sidney (ed.), *Handbook of Public Policy Analysis: Theory, Politics, and Methods*, Boca Raton, Londra New York: CRC Press, s.393-404.

Yağbasan, Yusuf, (2010), Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri ve Cezai Sorumluluğu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yavuzer, Haluk, (2011), *Çocuk ve Suç*, 14. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, Haluk, (2014), *Çocuk Psikolojisi*, 37. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan, (2011), Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, Mete ve Sobacı M. Zahid, (2015), “Kamu Politikası ve Kamu Politikası Analizi Genel Bir Çerçeve”, Mete Yıldız ve Mehmet Zahid Sobacı (der.), *Kamu Politikası Kuram ve Uygulama*, 2. Baskı, Ankara: Adres Yayınları, s.16-42

Yücel, M. Tören, (1993), “1980-1992 Yılları Arasında Türkiye’de Çocuk Suçluluğu”, *Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu*, 26 - 28 Ekim 1992 İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yayın No: 536, s.155-177.

Yücel, M., Tören, (2008), *Kriminoloji*, 4. Baskı, Ankara: Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

HUKUKİ BELGELER

Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (2012), T. C. Resmi Gazete, 28239, 20 Mart 2012.

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun (2004), T. C. Resmi Gazete, 25685, 29 Aralık 2004.

Ceza Muhakemesi Kanunu, (2004), T. C. Resmi Gazete, 25673, 17 Aralık 2004.

Çocuk Koruma Kanunu (2005), T. C. Resmi Gazete, 25876, 15 Temmuz 2005.

Denetimli Serbestlik Kanunu , (2005), T. C. Resmi Gazete, 25881, 20 Temmuz 2005.

Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu, (1927), T. C. Resmi Gazete, 627, 7 Temmuz 1927.

Korunmaya Muhtaç Çocukların İşe Yerleştirilmesine İlişkin Tüzük (1995), T. C. Resmi Gazete, 22218, 2 Mart 1995.

Sosyal Hizmet Kanunu, (1983), T. C. Resmi Gazete, 18059, 27 Mayıs 1983 .

Türk Ceza Kanunu, (2004), T. C. Resmi Gazete, 25611, 12 Ekim 2004.

Türk Medeni Kanunu , (2001), T. C. Resmi Gazete, 24607, 8 Aralık 2001 .

Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği (2015), T. C. Resmi Gazete, 29310, 29 Mart 2015.

Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik (2004), T. C. Resmi Gazete, 25425, 6 Nisan 2004.

Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik (2006), T. C. Resmi Gazete, 26386, 24 Aralık 2006.

- Korunmaya Muhtaç Çocukların Tespiti, İnceleme Korunma Kararlarının Alınması ve Kaldırılmasına İlişkin Yönetmelik (1983), T. C. Resmi Gazete, 18235, 28 Kasım 1983.
- Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği (2013), T. C. Resmi Gazete, 28554, 9 Şubat 2013.
- Yakalama Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği (2005), T. C. Resmi Gazete, 25832, 1 Haziran 2005.
- 12 Yıllık Zorunlu Eğitime Yönelik Uygulamalar ve Şartlı Eğitim Yardımı Genelgesi, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Genelge No: 2012/23.
- Çocuk Hizmetlerine İlişkin Genelge, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Genelge No: 2012/15.
- Çocuk Hükümlü ve Tutukluların Eğitim Öğretim Faaliyetleri Genelgesi, Adalet Bakanlığı Genelge No: 2006/51.
- Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi Genelgesi, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Genelge No: 2012/20.
- Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Genelgesi, Milli Eğitim Bakanlığı Genelge No: 2009/09.
- Mecburi Öğretim Çağındaki Çocuklar Genelgesi, Milli Eğitim Bakanlığı Genelge No: 2009/46.
- Mevsimlik Tarım İşçileri İle Göçer ve Yarı Göçer Ailelerin Eğitime Erişimi Genelgesi, Milli Eğitim Bakanlığı Genelge No: 2016/5.
- Sokakta Yaşayan/Çalışan Çocuklara Yönelik Hizmet Modeli Genelgesi, Başbakanlık Genelge No: 2005/5.
- Tutuklu ve Hükümlü Öğrenciler Genelgesi, Milli Eğitim Bakanlığı Genelge No: 2016/17.

Uçucu Maddelerin Zararlarından Çocuklarımızın ve Gençlerimizin Korunması
Genelgesi, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Genelge No: 2012/19.

Uyuşturucu Kullanımı ve Bağımlılıkla Mücadele Genelgesi, Milli Eğitim Bakanlığı
Genelge No: 2014/20.

Zararlı Madde Bağımlılığını Önleme Genelgesi, Milli Eğitim Bakanlığı Genelge No:
2012/01.

EK 1: Polis Akademisi Başkanlığı İlgili Kurumlardan İstatistiki Bilgi Talep Yazısı

**T.C.
POLİS AKADEMİSİ BAŞKANLIĞI
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü**

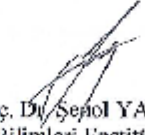
Sayı : 40843807-3192-(31854)- 2018 05 08 163107 86375-2663 08/05/2018
Konu : Bilgi ve Belge Talebi

İlgi : 07/05/2018 tarihli dilekçe.

Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Anabilim Dalı 21037172676 T.C. kimlik numaralı doktora öğrencisi Sibel ÖZDEMİR CAN'ın "Türkiye'de Çocuk Suçluluğu ile Mücadele Politikası" adlı tez çalışması kapsamında çocuk suçlarına yönelik istatistiki bilgi talehi ile ilgili olarak,

İlgi dilekçesinde istemiş olduğu bilgilerin verilmesi hususunun tarafınızca değerlendirilerek uygun görülmesi halinde adı geçen öğrencimize gerekli kolaylığın sağlanması hususunda;

Gereğini arz ederim.

Doç. Dr. Şenol YAPRAK
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Müdürü V.

Ek: Dilekçe (1 sayfa)

Dağıtım:
Adalet Bakanlığına
(Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü)
Tiraniye Genel Müdürlüğüne
(Asayiş Daire Başkanlığı)

EK 2: Adalet Bakanlığı Ceza Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Cevap Yazısı

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü

Sayı : 46555008-622.03-2018-E.
Konu : Sibel ÖZDEMİR CAN dilekçesi.

16/05/2018

Sayın; Sibel ÖZDEMİR CAN
(Emniyet Genel Müdürlüğü
Asayiş Daire Başkanlığı)

07/05/2018 tarihli, Türkiye'de Çocuk Suçluluğu ile Mücadele Politikası konusunda yaptığımız teze konu olması sebebiyle ceza infaz kurumlarında bulunan çocukların 2007 - 2017 yılları arasında yıllara göre yaş, eğitim ve suç türlerine ilişkin bilgi talep edilen dilekçeniz incelendi.

Söz konusu dilekçede talep edilen verilere ilişkin olarak; 31/12/2009 - 27/12/2017 tarihleri arasında, Bilgi İşlem Daire Başkanlığından alınan UYAP raporlarının incelenmesi sonucunda, ceza infaz kurumlarında bulunan çocuk hükümlü/tutukluların eğitim durumları, yaşları ve suç profillerine göre dağılımı yazınız ekinde sunulmuştur.

Ancak; UYAP (Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi) kapsamında 2009 yılı öncesine yönelik sorgulama yapılamaması nedeniyle, 2009 yılı öncesine ait veri bulunmamaktadır.

Bilgilerinize rica ederim.

Hüseyin KOCABAY
Bakan a.
Terkik Hakkı

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Sibel ÖZDEMİR CAN
Doğum Yeri : Afyonkarahisar
Mesleği : Polis (Emniyet Amiri)

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi
(2002-2006)

Yüksek Lisans Öğrenimi : Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
Ulaşım Güvenliği ve Yönetimi Anabilim Dalı,
(2008-2010)

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Yabancı Dil Puan ve Türü : 68; KPDS

Bilimsel Faaliyetler : Özdemir, Sibel, (2010), “Trafik Denetleme Yetkisinin Yerel Yönetimlere Devrinin Avantaj Ve Dezavantajları”, (Bildiri), *Karayolları Trafik Güvenliği Sempozyumu*, Ankara.

Hatipoğlu, Seda ve Özdemir, Sibel, (2011), “Türkiye’de Trafik Eğitiminin İlköğretim Okullarında Mevcut Durumunun İncelenmesi ve Geliştirilmesi İçin Öneriler” *Ulaşım ve Güvenlik Dergisi*, Ankara.

Hatipoğlu, Seda ve Özdemir, Sibel, (2012), "Türkiye’de İlköğretim Okullarında Verilen Trafik Eğitiminin Farklı Ülkelerde Verilen Eğitimle Karşılaştırılarak İncelenmesi Ve Geliştirilmesi İçin Öneriler” *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Bolu.

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar

: Bursa Emniyet Müdürlüğü, (2006-2012)
Mardin Emniyet Müdürlüğü, (2012-2017)
Emniyet Genel Müdürlüğü, Asayiş Dairesi
Başkanlığı (2017- devam ediyor)

İletişim

E-Posta

: sibel.ozdemir2@egm.gov.tr

Tel.

:0507 437 24 22

Tarih

:12/09/2018